

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

DOBRUCA MESELESİ (1878-1913)

Yasemin DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN

Çankırı-2023

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

DOBRUCA MESELESİ (1878-1913)

Yasemin DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN

ankırı-2023

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	VI
TEZ KABUL VE ONAY	VII
ÖNSÖZ	VIII
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
KISALTMALAR	vii
TABLO LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ: BALKAN COĞRAFYASI VE DOBRUCA	1
1.1. Dobruca Coğrafyası ve Hâkimiyet Mücadeleleri	4
1.1.2.Eflak-Boğdan Beylikleri ve Romanya	14
2. BERLİN ANTLAŞMASI'NDAN BALKAN SAVAŞLARI'NA GİDEN SÜREÇTE DOBRUCA	19
2.1. Dobruca'nın Yeni Statüsü ve Uygulamalar.....	25
2.1.1. Dobruca'da Bulunan Alman, Tatar ve Musevi Ailelere Dair Uygulamalar. 31	
a) Musevi Aileler	31
b) Alman Aileler.....	36
c) Tatar Aileler	37
2.1.2. Dobruca'da Emlak Meselesi.....	42
2.1.3. Ticaret Antlaşmaları ve Konsolosluk Mukavelesi	57
2.1.3.1. Ticaret Antlaşması.....	57
2.1.3.2. Konsolosluk Mukavelesi	65
3. ROMANYA VE BULGARİSTAN ARASINDAKİ İLİŞKİLER VE BALKAN SAVAŞLARI	69
3.1. Balkan Savaşları	71
4. SONUÇ	76

EKLER.....	78
KAYNAKÇA	81
ÖZGEÇMİŞ.....	87

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Dobruca Meselesi (1878-1913)* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

01 /09/ 2023

Yasemin Demir

TEZ KABUL VE ONAY
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yasemin Demir tarafından hazırlanan *Dobruca Meselesi (1878-1913)* başlıklı bu çalışma, 19.09.2023 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliği* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Tarih* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Ahmet ÖZCAN	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Erol KARCI	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/....../2023 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu araştırma Kavimler Göçü'nden bu yana çok fazla kültüre, dine, topluma ev sahipliği yapmış olan, Bulgaristan ve Romanya arasında bulunan Dobruca'yı konu almaktadır. Araştırmamda Osmanlı Devleti ile Romanya arasındaki Dobruca Meselesi'nin oradaki halk üzerinde nasıl etkisi olduğu, iki devletin de orada yaşayan halk üzerinde hak talep etmeleri, Osmanlı Devleti'nin o bölgede yapmış olduğu ticari, askeri, dini, kültürel, sosyal faaliyetleri kaleme alınmıştır.

1878-1913 tarihleri arasında yani Berlin Antlaşması'ndan I. Balkan Savaşı'na kadar olan dönemde Romanya ile Osmanlı arasında meydana gelen münasebetlerle beraber Dobruca'da bulunan ve Osmanlı Devleti topraklarına göç etme talebinde bulunan Müslim ve gayrimüslimlere karşı uygulanan politikalara, aynı zamanda terk ettikleri topraklardaki arazi ve emlaklarının nasıl tahsis olunacağına ışık tutulmuştur. Bu nedenle Romanya'nın bağımsızlığını kazanması ve Dobruca topraklarının himayesine bırakılması sebebiyle ticari ilişkilerde de bulunulmuştur. Bölgedeki nüfus yapısının özellikle 93 Harbi'nden sonra değişmesiyle yerel halka karşı sergilenen tavırlar incelenmiştir.

Araştırmamda ağırlıklı olarak Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden temin edilen dönemin ilişkilerini anlatan metinlerden yararlanılmıştır. Ayrıca farklı dillerden çevirisi yapılan kaynaklardan yardım alınarak çalışmam tamamlanmıştır.

Bu çalışmanın kaleme alınmasında yol gösteren, yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ayşe Özkan'a ve bu süreçte her zaman maddi ve manevi destek olan annem, babam, kardeşlerim ve Emre'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

01/09/2023

YASEMİN DEMİR

ÖZET

Tezin Başlığı : Dobruca Meselesi (1878 - 1913)

Tezin Yazarı : Yasemin DEMİR

Danışman : Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN

Anabilim Dalı : Tarih

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi :

Dobruca, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası imzalanan Berlin Antlaşması sonucu Romanya ve Bulgaristan arasında paylaştırılmıştır. Bu paylaşımın bölgede meydana getirdiği şartları incelemek için Dobruca bölgesinin öncelikle stratejik konumu ve etnik yapısına ve bölgede varlık göstermiş medeniyetlere ve Osmanlı Devleti'nin himayesi altında olduğu süreçte bölgeye dair yapılmış faaliyetlere değinilmiştir. Ayrıca Berlin Antlaşması ile Osmanlı himayesinden kopuş sürecinde Romanya ve Bulgaristan'ın bölgedeki halka karşı tutumlarına da bakılmıştır. Bu çizgide Dobruca meselesini ele alırken ilk olarak bulunduğu coğrafyaya ve coğrafyasının bölgeye sağladığı avantaj ve dezavantajlarına değinmek gereklidir. İkinci olarak bakacağımız husus bölgede varlığını sürdüren medeniyetler ve Osmanlı Devleti hâkimiyeti altına giriş süreci ve sonrasında olan gelişmeler olacaktır. Değineceğimiz bir diğer husus Osmanlı topraklarından ayrılış sürecinde etkili olan unsurlar ve Dobruca bölgesinin paylaşımı sonucunda Romanya ve Bulgaristan'ın bu bölgede yaşayan halka karşı tutumu, emlak meseleleri ve Osmanlı topraklarına yapılan göç hususlarıdır.

Anahtar Kelimeler: Dobruca, Romanya, Göç, Emlak, Ticaret Antlaşması.

ABSTRACT

Title of the Thesis: Dobrudja Issue (1878-1913)

Author : Yasemin DEMİR

Supervisor : Doç. Dr. Ayşe ÖZKAN

Department : History

Sub-field : Degree

Acceptance Date:

Dobruja was divided between Romania and Bulgaria as a result of the Berlin Treaty signed after the 1877-1878 Ottoman-Russian War. In order to examine the condition created by this sharing in the region, first of all, the strategic location and ethnic structure of the Dobruja region, the civilizations that existed in the region and the activities carried out in the region during the period under the auspices of the Ottoman State were mentioned. In addition, the attitudes of Romania and Bulgaria towards the people in the region during the break from the Ottoman protectorate with the Berlin Treaty were also examined. In this line, when discussing the Dobruja issue, it is necessary to first mention its geography and the advantages and disadvantages of its geography to the region. These conditions we will look at will be the civilizations existing in the region and the developments that took place during and after the Ottoman Empire's domination. Another issue we will mention is the factors that were effective in the process of leaving the Ottoman lands and the attitude of Romania and Bulgaria towards the people living in this region as a result of the sharing of the Dobruja region, real estate issues and immigration to the Ottoman lands.

Keywords: Dobruja, Romania, Migration, Trade Agreement, Estate.

KISALTMALAR

a.g.b.	Adı geen bildiri
a.g.e.	Adı geen eser
a.g.m.	Adı geen makale
a.g.md.	Adı geen madde
a.g.t.	Adı geen tez
B.	Receb
BOA.	Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
BEO.	Bâbîâlî Evrak Odası Evrakı
C.	Cemaziyelahir
Ca.	Cemaziyelevvel
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
DH. İD.	Dâhiliye Nezareti İdare Evrakı
DH. MKT.	Dâhiliye Nezareti Mektubi Kalemı
Ed.	Editör
Haz.	Hazırlayan
HR. HMŞ. İŞO.	Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası Evrakı
HR. MTV.	Hariciye Nezareti Mütenevvîa Kısmı Evrakı
HR. TO.	Hariciye Nezareti Tercüme Odası

md.	Madde
MÖ.	Milattan önce
R.	Rebiülahir
Ra.	Rebiülevvel
S.	Safer
Y.EE.	Yıldız Esas Evrakı
Y.MTV.	Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı
Y. PRK. EŞA.	Yıldız Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik
Z.	Zilhicce
Za.	Zilkade

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1.: Osmanlı Devleti'ne sığınan Musevi ailelerin isimleri.....	34
Tablo 2.2: Dobruca Komisyonu'na müracaat eden göçmenler	39
Tablo 2.3: Dobruca'da bulunan emniyet sandıklarına dair çizelge	45
Tablo 2.4.: Dobruca bölgesinde bulunan Müslüman ahalinin arazi ve gayrimenkullerinin miktar ve kıymetlerini içeren çizelge.	50
Tablo 2.5: 1897 Osmanlı Devleti Gümrük Tarifesi.	60
Tablo 3.6.: Güney Dobruca'dan yaşayan halka dair veriler.	74
Tablo 3.7.: Güney Dobruca'a bulunan toplumların nüfusları.	75

1. GİRİŞ: BALKAN COĞRAFYASI VE DOBRUCA

Dobruca bölgesi eski devirlerden itibaren pek çok medeniyetin uğrak noktası olmuştur. Bu nedenle bölge tarihini incelediğimizde etnik çeşitliliğin çok fazla olduğu görülmüştür. Bölge nüfusunu incelediğimizde ise Türklerin yanı sıra Alman, Yahudi, Kazak, Tatar gibi milletlerin olduğu görülmüştür. Demografik yapısının yanı sıra bölge topraklarının Karadeniz'e kıyısı olması da Dobruca'yı diğer devletler açısından cazip hale getirmiştir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin tahıl ihtiyacı da bu topraklarda yapılan zirai faaliyetler sonucunda karşılanmıştır. Bulgaristan ise özellikle Osmanlı-Rus Savaşı sürecinde Büyük Bulgaristan emeli doğrultusunda sınırlarını genişletmek adına Dobruca topraklarına hakim olmak amacıyla Romanya ile anlaşmazlıklar yaşanmasına sebep olmuştur. Romanya açısından ise bölge daha çok geçiş bölgesi olması ve ekonomik canlılık sebebiyle Dobruca ön plana çıkmıştır. Tüm bu demografik, sosyal, siyasi ve askeri karışıklıklar Dobruca Meselesi'nin doğmasına sebep olmuştur. Bunun nedeni ise Dobruca'nın stratejik mevkiinden kaynaklanmıştır. Şöyle ki XIX.yüzyıl sürecinde Osmanlı Devleti hakimiyetinde bulunan Balkan toprakları da Avrupalı Devletler tarafından bir pay meselesi haline getirildiği için bu mesele ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda ele alacağımız dönem 1878-1913 yılları olacaktır. Bunun nedeni ise 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı bir diğer adıyla 93 Harbi sonrasında imzalanmış olan Berlin Antlaşması ile Dobruca topraklarının Romanya ve Bulgaristan arasında paylaştırılmış olmasıdır. Bu paylaşım sonucunda bölgedeki halk çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. 1912-1913 Balkan Savaşları sürecine kadar da bu sorunların süregeldiği görülmüştür. 1878-1913 tarih aralığında meydana gelen sorunlara baktığımızda üç problem ortaya çıkmıştır. Bu problemler arasından emlak meselesi, göç, ticaret ve konsolosluk antlaşmaları çalışmamızda yer almaktadır. Çalışmamızın giriş bölümünde Dobruca coğrafyası ve bölgedeki hâkimiyet mücadelelerinden bahsedilmiştir. II. bölümde ise Müslüman ve Müslüman olmayan milletlerin Osmanlı topraklarına göçü, emlak meselesi, ticaret ve konsolosluk antlaşmasına dair bilgiler yer almıştır. Çalışmamızın III. bölümünde ise Balkan Savaşları ve Güney Dobruca bölgesine değinilmiştir.

Çalışmayı oluştururken öncelikle literatür taraması yaparak tetkik eserlere ulaşılmıştır. Çalışmaya yön veren başyapıtlar ise MüstecipÜlküsal'ınDobruca'dan ile Dobruca ve Türkler adlı eserleri olmuştur. Kemal Karpat'ın "Dobruca" adlı ansiklopedi maddesi ve Ömer Metin ve Metin Ömer'in makaleleri de çalışmamıza katkı sağlayan çalışmalar arasındadır. Bunun yanı sıra çalışmayı oluştururken asıl önem teşkil eden husus Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden elde ettiğimiz belgelerin kullanılmış olmasıdır. Arşivden elde ettiğimiz belgeler Bab-1 Evrak-1 Osmanî, Hariciye Nezareti, Dâhiliye Nezareti ve Yıldız dairelerinden temin edilmiştir. Bu belgeler doğrultusunda Dobruca bölgesinde 1878-1913 yıllarında yapılmış olan muameleler ve uygulamalar aydınlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızı sınırlandırdığımız bu tarihler arasında Osmanlı Devleti'ne tabî olan Balkan ülkelerinde Rusya'nın Panslavizm etkisi ve Fransız İhtilalı'nın milliyetçilik akımı doğrultusunda bağımsız olma emelleriyle faaliyetlerin artış gösterdiği görülmüştür. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrası imzalanan Berlin Antlaşması sonucunda Osmanlı Devleti'ne bağlı olan Romanya'nın bağımsızlığını elde etmesi ve Dobruca bölgesinin paylaşımının gerçekleşmesi sebebiyle önemli bir tarihtir. Bu tarihle birlikte Dobruca toprakları Romanya ve Bulgaristan arasında paylaşım konusu olmuştur. Bu nedenle bölgenin tam hâkimiyeti için zaman zaman Bulgaristan ve Romanya karşı karşıya gelmiştir. Bu çalışmada esas önem teşkil eden husus Romanya'nın Dobruca'da bulunan Müslümanlara ve diğer mezheplerde bulunan Osmanlı vatandaşlarına uyguladığı siyasettir. Bu bağlamda incelendiğinde Romanya ve Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler diplomatik yollarla halledilmeye çalışılmıştır.

Dobruca Osmanlı İmparatorluğu'nun idarî, ekonomik ve siyasî sistemine dahil olmuştur. Askeri ve ekonomik önemi olduğu için padişahlar bu topraklarla ilgilenmişlerdir. Dobruca Kuzeye doğru düzenlenen seferlerin yoluydu, İstanbul'un tahıl tedarikinin önemli bir merkezîydi ve Karadeniz'i bir "Osmanlı gölü" olarak muhafaza etmek için önemli bir stratejik noktaydı.¹ Bu nedenle çalışmada ele alacağımız Dobruca Meselesi bağlamında öncelikle Balkan coğrafyasını tanımlamak

¹ Metin Ömer, *Romanya'daki Türk-Tatar Toplumu ve Türkiye'ye Göçleri (1918-1941)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2018, s.19.

gerekir. Balkan kelimesi, ağaçlarla kaplı dağlar silsilesi anlamına gelen Türkçe bir terimdir.²

Balkanlar, tarih boyunca farklı isimlerle anılmakta olup kimi zaman Rumeli kimi zaman Osmanlı'nın Bizans'tan fethettiği Roma toprakları kimi zaman ise Türklerin Avrupa toprakları olarak tanımlanmaktadır.³ Batıdan doğuya doğru uzanan Bulgaristan'ı ikiye bölen dağ silsilesinden oluşan Balkan yarımadasının kuzey sınırlarını Drava ve Tuna nehirlerinin oluşturduğu kabul görerek batıda Alp Dağları'nın uzantısı olan Dinar silsilesi üzerinden Adriya Denizi'ne, Romanya'nın kuzeyinden güneye doğru uzanan Karpatlar, Bulgaristan'ı ikiye bölmekte olan Balkan dağları, Türkiye üzerinden Karadeniz'e ulaşan Rodopların bölgenin sınırlarını oluşturduğu görülmektedir.⁴

HARİTA 1:Balkan coğrafyası⁵

Stratejik açıdan Asya, Afrika ve Avrupa'nın kavşak noktasında bulunan Balkan yarımadası, hem fetih açısından hem de diğer bölgelere uzanan bir geçiş bölgesi olmasından dolayı dikkat çekici hale gelmiştir. Dağlar Balkan halklarının birbirinden

² Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 1 (18 ve 19.yüzyıllar)*, Küre Yayınları, İstanbul 2009, s.1.

³ Mark Mazower, *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2010, s.25-26.

⁴ Kemal Karpat, "Balkanlar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul 1992, s.25.

⁵<https://islamansiklopedisi.org.tr/balkanlar> (10.05.2021).

soyutlanmalarına ve farklı görüşlere sahip olmalarına katkıda bulunmuş, farklı etnik grupların bölgede faaliyet göstermesine sebep olmuştur.⁶

Yarımadanın dağlık oluşu bölgeler arasında, özellikle de batıda irtibatı zorlaştırarak kültür, dil ve geleneklerin çok farklı biçimde gelişmesine sebep olmuştur. Coğrafyada Slav dilleri, Romence ve Ulahça, Arnavutça, Türkçe ve Rumca gibi dillerin konuşulduğu görülmektedir. Aynı zamanda toplumda görülen dildeki çeşitlilik dinler üzerinde de görülmektedir. Sırp, Yunan, Bulgar, Romen, Makedonyalı ve Karadağlılar en kalabalık din grubunu teşkil eden Hristiyan Ortodoksluğuna mensup bölgelerdir. Osmanlı idaresinde Ortodokslar, İstanbul Rum Patrikhanesi'ne bağlanmış olup bir dönem Ortodoks kiliseleri açılmış olmakla birlikte Fenerli Rumların oyunlarıyla kapatılmıştır. Balkanlar'da Hristiyan Katolik ve Müslüman din gruplarına mensup olan halklar da bulunmaktadır.⁷

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkanlar'da ekonomik, sosyal ve düşünsel değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler neticesinde Balkanlar'da ticari gelişmeler ve yerli tüccar sınıfının oluşmuştur. Bunun yanı sıra Avrupa'da ortaya çıkan Aydınlanma Çağı'nın etkisiyle eğitim alanında gelişmeler olmuş ve toplum içerisinde aydın sınıfı oluşmuştur. Fransız Devrimi'ne tesir eden fikir adamlarından etkilenen aydın sınıfı, milletleri için hürriyet istemiştir. Romanya, Sırbistan, Arnavutluk, Bulgaristan gibi Balkan ülkelerinin ekonomik olarak da kendilerini geliştirmesi üzerine Osmanlı Devleti'nden kopmaktan korkmamıştır. Rusya ve Avusturya ise uydu devletler oluşturmak için çeşitli girişimlerde bulunmuş ve Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti'nden kopuş sürecine tesir etmiştir. Nitekim Balkan milletlerinin kendi bağımsız devletlerini oluşturma süreci bu değişimler sonucu olmuştur.⁸

1.1. Dobruca Coğrafyası ve Hâkimiyet Mücadeleleri

Dobruca, doğu kısmında Karadeniz, batı ve kuzey bölgelerinde Tuna nehrinin kolları olan Lom ve Pravadi tarafından çevrelenmiştir. Güney bölgesine baktığımızda ise

⁶Jelavich, a.g.e, s.3.

⁷ Karpat, a.g.md., s.25-27.

⁸ Halil İnalcık, "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut* (Ed: Muhammet Savaş Kafkasyalı), TİKA, c.2, Ankara 2016, s.31-32.

ormanlarla kaplıdır. Deliorman olarak adlandırılan bu ormanlar Romanya bölgesindeki Teleorman şehrine de adını vermiştir. Yine Dobruca'nın kuzeyinin dağ silsilesi ile kaplı olduğu görülmüştür. Şehrin içlerine doğru bu dağ silsilesi alçalmış ve Mecidiye, Ovidin, Boğazköy şehirlerine doğru bayır şeklini almıştır.⁹Dobruca bölgesinin coğrafyasına yukarıda belirttiğimiz şekilde göz önüne alarak baktığımız zaman sulak alanların olması, eğimli bölge olmaması ve verimli toprakların bulunması sebebiyle birçok medeniyetin uğrak noktası olduğu gibi Türklerin de yoğun şekilde bulunduğu bir coğrafyadır.¹⁰ Rusya ve Ukrayna üzerinden İstanbul ve Ege bölgesine ulaşmak amacıyla tampon bölge görevi gören Dobruca şehrinin siyasi tarihi incelendiğinde farklı medeniyetler bölgede varlık göstermiştir.¹¹ Bu doğrultuda Dobruca'nın etnik yapısına bakıldığında Türk, Tatar, Romen, Bulgar, Rus, Yunan, Ermeni, Sırp, Yahudi, Alman, İtalyan, Arnavut ve Arapların bölgede varlık gösterdiği görülmüştür. Bu nedendir ki Dobruca bölgesi için “ırkların sıra dışı mozaïği, Doğu'nun minyatürü ve insan karışımı” gibi betimlemeler yapılmıştır.¹²

Eskiçağ dönemlerinde Dobruca bölgesinde Traklar, Cetler ve Daklar gibi günümüze kadar izleri ulaşmamış kavimler olduğu da belirtilmiştir. Yine M.Ö VII. yüzyıllarda İskitlerin izlerine rastlanmaktadır. Köstence, Mangalya, Kaliyakra, Balçık ve Histria gibi bölgelerde MÖ IV. yüzyılda ticaret amacıyla Yunanlılar tarafından koloniler oluşturulmuştur. Milat dönemine gelindiğinde ise Romalılar, Dobruca topraklarında varlık göstermiştir.¹³ Romalılar Dobruca toprakları üzerinde 250 yıl hâkimiyet kurmuş ve Gotların bölgeyi istila etmesiyle bölgedeki nüfuzu azalmıştır.¹⁴ Yine coğrafya incelendiğinde Türk kavimlerinin de bölgede varlık gösterdiği görülmektedir. Kavimler Göçü sonrasında Hunlar bölgeye gelerek¹⁵ Romalıları zor duruma sokmuşlar ve bölgeden ayrılmasına vesile olmuşlardır.¹⁶Dobruca'nın Köstence şehrinde IV. yüzyılda Avarlar kulübelere inşa etmişler ve burada varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bulgarlar ise Asparuh'un idaresi altında İtil-Volga civarlarından

⁹ Kemal, Karpat, “Dobruca”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.9, İstanbul 1994, s.482.

¹⁰ Giray S., Bozkurt, “Geçmişten Günümüze Romanya’da Türk Varlığı”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c.5, s.17, 2008, s.2.

¹¹ Karpat, a.g.md., s.482.

¹²İbrahim Kamil, Emine Alpay, “Osmanlı-Rus Savaşı Sonucunda Romanya ve Kuzey Dobruca Sorunu (1877-1878)”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, C.7, S.12, 2021, s.76.

¹³MüstecibÜlküsal, *Dobruca’dan*, Kırım Yayınları, İstanbul 2007, s.31.

¹⁴ Karpat, a.g.md., s.482.

¹⁵Ülküsal, a.g.e., s.32.

¹⁶ Karpat, a.g.md., s.482.

Tuna Nehri boylarına gelerek Dobruca bölgesinde Bizanslılarla mücadelelere girişmiş, Güney Dobruca ve Karadeniz bölgesinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.¹⁷

VI. ve VII. yüzyıllarda Dobruca bölgesine kuzeyden Avarlar ve Slavlar girmiştir. Bunun üzerine Roma idaresi Dobruca'da müdafaa hattı oluşturmuştur. Ancak kuzeyden gelen istila kuvvetleri ile başa çıkamayan Roma, bölgeyi terk etmiştir. Asparuh'un idaresinde bulunan Volga Bulgarları, 678 yılında Tuna'yı geçmiş ve Dobruca'nın kuzeyinde yaşayan Slavları hâkimiyet altına almıştır. Nitekim 681 yılında Roma İmparatorluğu'na karşı bağımsızlıklarını ilan eden Bulgarlar, Ortodoks Hristiyanlığı'nı kabul etmiş ve Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Fakat 1018 yılında Bizans, Bulgarlara son vermiştir. Böylece XIII. yüzyıla değin bölgedeki hâkimiyetini korumuş ve Silistre eyaletinden bölgeyi idame ettirmiştir.¹⁸ Bağımsızlığını kazanmak amacıyla Balkanlar coğrafyasına gelen Bulgarlar ve diğer kavimlerin gayesi Bizans'ın başkenti İstanbul'u kuşatmaktır. Bölgede bu medeniyetlerin yanı sıra 11. yüzyılda Peçenekler, daha sonraki süreçlerde ise Uzlar ve Kumanlar varlık gösteren kavimlerdendir.¹⁹

1071 yılında meydana gelen Malazgirt Muharebesi'nde Selçuklular ile karşı karşıya gelen Bizans, Dobruca bölgesinde varlık gösteren Peçenek ve Uzlar gibi Türk kavimlerini ordusu içerisinde barındırmış, savaş esnasında bu kavimlerin kendi soyundan olduklarını düşündükleri Selçuklular tarafına geçmesiyle savaşın kaderinin de değişmesine sebep olmuştur.²⁰ 1186 yılında kurulan İkinci Bulgar Devleti Moğolların XIII. yüzyılda bölgeyi istila etmesi üzerine etkinliğini kaybetmiştir. IV. Haçlı Seferi'nin etkisiyle bölgede hâkim unsur olan Bizans nüfuzunda azalma meydana gelmiş ve Moğollar Dobruca'nın hâkim gücü haline gelmiştir.²¹ Uzlar ise Rus ve Kuman birleşik ordusu bünyesine dâhil olmuş ve 1224 yılında Moğol orduları tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Bunun üzerine Tuna nehrini aşarak Dobruca bölgesine yerleşmiştir. Yerleştikleri bu bölgede Peçenek ve ilk Bulgarlar gibi Türk kavimleriyle karşılaşmış ve Deliorman bölgesinde varlıklarını sürdüren Türk boylarına eşlik etmişlerdir. Hristiyanlık dinini benimsemiş Uzlar genellikle

¹⁷Ülküsal, a.g.e., s.32.

¹⁸ Karpat, a. g. md., s.482-483.

¹⁹ Karpat, a. g. md., s.483.

²⁰MüstecibÜlküsal, *Dobruca ve Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1966, s.16.

²¹ Karpat, a.g.m., s.483.

Karadeniz kıyıları boyunca bulunan Mangalya, Kavarna, Balçık ve Silistre gibi bölgelerde ikamet etmiştir.²²

1241 yılına gelindiğinde ise Moğol akınları ile Dobruca bölgesine kuzeyden gelen göçler yön değiştirerek güney bölgelerinde yaşayan Türk kavimlerinin de Dobruca bölgesine yerleşmesinde etkili olmuştur. Örnek vermek gerekirse Dobruca'nın Babadağı şehrine Konya'da bulunan Selçuklu sultanı İzzettin Keykavus ve amcası Sarı Saltuk'un liderlik ettiği ordunun yerleşmiş olduğu görülmektedir.²³ İzzettin Keykavus gemileri ile Anadolu üzerinden Varna kıyılarına kadar ulaşmış ve beraberinde getirdiği taraftarları ile birlikte Kavarna bölgesinde yeni bir devlet kurmuştur. Sonrasında yeni kurulan devleti amcası Sarı Saltuk'a devrederek İstanbul'a gitmiştir. Kavarna bölgesinde kurduğu devletin dini Hristiyanlık olması sebebiyle İstanbul Patrikliği'ne bağlanmıştır. Saltuk Bey'in ölümü üzerine devletin başına geçebilecek kimse olmamasından mütevellit Kuman asıllı Balık, Oğuz boylarının başına geçerek Bizans imparatoru VIII. Paleolog'un aracılığıyla Oğuz Devleti'ni kurmuştur. Balık'ın ölümü üzerine Oğuz Devleti'nin güçlenmesine vesile olan Dobrotiç devletin başına geçmiş ve onun döneminde Kavarna bölgesi Dobrotiç olarak anılmaya başladı. 15. yüzyıla kadar Dobrotiç olarak adlandırılan bölge bu dönemden sonra Dobruca olarak anılmıştır. Nitekim Dobrotiç'in ölümü ve Yıldırım Beyazıt'ın bölgeyi zapt etmesi ile Oğuz Devleti ortadan kalkmıştır.²⁴

XIII. yüzyılda Moğolların bir kolu Cuci Ulusu olarak da adlandırılan Altın Orda Devleti bölgede etkin bir güç olarak ortaya çıkmıştır.²⁵ XIII. yüzyılda Kıpçaklar'ın, Bulgar, Başkırt ve Alanların direnişlerinin kırılmasıyla birlikte Cuci Ulusunun lideri Batu Han, batıda Karpatlar'ı, güneybatıda Boğdan, Eflak ve Dobruca'yı sınırları içerisine dâhil etmiş bilhassa Tuna Nehri'nin denize dökülen koluna kadar topraklarını genişleterek Kıpçaklara karşı üstünlük sağlamıştır.²⁶ Cuci Ulusu'nun başına Batu Han'dan sonra Müslüman olan kardeşi Berke Han geçerek devletin başkentini Saray şehrini belirlemiş ve onun zamanında devlet sınırları çok fazla

²²Ülküsal, a.g.e, s.16.

²³Osman Horata, "Kuzey ve Batı Türklüğünün Kesişme Noktasında Küçük Bir Türk Topluluğu Romanya Türkleri", *Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı* (der: Erhan Türbedar), Ankara 2003, s.154-155.

²⁴Ülküsal, a.g.e., 1966, s.18-19.

²⁵Ülküsal, a.g.e., s.36.

²⁶ Kafalı, Mustafa, "Batu Han", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul 1992, s.208.

genişlemiş ve zenginleşmiştir. Fakat Toktamış Han zamanında Timur, Altın Ordu Devleti'ni yenilgiye uğratmış ve bölgede bulunan Kıpçak Tatarları'nın bir kısmının Dobruca'ya kaçmasına sebep olmuştur. Türk-Tatar unsurlarının Dobruca ile bağlantısının olması bu süreç ile başlamıştır.²⁷

Osmanlı Devleti'nin Dobruca bölgesine giriş tarihi net olmamakla birlikte Silistre Tırnova gibi Güney Dobruca bünyesinde yer alan vilayetlerin Çar Şişman tarafından I. Murad'a bırakıldığı ifade edilmiştir. Ancak Silistre valisinin bölgeyi Osmanlı himayesine bırakmak istememesi üzerine bir savaş ortamı oluşmuş, savaş ortamından faydalanmak isteyen Eflak beyi Mircea, Dobruca'nın güneybatısına yönelmiştir. 1388 yılında da bölgeyi işgal etmiştir. Ancak Eflak beyi Mircea 1394 yılında Yıldırım Beyazıt'ın bölgeyi istilasına üzerine bölgeden ayrılmıştır. Eflak beyi Mircea Ankara Savaşı esnasındaki olumsuz şartlardan kendine pay çıkarmak istemiştir. Bu nedenle Dobruca'yı işgal etmiş, Musa Çelebi ve Mehmed Çelebi arasındaki çatışma sırasında Musa Çelebi'yi desteklemiştir.²⁸ Dobruca bölgesinde Türklerin yerleşim yerlerinden biri olan Babadağı, 14. yüzyılda Sarı Saltuk Türkmenleri tarafından yurt olarak kullanılmıştır. Çelebi Mehmed ve Eflak beyi Mircea'nın 1416 yılında giriştikleri mücadele sonucunda Babadağı şehri Osmanlı himayesine girmiştir.²⁹ Mehmed Çelebi Dobruca'yı da işgal ederek Mircea'yı yenilgiye uğratmanın yanı sıra 1419 yılında Eflak bölgesini de himayesi altına almış ve Osmanlı topraklarını genişletmiştir.³⁰

Osmanlı Devleti zamanında iskan faaliyetleri II. Beyazıt döneminde başlamıştır. Dobruca bölgesinin Bulgar, Ulah ve Moldovyalılardan alınması üzerine bölgeye Karadeniz'in kuzeyinden Tatarlar, Anadolu'dan ise Türkler getirilerek yerleştirilmiştir. Ayrıca askeri güç olarak yine Anadolu'dan getirilen yeniçeriler görülmektedir.³¹ Dobruca bölgesine 1471 yılında Şehzade Cem'in yanı sıra 1484 Boğdan Seferi esnasında II. Beyazıt, Babadağı şehrine gelerek imar faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Ayrıca Dobruca'ya ilk idareci olarak Malkoçoğlu Bali Bey tayin edilerek Silistre idaresi verilmiş ve Boğdan sınır muhafızlığı görevini de üstlenmesi

²⁷Ülküsal, a.g.e, 1966, s.19-20.

²⁸Karpat, a.g.md., s. 483.

²⁹Ülküsal, a.g.e, 1966, s.20.

³⁰ Karpat, a.g.md., s. 483.

³¹Ülküsal, a.g.e, 1966, s.20.

sağlanmıştır.³² 1538 yılında Kanuni Sultan Süleyman, Dobruca bölgesinde Türkçe isimler taşıyan şehirlerden geçerek Babadağı bölgesinde ordusu ile konaklamış ve Sarı Saltuk'un mezarını ziyaret etmiştir.³³

15.yüzyılda Osmanlı himayesi altında bulunan Dobruca bölgesi Osmanlı-Rus ve Habsburg gibi çok uluslu imparatorluklar arasında iletişimi sağlayacak tampon bölge olarak tanımlanmıştır.³⁴ Bu doğrultuda incelediğimizde çok fazla istilaya maruz kaldığı görülmüştür. Örneğin 1594-1596 tarih aralığında Dobruca'nın Babadağı bölgesi Eflak voyvodası Vitazeul tarafından istila edilmiştir. Dobruca'nın Babadağı kazası Lehistan ve Ruslar üzerine yapılacak seferler dolayısıyla stratejik konumu itibariyle büyük öneme sahiptir.³⁵ Çok uluslu imparatorlukların temas bölgesi olarak nitelendirilen Dobruca'da etnik çeşitliliğin fazla olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte XVII ve XVIII. yüzyıllarda bölgede kolonizasyon faaliyetlerine yönelik olarak Tatarlar iskan ettirilmiş ve askerlik hizmetinde bulunmuştur. Yine bölgeye Eflak bölgesinde yaşayan köylüler, Balkan Dağları ve Güney Besarabya bölgesinde varlıklarını sürdüren Bulgar, Kazak, Rusya topraklarından kaçan Alman ve şehirlerde tüccar nüfusu oluşturacak Yahudi, Ermeni, Yunan ve İtalyan gibi unsurlar yerleştirilmiştir.³⁶ 17. yüzyıl başlarında Rumen voyvodası Mihai Vitazeul'un saldırılar düzenlemesi bölgedeki halkı telaşlandırmış, Kırım ve Besarabya bölgesindeki Tatar nüfusu, Dobruca'da bulunan boş şehirlere doğru ilerlemiş ve yerleşmişlerdir. 1633 yılında Tuna kumandanı Abaza Paşa komutasında Lehistan üzerine çıkılan seferler de Dobruca Tatarları da ordu bünyesinde bulunmuştur.³⁷

1683 yılında gerçekleşen Viyana kuşatmasından itibaren Osmanlı Devleti hem Avusturya hem de Rusya ile sık sık karşı karşıya gelmiştir. Dobruca bu devletlerin arasında bir geçiş noktası olduğundan dolayı hem Ruslar hem de Osmanlı askerleri zaman zaman bölgede konaklamıştır. Kâh Osmanlı-Rus mücadelelerinde kâh Osmanlı-Avusturya mücadeleleri esnasında bölgedeki köyler ve kasabalar işgale uğramış, halkın elindeki erzaklara el koymanın yanı sıra haydutlar tarafından soyuluyor ve işkence görüyorlardı. Bu olaylar nedeniyle bölge halkı Anadolu ve

³² Karpát, a.g.m.d., s.483.

³³ Ülküsal, a.g.e, 1966, s.20.

³⁴ Kamil, a.g.m., s.76-77.

³⁵ Münir Aktepe, "Babadağı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.4, İstanbul 1991, s.371-372.

³⁶ Kamil, a.g.m., s.76-77.

³⁷ Mücteba İlgürel, "Abaza Paşa", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul 1988, s.12.

Rumeli topraklarına yerleşiyordu.³⁸ Osmanlı Devleti 1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması sonucunda Dobruca'nın Babadağı şehrinde askeri üs inşa etmiştir. Nitekim bu süreçten sonra Ruslar tarafından 1771, 1809 tarihlerinde seferler düzenlenmiş ve belli aralıklarla Rus himayesi altına girmiştir.³⁹

1711 yılında Ruslar ile imzalanan Prut Antlaşması sonucunda Osmanlılar Karadeniz bölgesinde Ruslara karşı son kez üstünlük sağlamıştır. Bunun üzerine Rus birlikleri gücünü arttırarak 1768 yılında Dobruca'yı işgal ederek Karadeniz kıyılarında bulunan Kili, Akkırman ve Kırım topraklarını 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması ile himayesi altına almıştır. Kırım topraklarının Rus himayesi altına bırakılması üzerine bölge yaşayan Tatarların bir kısmı Dobruca'ya yerleştirilmiştir. Bunun üzerine Ruslar belirli aralıklarla Dobruca'yı istila etmiştir.⁴⁰ Rus Çarlığı'nın XVIII. yüzyılda yeni bir güç olarak ortaya çıkması sonucunda Dobruca için yeni bir dönem başlamıştır. Osmanlı ve Rusya arasında 1768-1774 yılında gerçekleşen savaş sırasında Rus orduları Tuna'yı aşarak Dobruca'yı istila etmiş ve ciddi zararlar vermiştir.⁴¹ 1783 yılında Kırım'ın Rusya tarafından işgal edilmesi sebebiyle Kırım'da bulunan Türklerin bir kısmı Bucak üzerinden Dobruca ve Köstence bölgesine ulaşmışlardır. Ayrıca Osmanlı Devleti döneminde Müslüman unsurun yanı sıra Dobruca'da Rus Çarı Deli Petro'nun reformlarından kaçan Ruslar, Ukrainer, Rumlar, Bulgarlar, Kuzey Kafkasya bölgesinin işgali sonucunda bölgede bulunan Çerkesler, Yahudiler ve 19. yüzyılda dâhil olan Almanlar da yer almaktadır.⁴² Nitekim araştırmalarımız üzerine genel olarak incelediğimizde Dobruca bölgesinin nüfus yoğunluğunu Kırım'dan ve Anadolu'dan gelen Türklerin oluşturduğu çıkarımına varmak mümkündür.

Küçük Kaynarca Antlaşması sonucunda Ruslar bölgede söz hakkına sahip olmasına binaen 1812 yılına gelindiğinde Bükreş Antlaşması ile Bölgedeki çatışmaları arttırmaya yönelik faaliyetler sürdürmüştür. Nitekim 1853 yılında meydana gelen Kırım Savaşı ile Dobruca bölgesine egemen olmuş ancak 1856 Paris Antlaşması maddeleri gereğince Ruslar Tuna nehri kıyılarının gerisine çekilecek ve Eflak-

³⁸Ülküsal, a.g.e, 1966, s.21-22.

³⁹ Aktepe, a.g.md., s.371-372.

⁴⁰ Mehmet N. Önal, "Romanya Türklerine Bakış", *Türk Dünyası Araştırmaları*, s.93, Aralık 1994, s.179.

⁴¹Karpat, ag.md., s.485.

⁴²Ülküsal, a.g.e, 2007, s.38-39.

Boğdan birleştirilerek Romanya devletinin kurulması sağlanacaktır.⁴³ Bu savaş esnasında Dobruca'ya Kırım'dan yoğun göçler yaşanmış ve göçmenler Mecidiye bölgesine yerleştirilmiştir. Dobruca toprakları Tuna Vilayeti'nin oluşturulmasıyla birlikte 1864 yılında oluşturulan vilayete dahil edilmiştir.⁴⁴

Rusya, 1856 Paris Antlaşması sonucunda Balkanlar'da bulunan halka Panslavizm siyasetini etkin bir şekilde uygulamaya koymuştur. Bu politika neticesinde Balkan toprakları bünyesindeki halk Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtılmış ve Balkan coğrafyasında Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan gibi devletler Osmanlı'ya karşı isyana teşvik edilmiştir. 1876 yılına gelindiğinde Bulgar topraklarında Türklerin Bulgar halkını katlettiğine dair söylemler ortaya atılarak Avrupalı devletlerin Osmanlı hükümetine desteklerinin önüne engel koyulmaya çalışılmıştır. Bulgar İsyanı sonrasında Rusya, Sırbistan ve Karadağ gibi devletleri de ayaklandırarak savaş ortamı oluşturmuş ancak Sırbistan ve Karadağ Osmanlı Devleti'ne karşı açtığı cephede başarısız olmuştur. Bunun üzerinde İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya vb. gibi devletlerin katılımıyla 23 Aralık 1876 tarihinde İstanbul Konferansı düzenlenmiştir. Bu konferans sonucunda Osmanlı Devleti'nin Sırbistan ve Karadağ'a toprak temin etmesinin yanı sıra Bulgaristan'da özerk bir yönetim sistemi oluşturulacak bununla birlikte Bulgarca resmi dil yapılacaktır, vergilerde düzenlemelere gidilecek, Müslümanların elindeki silahların toplatılacaktır ayrıca bölgedeki Türk askerleri sınırlandırılacaktır. Osmanlı bu konferansta alınan kararları toprak bütünlüğünü tehlikeye sokacağı düşüncesiyle reddetmiştir. Bunun üzerine Rusya tarafından 24 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Devleti'ne karşı savaş başlatılacaktır. 93 Harbi olarak da bilinen bu savaş Balkan coğrafyası ve Doğu Anadolu Bölgesi olmak üzere iki cephede tezahür etmiştir.⁴⁵

1877-1878 tarihlerinde gerçekleşen Osmanlı-Rus Harbi esnasında Gazi Osman Paşa Ruslara karşı üstünlük sağladığı süreçte Romenlerin Rus birliklerine destek sağlaması üzerine Osmanlı Devleti yenilgiye uğratılmış ve savaş sonrasında imzalanacak Berlin Antlaşması ile Romanya'ya bağımsız olma hakkı tanınacaktır. Romanya'nın bağımsız olmasıyla birlikte Dobruca toprakları Romanya ve

⁴³Süleyman Özbek, Tekin Önal, "Ocak 1918 Tarihli Rapora Göre Dobruca'nın İdari, Siyasi ve Demografik Yapısı", *Akademik Bakış Dergisi*, c.11, s.27, Kış 2017, s.263.

⁴⁴ Karpas, ag.e., s.485.

⁴⁵ Mahir Aydın, "Doksanüç Harbi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.9, İstanbul 1994, s.498.

Bulgaristan arasında paylaştırılacaktır.⁴⁶ Rusya'nın Balkanlar üzerinde yayılma politikasından dolayı Büyük Devletler, Eflak ve Boğdan Beylikleri'nin birleştirilerek Rusya'ya karşı tampon bir bölge oluşturulması fikrini ortaya atmıştır. Bu düşünce esasında Eflak ve Boğdan birleştirilmiş ve Alexander Cuza'nın başında olduğu Romanya devleti oluşturulmuştur. Daha sonra Romanya Devleti'nin başına I. Carol geçerek Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığının onaylanması arzusunda bulunmuştur. Nitekim bu arzusu Osmanlı Devleti tarafından reddedilen Romanya Hükümeti 1877-1878 yıllarında meydana gelen Osmanlı-Rus savaşı esnasında Rusların birlikleri bünyesine dahil olmuş ve Gazi Osman Paşa'nın başında bulunduğu ordunun Plevne bölgesinde yenilgiye uğratılmasında rol oynamıştır.⁴⁷

3 Mart 1878 tarihinde imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nın 19.maddesi gereğince Dobruca ve Güney Besarabya hususunda Rusya'nın lehine olacak doğrultuda değişim olduğu görülmektedir. Rusya'nın Güney Besarabya bölgesine hakim olma mücadelesi sıcak denizlere inme arzusuyla örtüşmektedir. Yine bu anlaşma ile Tuna Nehri tarafsız bölge haline getirilmiştir. Ancak Ayastefanos ile gerçekleşen bu değişim İngiltere ve Avusturya gibi devletleri hoşnut etmediği gibi Bulgaristan'ın da genişleme siyasetine aykırı olduğu görülmektedir. Romanya, Besarabya üzerinden Karadeniz bölgesinde ticaret faaliyetlerini gerçekleştirmekte olduğundan bölgenin Rusya'ya verilmesini istememektedir. Büyük devletlerin politikalarına da ket vuracak bu antlaşmanın yarattığı hoşnutsuzluk üzerine Haziran 1878'de Berlin Konferansı toplanmıştır. Berlin Konferansı sonucunda 13 Temmuz 1878'de imzalanan Berlin Antlaşması ile Dobruca bölgesinin Eski Dobruca olarak adlandırılan Kuzey Dobruca kısmı Romanya himayesine bırakılırken Quadrilateral yani Güney Dobruca kısmı Bulgaristan hükümetine bırakılmıştır. Bu paylaşım nedeniyle Romanya ve Bulgaristan Hükümeti arasında rekabetçi bir ortam oluşmasına zemin hazırlamıştır.⁴⁸

Nitekim Berlin Antlaşması sonucunda Dobruca toprakları kuzey ve güney olarak ikiye ayrılmıştır. %65'i Müslüman Türklerden oluşan Dobruca'nın kuzeyi Romanya himayesine bırakılırken, %80'inin Müslüman Türklerin oluşturduğu güneyi ise Bulgaristan'ın hâkimiyeti altına girmiştir. 1913 yılında meydana gelen II. Balkan

⁴⁶ Önal, a.g.m. s.93, s.179.

⁴⁷Maxim, Mihai, "Romanya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.35, İstanbul 2008, s.170.

⁴⁸Kamil, a.g.m, s.79-80.

Savaşı sonrasında imzalanan Bükreş Antlaşması ile Dobruca'nın güneyi de Romanya himayesine bırakılmıştır.⁴⁹

Dobruca Türkleri çoğunlukla köyde ikamet etmiş olmalarından dolayı çiftçilik ile uğraşmıştır. Ancak toprak rejimi, tutumsuzluk ve göç nedenlerinden dolayı toprak sahibi olan halk çok fazla değildir. Dobruca bölgesinde yaşayan milletlere baktığımız zaman Köstence'de yaşayan Kırım Türklerinin zenginliğine ve toprak sahibi olduklarına rastlanmaktadır. Ancak Dobruca bölgesinin Romen ve Bulgar hükümetleri himayesine girmesiyle birlikte Türklerin tehdit edilmeleri, bulundukları topraklardan göç etmeleri ve bölgenin paylaştırıldığı devletlerin uygulamaya koyduğu idari, iktisadi politikalar nedeniyle mevcut toprak zenginliğinin de azaldığına rastlanılmaktadır.⁵⁰

Müslüman Türkler Dobruca topraklarında çoğunluk olmakla birlikte Hristiyanlığa mensup halk Kuzey Dobruca'da Maçın, Karaharmanlık, Esterbend gibi bölgelerde varlık göstermiştir. Hristiyan halk çoğunlukla tuz üretimi gibi faaliyetlerde bulunmaları sebebiyle avarız vergisi ödememektedir. İstanbul'un tahıl ihtiyacının giderilmesinde çok büyük öneme sahip olan Dobruca'nın Karadeniz kıyılarında tahıl ambarları oluşturulmuştur. Ayrıca Dobruca bölgesinden İstanbul'a kereste, tuz, keçe ve esirlerin gönderilmesi amacıyla limanlar oluşturulmuştur. Örneğin Silistre, Tulça, İsakça, Maçın ve Hırsova limanları bu faaliyetlerin gerçekleştirildiği limanlardır. Ticari faaliyetler için ise Hacıoğlupazarcığı, Mangalya ve Babadağı gibi şehirler ön plana çıkmaktadır.⁵¹

Dobruca topraklarında yetiştirilen ürünleri incelediğimizde halkın kavun, karpuz, hıyar, tütün vb. toprakta yetişen her türlü mahsulü ettikleri görülmektedir. Aynı zamanda çiftçilik yapmalarının yanı sıra hayvan yetiştiriciliği ile de uğraşmışlardır. Yetiştirdikleri hayvanlar arasında koyun, keçi, at ve büyükbaş hayvanlara rastlanmaktadır. Toprak yetiştiriciliği ve hayvan yetiştiriciliğinin yanı sıra Dobruca halkı arasında ticaret ile uğraşanlar da bulunmaktadır. Ticaret ile uğraşan halk genellikle kasaba ve şehirlerde yaşamıştır. Manifaturacılık, dericilik, kerestecilik, zahirecilik gibi alanlarda ticari işler yürütülmüştür. Dobruca'da ticari amaçla

⁴⁹ Karpat, a.g.md., s.485.

⁵⁰ Ülküsal, a.g.e, 2007, s.57-58.

⁵¹ Karpat, a.g.md., s.484.

kullanılan iskeleler de mevcuttur. Örneğin Köstence, Mangalya ve Balçık limanları yoluyla zahirecilik ihracatı yapan Türk tüccarları olmakla birlikte 1897 yılında Türkiye coğrafyasından kaçarak Romanya ve Köstence bölgesine yerleşmiş olan Ermeniler, Yahudiler ve Rumlar da aktif olarak ticaret ile ilgilenmişlerdir.⁵²

Bulgaristan topraklarında Osmanlı himayesi XIV. yüzyılın ikinci yarısında başlamaktadır. Bulgaristan'da fethedilen topraklara Anadolu'dan getirilen Müslüman Türkler yerleştirilmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sonrasında özerklik elde eden Bulgaristan 1913 yılında imzalanan İstanbul Antlaşması ile bağımsızlığına kavuşmuştur. Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Bulgar toplumu Bulgaristan'da azınlık durumdaydı. Bölge nüfusunun yarısı Müslümanlardan oluşurken Yahudi, Sırp, Ermeni, Gagavuz, Rum gibi Müslüman olmayan unsurlar da yer almaktadır. Osmanlı-Rus Harbi esnasında Rusların Panslavizm politikasının etkisiyle birlikte bölgedeki Türkler topraklarını, mallarını ve evlerini terk ederek Anadolu topraklarına doğru göçe mecbur olmuştur. Bu göçler sırasında halk saldırılara maruz bırakılmış, çeşitli hastalıklara yakalanmış bunların yanı sıra açlıktan hayatını kaybetmiştir.⁵³

1.1.2.Eflak-Boğdan Beylikleri ve Romanya

Romanya'nın devletler ile olan münasebetleri çok eski çağlara dayanmaktadır. Romanya topraklarında ilk olarak Trakların varlığından söz edilmiştir. Fakat M.Ö. I. yüzyıla gelindiğinde Daçlar, Traklar üzerinde bir baskı kurmuş ve himayesi altına almıştır. Daha sonra ise Balkan Yarımadası'nda Dacia Devleti kurulmuştur. II. yüzyılda Dacia Devleti'ne Roma İmparatoru Traianus son vermiştir. Bölge Roma himayesine girmiş ve bu bölgede Daçlar ile Romalıların kaynaşması neticesinde Rumen kavmi ortaya çıkmıştır. III. yüzyılda Gotların istilası ile birlikte Roma İmparatorluğu'nun bölgedeki hâkimiyeti son bulmuştur. III.yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar olan süreçte Romanya toprakları Got, Hun, Avar, Slav, Kuman ve Tatar gibi milletler tarafından istila edilmiştir.⁵⁴

⁵²Ülküsal, a.g.e, 2007, s. 58-60.

⁵³ Ömer Turan, "Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri", *Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı* (der: Erhan Türbedar), Ankara 2003, s.19-22.

⁵⁴ Togay Seçkin, Gırbudak, *Romanya'nın Bağımsızlığını Kazanması*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2014, s.1-2.

Osmanlı Devleti'nin Romanya ile siyasi teması ilk olarak I. Murat döneminde başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Balkanlara doğru genişleme siyaseti dolayısıyla I. Murat ile Eflak voyvodası Vlaicu arasında dostluk anlaşması yapılmıştır. Nitekim 1391 yılında Eflak voyvodası Mircea döneminde Osmanlı Devleti'ne vergi ödemeye başlamış ve Osmanlı himayesini tanımıştır. 1396 yılında gerçekleşen Niğbolu Savaşı esnasında Eflak, Osmanlı aleyhine politika izlemiş ve Haçlı ittifakına destek vermiştir. Bu sebeple yapılan dostluk anlaşması bozulmuştur. Haçlı ittifakı Niğbolu Savaşı'nda mağlup olmuştur ve Eflak, Osmanlı hâkimiyetini tekrar tanımak zorunda kalmıştır. 1402-1417 yılları arasında da Eflak, Osmanlı Devleti aleyhinde olacak faaliyetlerde bulunmuştur. Bu faaliyetleri incelediğimizde 1402 Yıldırım Beyazıt'ın ölümüyle birlikte oğulları arasında yaşanan taht mücadelelerinde damadı olan Musa Çelebi'ye büyük destek vermiştir. Musa Çelebi'nin ölmesi üzerine Düzmece Mustafa olayına müdahil olmuştur. Ancak I. Mehmet'in Osmanlı Devleti'ni tekrardan topladığı süreçte Eflak, Osmanlı hâkimiyetini yeniden tanımıştır.⁵⁵

Osmanlı Devleti'nde Eflak ve Boğdan beylikleri “Memleketeyn” olarak adlandırılmıştır. Bu bölgelerin Osmanlı himayesine girmesi öncelikle Eflak voyvodası Mircea ile 1462-1476 tarihlerinde girişilen mücadeleler sonucunda gerçekleşmiştir. Mircea yenilgiye uğratılmış ve bu tarihten itibaren Eflak Beyliği Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul etmiştir. Boğdan Beyliği ise Osmanlı himayesine II. Beyazıt döneminde girmiştir. Eflak ve Boğdan Beylikleri 1878 yılında düzenlenecek olan Berlin Kongresi'ne kadar uzun bir dönem Osmanlı himayesinde kalmıştır.⁵⁶

Osmanlı- Macar çatışmaları sonunda 1444 yılında Segedin Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre Eflak'ın, Osmanlı Devleti'ne haraç ödemesi belirtilmiş, voyvodaların ise Macar kralı tarafından seçilmesi kararı alınmıştır. Ancak Eflâk'ta boyarlar olarak adlandırılan toprak sahibi asilzadeler bu duruma karşı çıkmıştır ve Osmanlı himayesinde kalmak istemiştir. Bunun yanı sıra Osmanlı-Macar çekişmesinin yaşandığı süreçte Voyvoda VladTepeş (Kazıklı Voyvoda) ayaklanarak Dobruca topraklarını işgal etmiştir. Ancak Fatih Sultan Mehmet'in Erdel'e harekât

⁵⁵Mehmet Alaaddin, Yalçinkaya, “Osmanlılar Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn)”, *Balkanlar El Kitabı* (der: Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ), Karam Yayıncılık & Vadi Yayınları, c.1, Ankara 2006, s.386.

⁵⁶Mihai, a.g.md., s.168-169.

düzenlemesi üzerine geri çekilmiş ve Macar Kralı tarafından tutuklanmıştır. Tepeş'in bu durumundan sonra Eflak voyvodalığına kardeşi Radu getirilmiştir. Radu Osmanlı himayesine girmeyi kabul etmiş ve vergisini ödemiştir.⁵⁷

Osmanlı Devleti döneminde Boğdan olarak adlandırılan topraklar Romanya'nın Moldavya bölgesidir. Osmanlı Devleti ve Boğdan münasebetleri başlamadan önce Boğdan, Macaristan ve Lehistan gibi devlerle işbirliği yapmıştır. Osmanlı Devleti ile temaslar ise XV. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu temas Eflak vergiye bağlandıktan sonra I.Mehmet döneminde yaşanmıştır. Boğdan'ı himayesi altına almak isteyen I.Mehmet harekete geçmiş, Kili ve Akkirman topraklarına saldırmıştır. Ancak bu saldırı başarısız olmuştur. Boğdan'ın Osmanlı tabiiyetine geçişi İstanbul'un fethinden sonra gerçekleşmiş ve Boğdan voyvodası Petru Aron, Osmanlı Devleti'ne yıllık vergi vermeyi kabul etmiştir. Ancak Petru Aron'dan sonra gelmiş olan Voyvoda Stefan Çal Mare vergi vermeyi reddetmiştir. Hadım Süleyman Paşa komutasındaki ordu ile 1475 yılında karşı karşıya gelmiş ve orduyu yenilgiye uğratmıştır. Bu esnada Osmanlı Devleti kara ve denizlerde de mücadeleler ile uğraşmıştır. Venedik, Napoli ve Papalık ile denizlerde mücadele eden Osmanlı Devleti; karada ise Arnavutlar ve Macarlar ile savaşmıştır. Fatih Sultan Mehmet Boğdan topraklarını ele geçirmek için harekete geçmiştir. Ancak Boğdan ordusunun geri çekilirken her yeri yağmalamış olması üzerine Osmanlı ordusu kıtlık çekmiş, yeniçeriler arasında veba salgını başlamış ve Macarlar savaş hazırlıkları içerisine girmiştir. Bu nedenle Fatih döneminde Boğdan topraklarının alınması yönündeki girişimlerde başarı sağlanamamıştır. Boğdan toprakları üzerindeki hâkimiyet II. Beyazıt döneminde gerçekleşmiştir. II. Beyazıt, Boğdan topraklarına ulaşmak için kilit noktalar olan Kili ve Akkirman bölgelerine saldırmış ve başarılı olmuştur. Böylelikle Boğdan topraklarında tam hâkimiyet sağlanmıştır.⁵⁸

Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarını ele geçirmesi sonucunda izlediği iskân siyaseti dolayısıyla Türkler bölgeye yerleştirilmiş ve çoğunluğu oluşturmuştur. Eflak, Boğdan ve Dobruca bölgelerinin de Osmanlı himayesine girmesiyle Romenlerle münasebetler artmıştır. Osmanlı Devleti'nin Dobruca'yı istilasına üzerine iskân siyaseti

⁵⁷ Yalçinkaya, a.g.m., s.386-387.

⁵⁸ Abdulkadir Özcan, "Boğdan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.6, İstanbul 1992, s.269.

doğrultusunda bölgeye Türkler yerleştirilmiş ve Müslüman yöneticilerle bölgenin idaresi sağlanmıştır.⁵⁹

Eflak ve Boğdan topraklarında Osmanlı farklı siyaset izlemiştir. Her iki beylik de kendi iç işlerinde serbest bırakılmış ve Osmanlı Devleti tarafından onaylanan kendi dinlerine mensup yönetici tarafından yönetilmelerine fırsat tanınmıştır. Ayrıca Eflak ve Boğdan idaresinin ayrıcalıklı statüsü karşılığında Osmanlı Devleti vergi ve savaş zamanlarında askeri destek almıştır.⁶⁰ Osmanlı Devleti, Eflak-Boğdan topraklarında XIV. ve XV. yüzyıllarda hâkim unsur olmasına karşın bu beyliklere iç işlerinde serbestlik tanımasından dolayı bölgedeki otoritesinin yüksek olmadığını söylemek mümkündür. Eflak ve Boğdan Beylikleri aynı ırk, dil ve Katolik dinine mensup olduğundan dolayı ayrıcalıklı statüye sahip olmuştur. Eflak ve Boğdan, Balkan coğrafyasına geçiş aşamasında önemli iki nokta olması sebebiyle Ruslar bu bölgede 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması sonucunda etkin rol oynamaya başlamıştır. Ancak Eflak ve Boğdan Beylikleri Katolik olduğundan dolayı Rusya'dan nefret etmiş ve başlarına gelen kötü olaylarda da Rusya'yı suçlu bulmuştur.⁶¹ Rusya, Balkanlara ulaşma basamağı olarak gördüğü Eflak ve Boğdan beyliklerini Osmanlı Devleti'nden ayırmak istemiş ve bu beyliklerin birleşmesi hususunda çalışmalarda bulunmuştur.

Eflak ve Boğdan birleşimi hususunda en çok çaba gösteren şahsiyetlerinden biri Fransız İmparatoru III. Napolyon olmuştur. Bunun sebebi ise beyliklerin Latin ırklı olması ve Katolik dinine mensup olmasından kaynaklanmıştır. Nihayetinde III. Napolyon, Eflak ve Boğdan birleşimi hususunu Paris Konferansı'nda dile getirmiştir ve bu bölgelerin yönetim merkezlerine Hristiyan valilerin atanmasını söylemiştir. Ancak Osmanlı temsilcisi Ali Paşa bunu Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü sarsacak bir durum olması nedeniyle reddetmiştir. Bu iki beyliğin birleşmesi Rusya'nın da Balkanlara ulaşmasındaki çabalarının önündeki engelin kalkması demektir. Osmanlı Devleti'nin yanı sıra bu durum Avusturya'yı da rahatsız etmiştir. Çünkü Transilvanya ve Bukovina topraklarında yaşayan Romen halkının bağımsızlık mücadelesine gireceği endişesindeydi. Fransa ve Rusya'nın ortak emelleri iki devletin münasebetlerinin gelişmesine yol açmıştır. İki devletin isteği Eflak ve

⁵⁹Ömer Bedir, "Osmanlı İmparatorluğuyla İlişkiler Bağlamında Voyvodalıklardan Modern Romanya'ya: Osmanlı-Romanya Diplomatik İlişkileri(1878-1908)", *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, s.5, 2020, s.60-61.

⁶⁰Bedir, a.g.m., s.60-61.

⁶¹ Fahir Armaoğlu, *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Kronik Yayınları, 19.Baskı, İstanbul 2020, s.269.

Boğdan beyliklerinin birleştirilmesi hususudur. Fransa ve Rusya'nın çabaları sonucunda Eflak-Boğdan meselesi Paris Antlaşması ile yeni bir statüye kavuşmuştur. Böylelikle her iki beyliğin kendine ait meclisleri, yöneticileri ve divanları olması kararlaştırılmıştır. Bükreş'te toplanacak komisyonca iki eyaletin mevcut durumları takip edilmiştir. Bu komisyon tarafından Eflak ve Boğdan eyaletlerinin birleşimi hususunda seçimler düzenlenmiştir. Boğdan'da yapılan seçimlerin sonucu iki eyaletin birleşmemesi lehine olunca Rusya ve Fransa durumdan rahatsız olmuştur. Fransa seçimlerin adil bir şekilde gerçekleşmediğini ve Boğdan meclisindeki temsilcinin Osmanlı Devleti tarafından atandığı şeklinde söylemlerde bulunmuştur. Nihayetinde bu iki beylikte tekrar seçimler gerçekleştirilmiş ve bu seçimlerin sonucu Eflak ve Boğdan'ın birleşmesi lehinde olup milletlerarası konferansta görüşülmüştür. Konferans sonucunda 1858 yılında imzalanan Paris Antlaşması ile her iki beyliğin kendi beyleri ve meclisleri olacak bunun yanı sıra ortak bir askeri birlik oluşturacak ancak Osmanlı Devleti'ne vergi vermeyi sürdürecektir. Eflak ve Boğdan beyliklerinin başına meclis kararıyla Alexander Couza getirilmiş ve nihayetinde 5 Şubat 1862 yılında gerçekleştirilen Bükreş Meclisi'nde Romanya'nın kurulması onaylanmıştır.⁶²

Osmanlı Devleti Lehistan, Rusya ve Kırım ile giriştiği mücadelelerde Eflak, Boğdan ve Dobruca'nın stratejik konumlarından faydalanmıştır. Özellikle Dobruca toprakları Avrupa devletleri ve Rusya'ya karşı köprü görevi görmüştür.⁶³ Bu nedenle Osmanlı Devleti bölgedeki otoritesini kaybetmek istememiştir. Ancak daha öncesinde de belirttiğimiz gibi Rusya'nın faaliyetleri sonucu Dobruca bölgesi Romanya ve Bulgaristan arasında paylaştırılmıştır.

93 Harbi sonrasında Romanya'nın bağımsızlığının Osmanlı hükümeti tarafından da tanınması üzerine 16 Kasım 1878 tarihinde Britaniye'nin başında bulunduğu İstanbul Büyükelçiliği Romanya tarafından tahsis edilmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti de Romenlerin Müslüman sefir arzusu üzerine Bükreş'te Süleyman Sabit Bey'in başında bulunduğu bir ortaelçilik kurumu oluşturmuştur.⁶⁴

⁶² Armaoğlu, a.g.e, s.270-272.

⁶³ Bedir, a.g.m. s.59

⁶⁴ Bedir, a.g.m., s.65.

2. BERLİN ANTLAŞMASI'NDAN BALKAN SAVAŞLARI'NA GİDEN SÜREÇTE DOBRUCA

Balkanlar ve Kafkasya olmak üzere iki cephede gerçekleşen 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi ile Ruslar Karadeniz'de hâkim güç olan Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmiştir. Osmanlı Devleti üzerine saldırılarını gerçekleştirmek amacıyla orduları ile Romanya topraklarına girmiştir. 1877-1878 yılında gerçekleşen Osmanlı-Rus Harbi'nde İngiltere, Almanya, İtalya ve Avusturya tarafsızlıklarını ilan ederken Romanya, Sırbistan ve Karadağ gibi Balkan ülkeleri Rusya tarafında yer almıştır. Ayrıca Bulgar çeteleri de Rus ordularını desteklemiştir.⁶⁵

Romanya ile Rusya, Romanya'nın bağımsızlığının tanınması, Dobruca topraklarının Romanya himayesine bırakılması, savaş esnasında Rusların Romen birliklerine silah yardımıyla bulunması hususunda savaş öncesinde anlaşmaya varmıştır. Bunun üzerine Romanya Tuna Nehri civarlarına 60.000 kişilik bir ordu tahsis etmiş ve bağımsızlığına dair 12 Mayıs 1877 tarihinde bir bildirge yayınlamıştır.⁶⁶

Osmanlı Devleti, Rusya'nın Akdeniz'e ulaşma girişimlerinin önüne geçmek için savaş sırasında Çanakkale Boğazı'nı geçişlere kapatmış ve Tuna Cephesi'nde topraklarını savunmak için Şumnu bölgesine ordusunu yerleştirmiştir. Tuna Cephesi'nde Osmanlı Devleti Abdülkerim Paşa'yı ordunun başına atamıştır. Rus birlikleri başına ise Grandük Nikola görevlendirilmiştir. Rusya, Romanya sınırları içerisinde birliklerini toplamıştır. Savaşın başlamasıyla birlikte Ruslar Dobruca ve Bükreş üzerinden saldırıya geçmiş, Zıştovi ve Tırnova topraklarını işgal etmiştir. Osmanlı Devleti Rus ordusuna karşılık Plevne bölgesinde Gazi Osman Paşa komutasında güçlü bir direniş oluşturmuştur. Savaşın dönüm noktası olarak adlandıracağımız bu noktada Gazi Osman Paşa'nın direnişini kırmak amacıyla Rus

⁶⁵Kamil, a.g.m., s.77-78.

⁶⁶Naim Ürkmez, "Savaşın Öteki Yüzü Romanya'daki 93 Harbi Esirleri", *Belleten*, c.84, s.300, Ağustos 2020, s.791.

birlikleri Romenler tarafından destek almıştır. Bunun sonucunda Osmanlı ordusu Rus ve Romen birlikleri tarafından yenilgiye uğratılmış, Türk askerleri Romenler tarafından esir alınmıştır. Savaşın yenilgi ile sonuçlanması sebebiyle II. Abdülhamid, Ruslarla antlaşma yoluna gitmiştir.⁶⁷

Rus ve Romen birlikleri karşısında yenilgiye uğrayan Osman Paşa Rusların eline esir düşerken Osmanlı ordusunun bir kısmı da Rusların esirleri götürememesi sebebiyle Romanya hükümetine esir olarak bırakılmıştır. Ruslar kendi himayesindeki esirlere kötü muamele etmiştir. Ancak Romanya Prensi I. Carol kendi himayesindeki esirleri hastanelere yerleştirmiş ve onlara ziyaretlerde bulunmuştur. Osmanlı Devleti ise Romanya’da bulunan esirlerin teslimi meselesiyle ilgilenmek için Süleyman Efendi ve Azaryan Efendi’yi görevlendirmiştir. Romanya Hükümeti ile Osmanlı Devleti arasında esir mukavelesi hususunda görüşmeler başlamış ve Romanya esirlerin yol masraflarının ve Romanya’da kaldığı müddet boyunca yapılan harcamaların Osmanlı Devleti tarafından karşılanması talebinde bulunmuştur. Ancak bu talep iki hükümet arasında anlaşmazlığa yol açmıştır. Esir teslimi hususunda yapılan bir başka görüşme sonucunda Romanya’ya Tuna, Vidin, Silistre ve Ruscuk’ta bulunan top ve silahlar yaptığı masrafların bir kısmını karşılamak suretiyle verilmiş, bunun yanı sıra diğer yapılan harcamaların ise Osmanlı Devleti tarafından karşılanacağı kararlaştırılmıştır.⁶⁸

93 Harbi sonrası imzalanan Ayestafanos Antlaşması’nda Osmanlı hükümetini temsil etmek amacıyla Hariciye Nazırı Safvet Paşa ve Berlin Sefiri Sadullah Bey katılmıştır. Rusya’yı temsilen ise General İgnatiyef ile Nelidof katılım sağlamıştır. Ayastefanos Antlaşması 3 Mart 1878 yılında gerçekleştirildiğinde şu maddeler öne sürülmüştür:

- Sırbistan, Karadağ ve Romanya gibi Balkan topraklarında bulunan devletlerin bağımsızlıkları Osmanlı hükümeti tarafından tanınacaktır.
- Besarabya toprakları Romanya’dan Rusya himayesine geçecek ayrıca Dobruca toprakları Romanya himayesine bırakılacaktır. Ayrıca Ruslar Osmanlı topraklarında yeniden ticaret yapma hakkına sahip olacaktır.

⁶⁷ Aydın, a.g.m, s.498-499.

⁶⁸ Ürkmez, a.g.m., s.798-807.

- Bulgaristan’da özerk yönetim oluşturacak ve halk oylaması ile yöneticisi belirlenecektir.
- Hristiyanların yoğun olduğu Bosna, Hersek ve Doğu Anadolu Bölgesi’nde düzenlemeler gerçekleştirilecektir.⁶⁹

Antlaşma maddelerinde de gördüğümüz üzere Osmanlı Devleti’nin hem Balkan topraklarında hem de Doğu Anadolu bölgesindeki otoritesinin zayıfladığını söylemek mümkündür. Rusya’nın ise Balkanlar ve Doğu Anadolu’da otoritesini arttırdığı görülmektedir. Nitekim bu husus başta İngiltere olmak üzere diğer devletlerin çıkarlarını zedelediğinden dolayı Berlin’de bir kongre yapılması kararlaştırılmış ve bu kongrede antlaşma maddeleri yeniden düzenlenmiştir.⁷⁰

1877-1878 Osmanlı- Rus Harbi sonunda Rusya, Osmanlı Devleti ile antlaşma yoluna gitmiş ve Ayastefanos Antlaşması imzalanmıştır. Böylelikle Rusya Balkanlar’ın hâkim gücü haline gelmiştir. Ancak bu antlaşma İngiltere ve Avusturya’yı endişelenmiştir. Bu endişenin kaynağı ise Boğazlar’ın Rus hâkimiyetine girmesi ile İngiltere’nin Hindistan’da bulunan sömürge topraklarını tehdit etmesi ve Avusturya’nın da Balkanlar’da Rus himayesinde oluşturulacak Büyük Bulgaristan fikrinden hoşnut olmamasından kaynaklanmıştır.⁷¹ Romanya ise Romen halkın yoğun şekilde bulunduğu Besarabya bölgesinin Rusların himayesine bırakılarak Müslüman-Türk topluluğun çoğunlukta olduğu Dobruca topraklarının kendisine bırakılmasından rahatsızlık duymuştur. Ayastefanos Antlaşması’nın devletlerde yarattığı bu olumsuz ortam üzerine 1878 yılında Almanya Başbakanı Bismarck öncülüğünde Berlin Kongresi düzenlenerek antlaşma maddeleri düzenlenmiştir.⁷² Kongre sonunda şu kararlar alınmıştır:

- Bulgaristan üç bölgeye ayrılacak. Birinci bölge Osmanlı Devletine bağlı olup prensi halk tarafından seçilecek olan Bulgaristan Prenslığı, ikinci bölge özerk bir yönetime sahip ve Türk askerlerinin sınırlandırılmış olduğu Şarki Rumeli Vilayeti ve üçüncü bölge ise Osmanlı Devleti’ne ıslahat yapmak şartıyla bırakılan Makedonya olacaktır.

⁶⁹ Ali İ. Gencer, “Ayestefanos Antlaşması”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.4, 1991, s.225.

⁷⁰ Gencer, a.g.md., s.225.

⁷¹ Ahmet Halaçoğlu, “Balkanlar’dan Anadolu’ya Yönelik Göçler”, *Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları*, Yeni Türkiye Yayınları, c.13, Ankara 2002, s.888.

⁷² Ali İ. Gencer, “Berlin Antlaşması”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul 1992, s.516-517.

- Ayestefanos Antlaşması'nda kararlaştırıldığı gibi Romanya Besarabya topraklarını Rus himayesine bırakacak.
- Tuna Nehri üzerinde serbestçe ticaret yapılacaktır. Ancak savaş gemilerine kapalı tutulacaktır.⁷³

Berlin Antlaşması Türklerin ekonomik, dini, siyasi ve sosyal haklarının güvence altına alındığı bir antlaşma olmuştur. Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ülkeyi terk eden Türklerin ve Müslümanların mal ve mülklerine tekrar sahip olabileceğinin belirtilmesi üzerine bir kısmı Bulgaristan'a dönmüş ancak Bulgar asker ve idarecileri tarafından tehdit edilmiş hatta dövülmüştür. Bu muameleler nedeniyle tekrar Anadolu'ya göçler başlamış ve Türklerin mal, mülk ve evlerine el konularak Bulgar

halkı yerleştirilmiştir. Ayrıca Türklerin bulunduğu bölgelerdeki camiler, mektepler ve diğer mülkleri talan edilmiş, bölgedeki Türklerin halife ile irtibata geçmesi engellenmiştir.⁷⁵

Dobruca bölgesinin çok etnikli yapısı 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrası Romanya'nın politikalarına ters düşmüş ve bölgede demografik ve idari olarak kökten değişiklikler meydana gelmiştir. Osmanlı-Rus Savaşı sürerken Rusya, Güney Besarabya topraklarının Romanya tarafından kendisine verilmesini istemiştir. Bu bölgenin verilmesi karşılığında ise Dobruca bölgesinin Romanya himayesine bırakılacağını belirtmiştir. Ancak Romanya Senatosu bunun milli bütünlüğe ters olduğunu ilerek bu isteği reddetmiştir.⁷⁶

Kuzey Dobruca'nın Romanya himayesine bırakılmasıyla birlikte ülkede Dobruca yanlısı ve Dobruca karşıtı olarak iki taraf meydana çıkmıştır. Romanya Başbakanı Britaniya tarafından Dobruca topraklarının Avrupalı Devletler'in dayatmalarından dolayı Romanya himayesine geçtiğini ifade etmiştir. Her ne kadar bu duruma itiraz edildiği belirtilmişse de Avrupa'nın çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ifade edilmiştir. Romanya'da bulunan muhafazakâr kesim ise Dobruca topraklarının Romanya himayesine geçmesiyle kendilerine özgü halk yapısını bozacağı endişesine kapılmış, Dobruca'yı ölümcül bir hediye olarak nitelendirmiştir. Fakat Dobruca yanlısı olan kesim ise Romanya'nın Dobruca bölgesi için hem kan hem de toprak ile bedel ödediğini bölgenin sınırlarına dâhil edilerek yeniden inşa sürecine başlanması gerektiğini dile getirmektedir. Bunun üzerine Romanya Senatosu 28 Eylül 1878 yılında gerçekleştireceği oylama sonucu ile Kuzey Dobruca'nın Romanya sınırlarına katılmasını onaylamıştır. Bu oylama sonucunda Dobruca'nın Köstence ve Tulca şehirleri Romanya'ya bırakılmış; İsmail, Bolgrad ve Cahul kentleri de Rusya himayesine bırakılmıştır.⁷⁷

Bükreş'te bulunan Azaryan Efendi 25 Kasım 1878 tarihinde Osmanlı Devleti'ne bu konuyla ilgili şunu bildirmiştir: Dobruca toprakları Avrupalı Devletler tarafından Berlin Antlaşması gereğince Romanya topraklarına eklenmiş olduğu halka belirtilmiştir. Dobruca halkının iyiliği için Romanyalıların savaşta kan döktüğü ifade

⁷⁵Turan, a.g.m., s.21.

⁷⁶Kamil-Alpay, a.g.m., s.79.

⁷⁷Kamil-Alpay, a.g.m., s.80-81.

edilmiş ve farklı millet ve mezhepten olan bu halkın voyvoda ve mirzaların sömürgesinden kurtularak bugünden itibaren Dobruca kıtasının Romanya şehirlerinden sayıldığı ilan edilmiştir. Dobruca'da yaşayan halkın artık keyfi idarelerle değil halkın fikrinin alındığı ve onayının da alındığı kanunlar ile idare olunan Romanya Hükümeti'ne tabî olduğu ifade edilmiştir. Halkın canına, malına ve mülküne karşı gerçekleştirilecek faaliyetlerin Kanun-u Esasiye tabi olduğu belirtilmiştir. Dinlerine, ailelerine ve mülklerine yönelik taarruzların ise hükümet tarafından şiddetli şekilde bastırılacağına dair beyanda bulunmuştur.⁷⁸Dobruca'nın ilhakı istatikselsel açıdan Romanya'ya faydalı olmuşsa da Güney Besarebya'nın Rusya'ya ilhakı Romanya'nın ekonomisine ket vurmuştur. Romen şair ve siyasetçilerin muhalefet kısmı Dobruca Türk ve Tatarlarını pipo içmek ve kahve içmekten başka vasfı olmayan geri kalmış millet olarak nitelendirmiştir. Ancak Dobruca'nın Romanya'ya ilhakını avantajlı gören taraflar da bulunuyordu. Kogalnicue, Dobruca'nın Rus genişlemesine karşı bir engel olmasının yanı sıra Bulgaristan'a karşı da güç dengesini değiştireceğini belirtmiştir. Nitekim Dobruca bölgesinde Karadeniz'e açılan üç liman imkânı sunmuştur. Ayrıca zengin topraklara, verimli arazilere ve iklim koşullarına, doğal kaynaklara sahip bir bölge olmasından dolayı ek fonlara ihtiyaç olmadığını da belirtmiştir.⁷⁹

Dobruca'nın Romanya himayesine bırakılmasıyla birlikte bölgede bulunan Müslüman-Türk halk Osmanlı topraklarına göç arzusunda bulunmuştur. Ancak Osmanlı Devleti yaşadığı ekonomik ve mali sıkıntılar dolayısıyla halkın bulundukları yerlerde kalmalarını belirtmiştir. Romanya'nın milliyetçilik akımı etkisiyle Dobruca'yı Romenleştirme faaliyetlerinin yanı sıra mülkiyet sorunları da halkın Anadolu'ya göç etmesine sebep olmuştur. 1880 yılında Romanya'nın çıkardığı kanun doğrultusunda Osmanlıca tapu senetlerinin Romence'ye dönüştürülmesi ve tapusu bulunmayan mülklerin halka mali yükümlülük getirmesi Müslüman-Türk unsurun bölgedeki malını, mülkünü ve eşyasını bırakıp Anadolu'ya göçmesine sebep olmuştur.⁸⁰

1877 yılında başlayan Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Ruslar Dobruca ve Bulgaristan'ı ilhak etmiş ve Türklerin göç etmesine sebep olmuştur. Bu savaş

⁷⁸BOA, HR. TO 521/17, 25.11.1878, s.1.

⁷⁹Hunt,a.g.m , s.70-71.

⁸⁰Bedir, a.g.md., s.68.

esnasında Dobruca'dan 80.000-90.000 kadar insanın göç ettiği söylenmektedir. Varna, Şumnu, Pravadi gibi vilayetlere Kırım Türkleri yerleşmiş olmakla birlikte Edirne, Bursa, Ankara, Eskişehir, Konya ve Adana gibi şehirlere de göçler yaşanmıştır. Osmanlı-Rus harbi'nden 1910 yılına kadar olan süreçte Köstence, Tulca, Pazarcık, Silistre sancaklarında bulunan köyler göç sebebiyle boşalmıştır. Bu göçlerin sebeplerine baktığımızda ise şu hususlar dikkat çekmektedir:

- Savaş esnasında Dobruca'dan Anadolu'ya giden ailelerin akrabalarından uzakta yaşayamaması,
- Eğitim almak amacıyla gençlerin Anadolu'ya gidip kalmaları
- Romanya idaresinin himayesinden çekinmeleri ve Romen memurların Türklere karşı adaletsiz tutumları,
- Mülkiyet ve toprak hususunda Romen idaresi tarafından yapılacak düzenlemeler ve ekonomik yetersizlik.
- Dobruca bölgesine Romenlerin yerleştirilmiş olması,
- Hristiyan ordu içerisinde askerlik hizmeti gerçekleştirmektir.⁸¹

Romanya Hükümeti Dobruca'da yaşayan halkın göçmesini istememiş ve Dobruca meselesinin çözümünü üç aşamada gerçekleştirmeye çalışmıştır. İlk olarak bölgedeki nüfusu arttırma politikası ve toplumu medenileştirme yönünde çalışmalarda bulunmuştur. İkincil olarak bölgedeki Romen karakterini kuvvetlendirmiş ve son olarak bölgede bulunan Müslüman halkın Romen vatandaşı olarak kabul etmek ve aralarındaki tek ayrıcalığın ise ibadetlerini kendi dinlerine uygun şekilde yapmaları olmuştur.⁸²

2.1. Dobruca'nın Yeni Statüsü ve Uygulamalar

Dobruca Türklerinin Osmanlı himayesinden ayrıldığı süreci krallık dönemi, komünizm dönemi ve demokratikleşme dönemi olarak üç başlıkta incelemek mümkündür. 1878- 1913 yıllarını kapsayan Krallık Dönemi sürecinde Romanya Dobruca halkını Romenleştirme çabalarına girmiştir. Bunun yanı sıra tapusuz topraklara el koyulmuş ve halka Romen memurları tarafından çeşitli muameleler de

⁸¹Ülküsal, a.g.e, s.26-32.

⁸²Kamil, a.g.m. s.84-85.

bulunulmuştur. Ayrıca Romanya hükümetinin nüfus sayımı ve aşılama faaliyetleri gibi çalışmaları sebebiyle Dobruca topraklarındaki Türkler köylere yerleşmiştir.⁸³

Dobruca topraklarının Romanya'ya bütünleşme sürecinde ilk aşamada hukuki ve idari alanda çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1878 yılında evlilik, boşanma, miras, velayet vb. hususlarda meydana gelen anlaşmazlıkların çözüme kavuşturulması amacıyla Köstence ve Tulca'da İslami Mahkemeler oluşturulması kararlaştırılmıştır.⁸⁴ Nitekim İslam halkının dini ve ailevi durumlarından dolayı oluşan husumetlere kendilerinin belirlediği kadı ve müftüler tarafından bakılacağı da belirtilmiştir. Diğer hususlarda ise Hristiyan halkla aynı muameleyi görecekları söylenmiştir.⁸⁵ Müslüman ve Müslüman olmayan unsurlar arasında meydana gelecek husumetlerin ise Romen mahkemelerinde görüşülmesi kararı alınmıştır.⁸⁶ Ayrıca Romanya Hükümeti, Dobruca'daki halkı kendi vatandaşlarından ayırmayacağını belirtmiştir. Bununla birlikte Hristiyan ve İslam halkının uğradığı iftiralara ve savaşın sebep olduğu suçlara karşı çare bulacağını ve maddi ve manevi haklarının Romanya memurları tarafından korunacağını da söylemiştir.⁸⁷ Ayrıca Dobruca'da yerleşmiş olan Türk, Tatar ve Çerkes Müslüman halkının hepsinin bağlı olduğu yönetim stiline Romanya tarafından şimdilik değiştirilmeyeceği de söylenmiştir.⁸⁸ 1880 yılından itibaren din, dil ve ırk fark etmeksizin Romen vatandaşı kabul edilen halk kamu görevlerinde yer almış ve tüm vatandaşlar aynı haklara sahip olmakla birlikte kanun önünde de eşit sayılmıştır.⁸⁹

Avrupalı devletler Berlin Antlaşması ile Dobruca topraklarını Romanya himayesine bırakmıştır. Mircea ve Büyük Stephan'ın toprakları olarak görülen Dobruca için Romen halkının kan döktükleri söylenmiş, bu nedenle bölgede düzen sağlanmak istemiştir.⁹⁰ Bunun üzerine Romanya hükümeti Dobruca'nın kendi himayesine geçmesiyle birlikte siyasi, ekonomik ve kültürel düzenlemeler ile bölgede homojen bir toplum yapısı oluşturmak istemiştir. Bu doğrultuda 9 Mart 1880 tarihinde

⁸³Önal, a.g.m, s.180-181.

⁸⁴CatalinaHunt, "SeeingLike a State:RomaianPolicies in NorthernDobrucaandMüslims, 1878-1914", *Studia et DocumentaTurcologica*, PresaUniversitaraClujeana, 2013, s.74.

⁸⁵BOA, HR. TO 521/17, 25.11.1878, s.1.

⁸⁶Hunt, a.g.m., s.74

⁸⁷BOA, HR. TO 521/17, 25.11.1878, s.1.

⁸⁸BOA. Y.EE 42/252, 14. Za. 1295 (09.11.1878) , s.1.

⁸⁹Hunt, a.g.m., s.74.

⁹⁰Hunt, a.g.m., ss.56-57.

“DobrucaAnayasası”nı ilan etmiş ve anayasaya göre Dobruca’daki Müslüman halk Romen vatandaşı olarak kabul edilmiştir.⁹¹

Dobruca da bulunan halkın eğitim hakkını muhafaza etmek amacıyla da birtakım düzenlemeler Romanya hükümeti tarafından yapılmıştır.⁹² Bu düzenlemelere dair Bükreş gazetesinde şöyle bir ifade geçmiştir: *Dobruca’da yaşayan milletlerin ırkı ve mezhebi ne olursa olsun kendi okulları olacaktır. Müslüman halk için oluşturulmuş okullarda memurlar yetiştirilmesi için Babadağ Medresesi inşa olunacaktır. Buradaki öğretmen ve hocaların ücreti İstanbul hükümeti tarafından karşılanacaktır.*⁹³ Buradan da anlaşılacağı üzere Romanya hükümeti halkın Babadağ Medresesi’nde eğitim faaliyetlerine sürdürmesine imkân tanımıştır. Ancak 1901 senesine gelindiğinde bu okullardaki dersler arasına zorunlu Romence dersi eklenmiş ve okulların Romen Halk Eğitim Bakanlığı tarafından teftiş edilmesi kararlaştırılmıştır.⁹⁴

Romanya Hükümeti bölgedeki halkın ibadet hakkına da saygı göstermiş hatta müftülük ve kadılık kurumlarının varlığını sürdürmesine imkân tanımıştır.⁹⁵ Bükreş resmi gazetesinde Dobruca’da yaşayan milletlerin mezhepleri ve ırkları ne olursa olsun her milletin kendi mabetleri olacağı, Müslüman halk için yapılacak camilere hocaların yetiştirilmesi için Babadağ’da medrese oluşturulacağı ayrıca Müslüman halkın evlilik, nikâh ve veraset gibi meselelerinin dini hükümlere göre çözüleceği ve nikâh, veraset vb. hususları için Şeriye Mahkemelerinin oluşturulacağı belirtilmiştir.⁹⁶ Romanya himayesine geçen Dobruca topraklarında bulunan Müslüman halkın ibadetlerini yerine getirmesinde serbestlik tanındığına önceki kısım da değinmiştik. Bu doğrultuda Romanya’da bulunan Mösyö Koğaniçanov (Kogalniceu)⁹⁷ ile Osmanlı Devleti arasında görüşmeler gerçekleşmiştir. Bu görüşmeler neticesinde 7 Temmuz 1887 tarihinde Tulca ve Köstence sancaklarında görevlendirilmek üzere Osmanlı Devleti tarafından bölgedeki halkın dini işlerinin halledilmesi maksadıyla her iki sancak için bir tane olacak şekilde müftülerin

⁹¹ Ali Bozçalışkan, Tekin Avaner, “Göç Yönetimine Dair Bir Kesit: Dobruca’dan Türkiye’ye Göçler”, *Belgi Dergisi*, s.21, Kış 2021, s. 387.

⁹²Hunt, a.g.m., s.74.

⁹³ BOA, Y.PRK. EŞA 2/5, 17. S. 1297 (30.01.1880), s.1.

⁹⁴Hunt, a.g.m., s.74.

⁹⁵Bozçalışkan, a.g.m, s.388.

⁹⁶ BOA, Y. PRK. EŞA 2/5, 17 S 1297 (30.01.1880), s.1.

⁹⁷ Mösyö Koğalniceu: Romanya Dâhiliye Nazırı.

görevlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu kişiler için kalacak yer tahsis edilmesi ve senede iki bin frank olacak şekilde maaşlarının ödenmesi hususlarında kararlar alınmıştır. Bu hususların gerçekleştirildiği takdirde Müslüman halkın faydasına olacağı açıkça belirtilmiştir. Köstence sancağına Tırnova bölgesinde müftü olarak görev yapan Mustafa Şerif Efendi; Tulca sancağına ise Enis Efendi müftü olarak görevlendirilmiştir. Ancak Tulca sancağına gönderilen Enis Efendi'nin görevden ayrılmasıyla beraber Hasan Efendi müftü olarak görevlendirilmiştir. Fakat Dobruca'da bulunan Müslümanların Raşid Fikri Efendi'yi müftü olarak seçtiği ifade edilmiştir. Bunun üzerine icazetnamesinin ve seçilme belgesinin gönderilmesi için Romanya hükümetine tebligat verilmesi istenmiştir. Romanya hükümetinin Maarif ve Mezahib Nazırı tarafından Raşid Fikri Efendi'nin Trabzon Medresesi'nde eğitim almış olduğu ve sınava girmiş olduğu ifade edilmiştir. Müslüman ahali tarafından Raşid Fikri Efendi'nin memuriyetinin onaylanması için Makam-ı Mualla-yı Meşihatpenahi'ye bir dilekçe gönderilmiştir.⁹⁸

Sosyal hayatı düzenleyen çalışmaların yanı sıra Romanya hükümeti, Dobruca Anayasası ile Müslümanlara askerlik görevinde de ayrıcalıklar tanımış ve Müslümanların 10 yıl boyunca askerlik görevinden muaf olacağını belirtmiştir. Ancak bu süre sonrasında Dobruca birlikleri içerisinde görevlerini yerine getirecekleri kararlaştırılmıştır.⁹⁹ Bu bağlamda Dobruca'daki Müslüman halkın askerlik hizmetini Hristiyan bir ordu bünyesinde yerine getireceği belirtilmiştir.¹⁰⁰ Devlet idarecilerine bağlı askerlere dair Romanya Kanunu'nun, Dobruca kıtasında da uygulanacağı belirtilmiştir. Ayrıca Müslüman halkın özel bölük ve taburları olacağı ifade edilmiş olup, bunların özel elbiseleri, fes ve sarıklarının korunacağı ve paralarının hükümet tarafından ödeneceği ifadesine yer verilmiştir.¹⁰¹ Savaşçı yapısıyla var olan Türk ahalisine çocuğunu yabancı memleketin emri altında ve kıyafeti içinde görmek ürkütücü gelmiştir. Bununla beraber Romanya hükümetinin askerlik alanında yaptığı bu düzenlemeler sonucunda Osmanlı Devleti'ne karşı savaştan değil, memleketin koruyucusu olan birliklerde görev almışlardır. Bir diğer

⁹⁸ BOA, HR. MTV 58/28, 07.07.1887, s.2-21.

⁹⁹Hüseyin Aguiçenoğlu, "Romanya'da Türk Azınlık", *Balkanlar El Kitabı 2*, (ed: Gökdağ Bilgehan, Karatay Osman, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s.716.

¹⁰⁰Bozçalışkan, a.g.m, s.388.

¹⁰¹ BOA, Y. PRK. EŞA 2/5, 17. S. 1297 (30.01.1880), s.1.

deyişle Dobruca'nın işlerindeki düzeni sağlamak ve bölgeyi korumakla görevlendirilmişlerdir.¹⁰²

Dobruca'nın Romanya ile bütünleşmesi esnasında ekonomik alanda yapılan çalışmaları incelediğimizde ise liman ve demiryollarının yapılmış olduğu dikkat çekmiştir. Köstence'de yaptırılan liman ve demiryolu buna örnek olarak gösterilebilir. Bunun yanı sıra Avrupa'nın batısından Asya'ya uzanan Kral Carol Köprüsü de yapılan çalışmalardan biridir. Yapılmış olan liman, demiryolu ve köprüler ekonomiye katkı sağlamakla birlikte Romanya'nın müdafaasında da etkili olmuştur.¹⁰³

Romanya Hükümeti tarafından düzenlenen bir diğer uygulama ise Osmanlı himayesinde kalmak isteyen kişilere yöneliktir. Dobruca halkına dair oluşturulan bir raporda; Osmanlı himayesinde kalmak isteyen Dobruca halkına seçenek hakkı tanınmıştır. Tanınan hakkın müddet ve uygulama şekline dair herhangi bir anlaşma ise görülmemiştir. Bu sebeple gelecekte oluşturulacak usul ve kanunlara uyulması gerektiği belirtilmiştir. Bu bağlamda Romanya hükümeti Dobruca bölgesinin himayesine geçtiği sırada Osmanlı Devleti'nin herhangi bir eyaletinden Dobruca'ya yerleşmiş bile olsa gelen şahısların Romanya tebaası olarak sayılacağını belirtmiştir. Ayrıca haklarının memleketlerinde yaşadıkları sürece korunacağını da söylemiştir. Osmanlı tabiiyetinde kalmak isteyenlerin ise Dobruca'da bulunan emlaklarını, mülklerini satmak veya diğer işleri için dönmek istediklerinde Romanya memurları tarafından Romanya tebaası gibi davranış sergileneceği de belirtilmiştir. Bununla birlikte Dobruca'da Ecnebi sıfatıyla sınırsız olarak kalabilecekleri de söylenmiştir. Ayrıca Dobruca topraklarının Romanya himayesine geçtiği esnada Dobruca'da bulunmayan ve buralı olmayan kişilerin ise yürürlükte bulunan Milletler Hukuku'na göre Osmanlı tebaasından sayılacağı açıkça belirtilmiştir.¹⁰⁴ Aynı zamanda Dobruca halkı Romen vatandaşı olarak kabul edilmiş, bölgedeki bütün halka eşit haklar tanınmıştır. Üstelik Müslümanların kendi kişisel problemlerini çözmek amacıyla kendi mahkemeleri oluşturulacağı sözü verilmiştir. Dobruca'da atılan olumlu adımlara rağmen I. Carol verdiği sözü gerçekleştirememiştir. Bunun sebebi olarak ise Romen politikacı VasilieKogelnicau yerel yönetimde bulunanların yolsuzlukları ve

¹⁰²Ülküsal, a.g.e, 1966, s.29.

¹⁰³Hunt, a.g.m., s.72-73.

¹⁰⁴ BOA, HR. TO 365/36,18.06.1880, s.1.

beceriksizliği nedeniyle bölgenin bayındır hale gelemediğini ve keyfi yönetimlerin sürdürüldüğünü ifade etmiştir. Ayrıca Dobruca halkının siyasi haklarının engellendiği ve yasalara dair düzenleme yapılamadığını da söylemiştir. Bu nedenle Dobruca bölgesinin ulusla tam bütünleşemediğini belirtmiştir.¹⁰⁵

Osmanlı Devleti'nin topraklarına geçişler için pasaport alınması gerekmiştir. Romanya'da bulunan Osmanlı şehbenderliklerine müracaat edilerek pasaportların temini sağlanmıştır.¹⁰⁶ Bunun üzerine Dobruca Müslümanlarından bazı kişiler Romanya pasaportu alarak Osmanlı Devleti'ne göç etmiştir.¹⁰⁷ Romen hükümetinin Dobruca'ya geri dönmek isteyen kişilere bedava bilet ve pasaport vereceğini söylemesi üzerine Osmanlı Devleti'ndeki göçmenlerin birçoğu pasaport başvurusunda bulunmuşlardır. Bunun nedeni ise; bölgede bulunan mülklerini satmak istemelerinden kaynaklanmıştır. Ancak mülklerinin satışı için araziye ait senetlerini belgelendirmeleri gerekmiştir. Belgelerin tesliminin ise Muhacir Komisyonu'na yapılacağı belirtilmiştir. Fakat komisyon tarafından tezkerelerin herkese verilmesi ve tezkerelerin yapısının basit olmasından dolayı sahtelerinin çıkarılabileceği endişesi üzerine Romanya hükümeti bu belgelerin temininin Romanya bünyesindeki kurumlardan alınmasını şart koşmuştur.¹⁰⁸

Dobruca ahalisinden Romanya pasaportu elde ederek Osmanlı Devleti'ne ulaşan göçmenler geri dönüşlerinde ise Osmanlı pasaportu kullanmıştır. Geri dönen göçmenler ikamet belgelerini istemiştir. Ayrıca kişilerin ellerinde bulunan Osmanlı pasaportlarının Romanya hükümeti tarafından toplattırılmasına karar verilmiştir. Toplattırılan pasaportlara dair Osmanlı Devleti tarafından izlenecek yöntemin Romanya Sefareti'ne bir yazışma ile bildirilmesi istenmiştir. Bunun üzerine Osmanlı Devleti hukuk müşavirleri düzenledikleri raporları göndererek gereğinin yapılmasını istemiştir.¹⁰⁹

Hukuk müşavirlerinin 4 Mart 1885 tarihinde gönderdiği raporda Romanya hükümeti, memleketini terk ederek Osmanlı himayesinde kalmayı seçen Dobruca ahalisinin, bir müddet sonra Osmanlı pasaportu alarak Romanya'ya geri döndüklerini belirtmiştir.

¹⁰⁵Hunt, a.g.m., s.56-57.

¹⁰⁶ Mehmet Fatih Sansar, *Bağımsızlıktan Balkan Savaşlarına Osmanlı-Romanya İlişkileri*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir 2020, s.106.

¹⁰⁷ BOA, HR. İD 95/24, 24.04.1884, s.3.

¹⁰⁸Sansar, a.g.t., s.106-107.

¹⁰⁹ BOA, HR. İD 95/24, 24.04.1884, s.3.

Dobruca halkının askerlik hizmetlerinden muaf olma gibi sebeplerle Osmanlı tarafından verilen pasaportlar ile Romanya'ya dönüş yaptığı ifade edilmiştir. Ayrıca Dobruca ahalisinin maaşlara dair şikâyetlerinin önünü kesmek amacıyla da Romanya Kabinesi, Dobruca göçmenlerinden Dersaadet'te ikamet etmeyi seçenlerin gerçekten Osmanlı tabiiyetinde olup olmadıklarının tespit edilmesini istemiştir. Bu sebeple Muhacirin Komisyonu tarafından gerekli incelemelerin yapılarak Dobruca ahalisinden Osmanlı tabiiyetini seçenlerin orada ikamet edip etmediklerinin araştırılması ve buna dair tedbirlerin alınması istenmiştir.¹¹⁰ Dobruca'ya dönmek isteyenlerin Muhacir Komisyonu'na başvuru yaparak belgeleri teslim edecekleri belirtilmiştir.¹¹¹ Dönecek olan kişilerin Osmanlı tabiiyetinde bulunduklarını ispatlamaları istenmiştir. Osmanlı tabiiyetinde bulunduğunu ispatlayan kişilerden başka kimseye pasaport verilmemesi ve Osmanlı memurları tarafından göçmenlere dair defterler tutulması yönünde Muhacirin Komisyonu tarafından tedbirler alınmıştır. Muhacirin Komisyonu ile alınan kararlara göre yalnız birinci sınıf olarak nitelendirilen göçmenlere pasaport verilmesi hususunda alınan tedbir Bükreş Sefareti'ne bildirilmiştir.¹¹²

1885 yılında yapılan hukuki düzenlemeler sonucunda Türkler Dobruca topraklarından ayrılmak zorunda kalmıştır.¹¹³ Pasaport sorununun yanı sıra Dobruca'da yaşayan Müslümanlar haricinde Musevi, Alman ve Tatar ailelerin Romanya yönetiminden hoşnut olmadıkları için Osmanlı topraklarına göç isteğinde bulundukları görülmüştür.

2.1.1. Dobruca'da Bulunan Alman, Tatar ve Musevi Ailelere Dair Uygulamalar

a) Musevi Aileler

1854-1855 Kırım Savaşı sonrasında Kırım'da yaşamış olan Yahudi halkı Tuna Vilayetine doğru ilerleyerek bölgeye yerleşmiş ve 1878 yılına kadar Osmanlı yönetimi altında himaye edilmişlerdir. Dobruca'da bulunan 400 hanelik Yahudi halkı Tulca Sancağı'nın Romanya hükümeti himayesine bırakılmasını müteakip

¹¹⁰ BOA, HR. TO 368/80, 04.03.1885, s.1.

¹¹¹ Sansar, a.g.t, s.107.

¹¹² BOA, HR. TO 368/80, 04.03.1885, s.1.

¹¹³ Önal, a.g.m, s.180-181.

bulundukları bölgeden ayrılarak Osmanlı topraklarına ulaşmış, Bursa şehrine yerleşimleri sağlanmıştır.¹¹⁴

Antlaşma gereği Romanya himayesine giren Dobruca bölgesine geçici olarak yerleşmiş olan Museviler, bölgede çeşitli zulümler ve düşmanlıklar görmüş ve bu sebeple Osmanlı Devleti'ne vekiller aracılığıyla sığınma arzusunda olduklarını iletmişlerdir.¹¹⁵ Hristiyan unsurların baskıları Müslümanlar gibi Yahudileri de göçe zorlamıştır. Yahudilerin göç sebeplerinden biri zulüm ve baskı diğeri ise Siyonist Yahudi teşkilatının göçü teşvik etmesidir. Romanya'dan göç eden Yahudiler bu gibi sebeplerle komşu ülke olan Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Osmanlı Devleti'nin yönetim anlayışını bilen Yahudiler, Osmanlı topraklarında refaha kavuşacaklarını düşünmüştür.¹¹⁶ Bunun üzerine Dobruca bölgesi Musevilerinden oluşan 400 hane için Osmanlı Devleti'nin Hüdavendigar vilayetindeki uygun araziler tespit edilmiş olup, vekillerin aracılığıyla öncelikle 8 hane Hüdavendigar vilayetine yerleştirilmiştir. Daha sonrasında ise geride kalan halk için uygun yerler tesis etmek gayesinde bulunulmuştur.¹¹⁷ Bunun üzerine Musevi ailelerin ve hayvanlarının Hüdavendigar vilayetine yerleştirmek üzere Eşgel limanından bir vapur kaldırılacağı belirtilmiş ve bu vapur ile yolculuk yapacak kişilerin ücretlerinin yarısının kendileri tarafından karşılanacağı ifade edilmiştir.¹¹⁸

1878 yılında Dobruca idaresi Romanya'ya bırakılmıştı. Dolayısıyla belirtilen 400 ailenin Bursa'ya iskânları sağlanmıştır.¹¹⁹ Bunun üzerine sığınmak isteyen 400 hane için Meclis-i Vükela tarafından tutanak oluşturulmuştur. Oluşturulan tutanak ile Kalas göçmenlerinden iki kişinin imzasıyla Hüdavendigar vilayetine yerleşme taleplerini içeren dilekçeler teslim edilmiştir. Ancak Hüdavendigar vilayetinde göçmenlerin çokluğu sebebiyle diğer ailelerin İzmir ve Aydın taraflarına yerleştirilmelerine dair padişaha arzuhal iletilmiştir. 4 Kasım 1887 tarihinde sadaret tarafından padişaha iletilen arzuhal ile Dobruca'dan gelecek göçmenlerin İzmir ve

¹¹⁴ Erol Haker, 93 Harbi: Tunada Son Osmanlı Yahudileri, (çev: Ceren Elitez), Timaş Yayınları, İstanbul 2011, s.95.

¹¹⁵ BOA, DH. MKT 1417/50, 9. Ş. 1304 (03.06.1887), s.1.

¹¹⁶ Hamit Pehlivanlı, "Yirminci Yüzyılın Başlarında Romanya Musevilerinin Osmanlı Topraklarına Göç Etme Çabaları", *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu* (Köstence, 4-6 Ekim 2017), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2019, s.818-819.

¹¹⁷ BOA, DH. MKT 1426/13, 29. N. 1304 (25.03.1887), s.1.

¹¹⁸ BOA, DH. MKT 1448/110, 2. M. 1305 (20.09.1887), s.1.

¹¹⁹ Haker, a.g.e., s.95.

Aydın taraflarına yerleştirilmeleri söylenmiştir. Aydın vilayetine tebligat gönderilerek komisyon tarafından da gereğinin yapılması istenmiştir.¹²⁰ Ayrıca önceden bildirildiği üzere Dobruca'ya gelecek Musevi göçmenlerin de İzmir ve Aydın taraflarına yerleştirilmeleri ve hakikaten muhtaç durumda oldukları belirtilerek durumlarının incelenmesi ve bildirilmesi istenmiştir.¹²¹

Yukarıda da bahsi geçen Musevi ailelerin İzmir ve Aydın taraflarına yerleştirilmesine dair gönderilen tebligat Muhacirin Komisyonu'na iletilmiştir. Bununla beraber Osmanlı Devleti'ne sığınmış ve göç etmiş olan Musevilere, Ecnebi dilde pasaport temin edileceği söylenmiştir.¹²² 1900'lerin başından itibaren Romanya'dan yoğun şekilde Yahudi göçü başlamıştır. Bu göçmenlerin kimi Osmanlı topraklarına izin isteyerek göç etme niyetinde iken kimileri ise izinsiz olarak vapurlarla İstanbul'a gelmiştir. Buna dair pek çok yazışma gerçekleşmiştir.¹²³ Örneğin ticari işler maksadıyla Romanya tebaasından olup İstanbul'a gelmiş olan Musevilerin bölgedeki halka katılmalarına dair endişe duyulmuştur. Bu maksatla Osmanlı Devleti'ne gelecek olan Musevilerin Tulca ve Köstence elçileri tarafından isimlerinin bulunduğu defterin düzenlenerek komisyona gönderilmesi belirtilmiştir.¹²⁴

Muhacirin Komisyonu'na Köstence elçisi tarafından verilen bilgiler ve gönderilen yazışmalar farklılık göstermiştir. Özellikle Musevilerin komisyona gelerek Osmanlı Devleti'ne yerleşmek için müracaatta bulundukları ve Osmanlı vilayetlerine yerleşimlerinin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği üzerinde tartışmaların meydana geldiği belirtilmiştir. Musevilerin göçmen olarak yerleştirilip yerleştirilemeyeceği hususunda bölgede bulunan elçiler tarafından yapılan araştırmalar sonucunda verilecek bilgiye bağlı olduğu belirtilmiştir. Tulca'dan Osmanlı Devleti topraklarına göçlerine müsaade edilen Musevi ailelerin isimlerinin Tulca elçiliğine teslim etmesi ve elçilik tarafından bu ailelere ait bilgilerin düzenlenerek iki kıta defterin oluşturulduğu ve gönderildiği belirtilmiştir.¹²⁵

¹²⁰ BOA, DH. MKT 1462/29, 23. S. 1305 (10.11.1887),s.1

¹²¹ BOA, DH. MKT 1471/24, 7. R. 1305 (23.12.1887), s.1.

¹²² BOA, HR. İD 95/42, 09.01.1888, s.2.

¹²³ Pehlivanlı, a.g.b., s.820.

¹²⁴ BOA, HR. İD 95/42, 09.01.1888, s.2.

¹²⁵ BOA, DH. MKT 1512/39, 4 L. 1305 (14.03.1888), s.1.

Tuna Vilayeti'nin kaybedilmesiyle Yahudi nüfusun Osmanlı topraklarına yerleşme talepleri olduğuna önceki kısımlarda değinmiştik. Bu doğrultuda bakıldığında Dobruca'dan Osmanlı topraklarına yerleştirilmek için gelmiş ailelere dair Tulca elçisi aşağıdaki tabloda da belirteceğimiz üzere 178 kişinin bölgedeki mallarını ve eşyalarını satarak Osmanlıya sığındıklarına dair defter kayıtlarını göndermiştir. Bu defter kayıtlarına göre 27 ailenin isimleri ve nüfusları tabloda gösterildiği gibi kayıt altına alınmıştır.

Tablo 2.1: Osmanlı Devleti'ne sığınan Musevi ailelerin isimleri¹²⁶

AİLE	KİŞİ SAYISI
Paşa Alman	6
Yezil Poh	6
BarlEnbolüm	7
Bek Abromoviç	7
Delic Yasef Ruzenfeld	7
DefilYakilovic	7
Muzi Halim	5
Meber Grupo	5
İzaz İzaz	9
Arşı Şuyber	9
Neyar Grulerk	5
İzak Feysen	8
Yedek Berman	7
Yakub Süleyman Feridun	2

¹²⁶ BOA, HR. TO 41/57, 18.04.1888, s.1.

David Solomon	6
İbrahim Liyovic	4
İbrahim Broneştin	9
Riyun Ferinberh	7
İbrahim Lib	8
Musa İzak	6
Eyz Akr	8
İzak Samoıl	4
Pize Şeystır	8
Bab Şeystır	7
Malko Mobz Sikanki	5
Eron Tobhon	8
Parde Faleb	3

Tulca'daki Musevilerin Osmanlı topraklarına sığınmaları üzerine Köstence bölgesinde bulunan Musevi halkın göç etmeye niyetlerinin olmadığı söylenmiştir. Fakat mezheptaşlarının Dobruca'dan göçmesiyle birlikte kendilerinin de göç etmeye karar verdikleri ifade edilmiştir. Bu yöndeki isteklerini Köstence elçiliğine bildirerek Osmanlı topraklarında ikamet etmeyi seçtiklerini ve yol masrafları için yardım parası verilmesi hususunda beyanda bulunmuşlardır.¹²⁷

Tulca Sancağı'nda yaşayıp, göç etmek isteyen Yahudilerin yol masrafları Osmanlı Devleti tarafından karşılanmıştır.¹²⁸ Bunun üzerine 40 kadar hanenin Osmanlı Devleti'ne yerleşme isteklerini ifade ettiği arzuahaller gönderilmiştir. Önceden

¹²⁷ BOA, HR. TO 41/78, 17.07.1888, s.1.

¹²⁸ Haker, a.g.e, s.95.

isimleri defterlere kayıtlı olan kişilerin Osmanlı Devleti topraklarında ikamet etmeyi seçtikleri Bükreş Sefareti tarafından gönderilen yazışmalar ile ifade edilmiştir. Musevi ailelerin göç şekli ve yerleştirilecek bölgeler kararlaştırılmıştır. Köstence ve Babadağı bölgelerinden göç edecek Musevi olmadığı da belirtilmiştir. Bilhassa Tulca'dan göç edecek Musevi ailelerin de Romanya tebaasından olup olmadığı hakkında da şüphe duyulduğu bildirilmiştir. Bunların içinden birer ikişer hane Musevi gelip komisyona başvuruda bulunmuştur.¹²⁹ Bu nedenle sonradan gelecek olanların resmi evraklarının bulunup bulunmadığına dikkat edilmesi ve Muhacirin Komisyonu tarafından isimlerinin kayıtlarda mevcut olup olmadığının araştırılması ve incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Evrakı bulunmayanların ise göçmen sıfatıyla yerleştirilmelerine dair beyanlarda bulunmuştur.¹³⁰ Dobruca göçmenleri için padişah tarafından verilen emirlere uygun olarak bölgede bulunan belediye yöneticileri ile yapılan müzakereler sonucunda 278 nüfuslu Musevi halkın İzmir ve Aydın tarafına dağınık olarak yerleşimleri gerçekleştirildiği bildirilmiştir.¹³¹ Osmanlı Devleti harp sonrası Tuna Vilayeti'ndeki toprakları kaybedince aylık ve yıllık olarak muhacirlerin kayıtlarını tutmaya başlamıştır. Göçmenler kayda alınırken "Gelen Müslüman, Yahudi Muhacirler ve Museviler" gibi ifadelerle belirtilmiştir.¹³²

b) Alman Aileler

Dobruca bölgesinde yaşayan milletlerden bir diğerrinin Almanlar olduğuna daha önceki kısımlarda değinmiştik. 1887 yılında Romanya himayesindeki Dobruca topraklarında yaşamış olan Almanlar, Romanya yönetiminden hoşnut olmadığını ifade etmiştir. Bu nedenle yeniden Osmanlı Devleti'ne sığınmak için Amerikan siyasetçi Doktor Bernard Meşurac ile İber Cumhuriyeti'nin birim konsolosu Leftimont tarafından ortaklaşa bir mektup yollanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Bingazi Vilayeti'ne Alman ailelerin yerleştirilmesi hususunda ricada bulunulmuştur. Dobruca Osmanlı himayesinde iken refaha kavuştuklarını belirten Almanlar, yapılan son düzenlemeler sebebiyle bu huzurunu kaybettiğini ifade etmişlerdir.¹³³ Bunun üzerine

¹²⁹ BOA, DH. MKT 1535/63, 17. Z. 1305 (25.08.1888), s.1.

¹³⁰ BOA, DH. MKT 1603/88, 10. B. 1306 (12.03.1889), s.1.

¹³¹ BOA, DH. MKT 1899/57, 7. Ca. 1309 (09.12.1891), s.1.

¹³² Haker, a.g.e, s.96.

¹³³ BOA, DH. MKT 1434/3, 2. Za. 1304 (23.07.1887), s.1.

gönderilen bir dilekçe ile Alman ailelerden 38 hanenin Tirilye nahiyesinde bulunan Teke Pınarı isimli bölgeye yerleştikleri görülmüştür. Bölgeye yerleşen göçmenler bu esnada tohumluk ve yemeklik gibi tahıllara ulaşmakta zorluk yaşamıştır. Bunun üzerine Hüdavendigar Vilayeti'ne yaşadıkları sıkıntının giderilmesi yönünde taleplerini iletmişlerdir.¹³⁴

Dobruca'dan göç edecek olan Alman ailelerin Bingazi vilayetinde satın almak istedikleri arazinin kendilerini kapsayacak derecede geniş olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca yerleştirilecekleri bölgenin eskiden beri Urban'ın¹³⁵ sahipliği altında bulunmasından dolayı oralara yerleştirilmeleri urban nazarında ne derece kötü etki meydana getireceği ve ne derece imarete başlanıldığı ve bundan dolayı imar için hariçten göçmen gönderilip yerleştirilmesine gerek olmadığı belirtilmiştir. Alman ailelerin ve benzerlerinin bölgeye gönderilmesine ne gibi durumlar ve sebeplerden dolayı lüzum görüldüğü de bütün ayrıntıları ile açıklanarak gereğinin yapılması istenilmiştir. Bingazi vilayeti tarafından bu hususa dair gerekli incelemeler yapılarak sadere bildirilmiştir.¹³⁶

c) Tatar Aileler

Tatarlar, Osmanlı Devleti himayesine Yıldırım Beyazıt döneminde girmiştir. Ankara Savaşı esnasında Timur'un tarafında yer almış oldukları belirtilse de Timur, Tatarları göç etmeye mecbur bırakmıştır. Bu nedenle Anadolu'da bulunan Tatarları Semerkant, Kaşgar ve Isık Gölü çevresine yerleştirmiştir. Ancak Timur, Tatarların hepsini Anadolu'dan göndermeyi başaramamış; Tatarlar Ankara, Amasya, Çorum, Yozgat gibi şehirlerde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Tatarların Rumeli bölgesine iskân faaliyetleri ise Çelebi Mehmet döneminde başlamıştır.¹³⁷ 1593-1595 tarihleri arasında Rumen voyvodası Mihail Vitazeul'un, Dobruca'ya saldırılar yaptığı esnada Kırım ve Besarabya'dan gelen Tatar halk Dobruca bölgesine yerleşmiştir. 1783 yılında Kırım'ın Rusya'ya bağlanması üzerine bölgeye göçler artmaya başlamıştır.

¹³⁴ BOA, DH. MKT 1471/24, 7. R. 1305 (23.12.1887), s.1.

¹³⁵ Urban: Göçebe Araplar, bkz. Metin Menekşe, "Bingazi Mutasarrıflığı Dahilindeki Cebel-i Ahdar'ın Coğrafi, Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Bölgedeki Bazı Islah Girişimleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c.34, s.2, 2019, s.637.

¹³⁶ BOA, DH. MKT 1476/9, 26. R. 1305 (11.01.1888), s.1.

¹³⁷ Faruk Sümer, "Tatarlar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.40, İstanbul 2011, s.169-170.

Nitekim Müstecip Ülküsal'ın eserinde 1866 yılında bölgenin “Tatar Dobruçası” olarak adlandırıldığı da belirtilmiştir.¹³⁸ Kırım Savaşı'ndan sonra bölgeye yoğun şekilde göçlerin olması sebebiyle ilk önce askeri vapurlarla taşınması düşünülen göçmenler için daha sonra özel vapurlar da kiralanmıştır.¹³⁹ Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılda Rusya ile giriştiği mücadelelerde başarısız olduğu ve Dobruca'nın da bu süreçte Romanya himayesine geçtiğini önceki kısımlarda bahsetmiştik. Bu bağlamda Dobruca'da yaşayan milletler arasında Tatarların yoğun olarak bölgede bulunduğu da değinilmiştir. Dobruca topraklarının Romanya himayesine geçmesi ve yeni hükümet tarafından yapılan siyasi, askeri ve ekonomik alandaki faaliyetler diğer milletler gibi Tatarların da Osmanlı himayesine girme talebinde bulunmasına sebep olmuştur.

Tatarların Anadolu'ya yoğun olarak göç etmesini tetikleyen olay 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı olmuştur. Bu savaş esnasında ve sonrasında Anadolu'ya yoğun göçler gerçekleşmiştir.¹⁴⁰ Dobruca'da yaşayan Tatarların da bu süreçte Osmanlı Devleti topraklarına göç etmek istedikleri görülmüştür. Dobruca göçmenlerinden Ömer Rıfkı Bey'in imzasıyla Muhacirin Komisyonu'na gönderilen bir dilekçede ise şu ifadeler yer almıştır:

Tatar göçmenlerin Eskişehir kazası içerisinde ayrılan Yedideğirmen bölgesine yerleştirilmemiş olmalarından dolayı perişan oldukları ifade edilmiş ve Sadaret'ten gereğinin yapılması istenmiştir.¹⁴¹ Tatar göçmenlerinden olan 50 hanenin Yedideğirmen bölgesine yerleştirilmesi için herhangi bir engel olmadığı Muhacirin Komisyonu tarafından 30 Haziran 1892 tarihinde yazışma ile bildirilmiştir. Ancak Tatar halkın bölgeye yerleştirme işlemlerinin henüz gerçekleşmediği belirtilmiştir. Bunun üzerine Ömer Rıfkı Bey'in imzasıyla tekrar isteklerinin belirtildiği ve Tatar halkın sefil ve perişan halde oldukları dile getirilmiştir. Bu nedenle bölgeye yerleştirilmelerinin acilen yapılması gerektiği ifade

¹³⁸ Ülküsal, a.g.e, 2007, s.38.

¹³⁹ Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010, s.81-82.

¹⁴⁰ Yunus Pustu, “Osmanlı Döneminde Ankara'ya Muhacir İskânı (1856-1918)”, *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2020, c.1(2), s.597.

¹⁴¹ BOA, DH. MKT 1964/24, 26. Za. 1309 (22.06.1892), s.1.

edilmiştir.¹⁴² Tatar halkın bölgeye yerleştirilmesi hususunda Ömer Rıfki Bey tarafından verilen arzuhalin 20 Ekim 1892 tarihinde kesinlik kazanması üzerine gereğinin yapılması için Hüdavendigâr Vilayeti'ne iletilmiştir.¹⁴³

Bunun üzerine Muhacirin Komisyonu tarafından Eskişehir'de bulunan araziler tespit edilmiş ve göçmenlerin iskânı gerçekleştirilmiştir.¹⁴⁴

Musevi, Alman ve Tatar ailelerin dışında Dobruca Komisyonu'na göç etmek için başvuruda bulunan bazı göçmen verileri ise aşağıda verilen tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2.2 Dobruca Komisyonu'na müracaat eden göçmenler ¹⁴⁵

Evrak Kayıt No	7 Nisan 1903 Salı	184	Mürşide ve Derya Hanımlar
170		185	Sasil Hanım vekili Ali Rahna
171	Muzaffer	186	Abdullah ...
172	İsmail Hakkı	187	Osman oğlu Mehmed
173	Mehmed vesaire	188	Abdullatif
174	Halil vesaire	189	Meret
175	Ali	190	Hüseyin vesaire
176	Fatma Nehir Üftade	191	Ömer
177	Osman vesaire	192	Kalaycı İbrahim
178	Vekil Hasan Efendi bin Osman	193	İbrahim bin Settâr

¹⁴² BOA, DH. MKT 2013/33, 29 Ra. 1310 (21.10.1892), s.1.

¹⁴³ BOA, DH. MKT 2031/122, 27 Ca. 1310 (17.12.1892), s.1.

¹⁴⁴ Cemile Şahin, *XIII. Yüzyıldan Günümüze Eskişehir Yöresinde Tatarlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, s.154-156.

¹⁴⁵ BOA, HR. MHC.02 68/26, R. 25.01. 1319 (07.04.1903), s.1-3.

179	Süleyman ... Hasan Efendi bin Osman	194	Tahir vesaire
180	Raşid vekili Hasan bin Osman	195	Feyzullah vesaire
181	Murad Vahab vekili Hasan bin Osman	196	Selim vesaire
182	Ayan vekili Hasan bin Osman	197	Abbas bin ...
183	Alim Seyid vekili Hasan bin Osman	198	... Ali
Evrak Kayıt No	11 Nisan 1903 Cumartesi	202	Mezat ... bin Bayram
199	Vahab Vekili Hasan Efendi bin Osman	203	Nesib vesaire
200	Selim bin Hacı Abdullah	204	Hayrullah bin ...Hacı
201	Hacı Hafız Veli bin Maksud	205	Abbas İlyas ve Rıfat bin İsmail
Evrak Kayıt No	14 Nisan 1903 Salı	217	Bergüzar
206	Nesib	218	Şakir ve Milhan
207	Mehmed ve Halil	219	Salih vesaire
208	Hacı Selim ve Asiye	220	Molla Celal
209	Halim ve Medine	221	Memiş ve Lebibe
210	Abdullah ve İbrahim	222	Mehmed Efendi
211	Hasan ve Tefik ve Rasim	223	Şaban

212	Süleyman	224	Yusuf
213	Mehmedullah	225	İbrahim ve Refika
214	Mükerrem ve Revide	226	Hüseyin vesaire
215	Mehmed Efendi vesaire	227	İsmail vesaire
216	Ümmügülsüm ve Esmâ	228	İbrahim ve Halil vesaire
Evrak Kayıt No	18 Nisan 1903 Cumartesi	245	Mehmed Azmi
229	Murad zevcesi Behiye	246	Celal oğlu Sadık
230	Mustafa ve Hadice	247	Veli Ahmed kerimesi Mucibe
231	Ahmed ve oğlu Zahuriddin	248	Molla oğlu Halil Osman Abdulkadir
232	Halime ve Fatma	249	İbrahim Nesim
233	Derubakoğlu Devlet	250	Feyzullah bin Ömer
234	Bektaş ve Zeynep	251	Abbas vesaire
235	Azize ve Zeynep	252	Ömer vekili Baltacı Hüseyin
236	Fatma	253	Bav Bey
237	Mustafa	254	Falubiddin
238	Abdullah RecebAbdulsettar	255	Abdulahkim bin Seyyid
239	Hasan oğlu Abdullah	256	Feyzi vesaire
240	Zeliha	257	Osman bin Devletşah

241	Selamet kerimesi Hasibe	258	Bicizade İbrail vesaire
242	Hasan oğlu Hüseyin vesaire	259	Veli vekili Süleyman
243	Sabreddinoğlu Halil	260	Mustafa Hamza Rasim vesaire
244	Haremüddinoğlu Abdullah	265	Seyyid Ömer mahdumları ve evladı vesaire
261	Seyyid oğlu Ahmed vesaire	266	Mehmed Hüsameddin
262	Ahmed ve Tahir	267	 Naime ve Gülsüm
263	Ali bin Adil	268	Mehmed Ali vesaire
264	Vahab evladı Bilal vesaire		

2.1.2. Dobruca'da Emlak Meselesi

Dobruca bölgesinde arazi çeşitleri mülk arazi, miri arazi, mevkuf arazi, metruk arazi ve mevat arazi olarak beş kısımdan oluşmaktadır:

- Mülk Arazi: Savaş esnasında fayda gösteren kumandan ve bahadırlara, gayrimüslimlere belli bir bedel karşılığında tahsis edilen özel mülkiyete dayalı arazilerdir.
- Miri Arazi: Otlaklar, ormanlar, ekim yapılan topraklar olup halka kullanım hakkı devlet tarafından verilen topraklardır. Üç yıl boyunca işlenmediği takdirde devlet tarafından tapu senedi geri alınmaktadır.
- Mevkuf Arazi: Cami, medrese gibi hayırlı işler maksadıyla tahsis edilen topraklardır. Metruk arazi hükümete ait olan ve özel mülkiyete verilmeyen panayır, yol, orman, otlak vs. gibi alanlara ayrılmış ve halkın kullanımına müsait topraklardır.

- Mevat Arazi: Tapu senedi ile miri araziye dönüştürülüp kamulaştırılabilen ekim yapılmayan ve yerleşim gerçekleşmeyen topraklardır.¹⁴⁶

93 Harbi sonrasında bağımsızlığını kazanan Romanya topraklarındaki Müslüman-Türk azınlık Hristiyan ülke topraklarında yaşamak istememiştir. Bu duruma bağlı olarak Türk ve Tatar nüfusun bölgede azaldığı görülmüştür. Nitekim savaş öncesinde Dobruca bölgesindeki Tatar nüfusu 71.146 iken savaş sonrasında 28.320 olarak hesaplanmış, Türk nüfusunun da 48.783 iken savaş sonrasında 12.306'ya düştüğü görülmüştür. Savaş sonrasındaki verilere bakıldığında ise Dobruca bölgesinin nüfusunun %31,5 Tatarlar, %21,6 Türkler ve %21'lik dilimini de Romenler tarafından oluştuğu belirtilmiştir.¹⁴⁷ Savaş sonrası bölgede bulunan Müslümanlar, Anadolu'ya göç etmek istemiştir. Osmanlı Devleti ise bulunduğu siyasi ve ekonomik bunalım nedeniyle göç etme isteğinde bulunan halkın doğdukları topraklarda kalmalarına ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Ömer Bedir bu hususa dair “Şark” gazetesinde yayınlanan yazılarda da Müslümanların Anadolu'ya göçmemelerine dair ifadelerin yer aldığını belirtmiştir.¹⁴⁸ Ancak yukarıdaki verilere de dayanarak bölge halkının topraklarını terk ettiklerini söylemek mümkündür. Bu bağlamda incelendiğinde Karpat eserinde, Romanya ve Bulgaristan'ın Berlin Antlaşması hükümlerinden dolayı bir süre Türklerin haklarına saygı göstermiş olduklarını belirtmiş, ancak ilerleyen süreçte bölge halkına baskı yaparak göç etmelerine neden olduğunu da ifade etmiştir.¹⁴⁹

Ülküsal'ın “Dobruca ve Türkler” adlı eserinde Dobruca'dan yapılan göçlerin bazı sebepleri,

- Savaş esnasında ve sonrasında Anadolu'ya göç etmiş olanlar ile Dobruca'da kalanlar arasındaki akrabalık bağları,
- Hocalar ve din adamlarının halifenin savaş ilan ettiği süreçte Hristiyan bir ülkede bulundukları için savaşa katılamayacak olmalarına dair telkinleri,
- Türk gençlerinin askere alınması,
- Romanya Hükümetinin yönetimine karşı oluşan olumsuz tutum,

¹⁴⁶Ülküsal, a.g.e, 1966, s.42-43.

¹⁴⁷Bozçalışkan, a.g.m., s.386.

¹⁴⁸ Bedir, a.g.m, s.67.

¹⁴⁹ Karpat, a.g.md., s.485.

- Toprak ve mülkiyet hususunda yapılan düzenlemeler
- 1899 yılında meydana gelen açlık sorunu,
- Türklerin siyasi haklardan mahrum bırakılması,
- Romen memurların Türklere karşı yolsuz ve haksız muameleler de bulunulması,
- Dobruca topraklarına Romenlerin yerleştirilmesi ve Romen nüfusun arttıkça Türklerin her bakımdan üstünlüklerini kaybetmesi olarak ele alınmıştır.¹⁵⁰

Dobruca bölgesinde Romanya hükümeti nüfusu arttırmak amacıyla hem Romenleri yerleştirmiş, hem de Osmanlı topraklarına göç eden halkı geri çağırmıştır.¹⁵¹ Ancak yine de bölgedeki nüfusun göçmesine engel olamamıştır. Bölgeden yapılan göç sebeplerinden bir diğeri ise halkın elinde bulunan emlak senetlerinden dolayı yaşanan problemlerden kaynaklanmıştır. Bu problem Dobruca bölgesinden savaş esnasında ayrılan ancak savaş sonrası tekrar topraklarına yerleşmek isteyen halkın emlak senetlerinde yaşanan güvenirlik sorunu olmuştur. Emlak senetlerinde yaşanan güvenirlik sorunu, halkın mülklerini satmak ve pasaportlarını teslim etmek için Romanya Hükümeti'ne başvurularda bulunmasına sebep olmuştur. Emlak senetleri ile mülklerine dair başvuruda bulunan kişilerin aynı senet suretlerini çıkardığı belirtilmiştir. Bu nedenle Romanya memurları tarafından diğer kişinin çıkardığı emlak senetinin güvenilirliğinin olmadığı söylenmiştir. Bunun üzerine Romanya Hükümeti, Osmanlı Devleti ile irtibata geçerek bölgede bulunan emlak ve mülklerin kayıtlı olduğu defterlerin kendisine teslimini istemiştir.¹⁵²

1880 tarihinde çıkarılmış olan Toprak Kanununda, 1908 yılına kadar olan zaman aralığında çeşitli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.¹⁵³ Bu süreçte Romanya Sefareti tarafından bölgede bulunan halka ait varlıkların tespiti için Hariciye Nezareti'ne 16 Kasım 1878 tarihinde bir yazı gönderilmiştir. Bu yazı ile Romanya Maliye Bakanlığı'na verilen bilgiye nazaran 1876 yılının Mart ayında Dobruca kıtasındaki emniyet sandıklarında tabloda belirtilen meblağlar olduğu bildirilmiştir.

¹⁵⁰Ülküsal, a.g.e, 1966, s.28-29.

¹⁵¹Ülküsal, a.g.e, 1966, s.42-43.

¹⁵² BOA, HR. TO 295/3, 17.11.1879, s.1.

¹⁵³Ülküsal, a.g.e, 1966, s.42-43.

Tablo 2.3 Dobruca'da bulunan emniyet sandıklarına dair çizelge

Tulca	441.621 guruş
Hırsova	709.439 guruş
Mecidiye	1.287.619 guruş
Maçın	494.772 guruş
Babadağ	1.508.383 guruş
Köstence	1.154.030 guruş
Toplam	5.565.884guruş

Ancak Rusya'nın bölgeye girdiği süreçte Osmanlı memurları bölgede bulunan evrakları ve defterleri alarak geri çekilmesinden dolayı emniyet sandıklarındaki mevcut paralar ve borçların miktarı tespit edilememiştir. Romanya Maliye Nezareti bu emniyet sandıklarının alacaklar ve borçları belirlemek arzusunda bulunduğu sebeple idarelerine ait evrak ve defterlere erişmek için Osmanlı Devleti'nin aracılığıyla gerekli emirlerin verilmesini Romanya Sefareti rica etmiştir.¹⁵⁴

Hariciye Nezareti'ne 5 Şubat 1891 tarihinde Romanya elçiliği tarafından gönderilen bir evrak ile Memleket Sandıklarına ilişkin evrakların ve senetlerin Romanya Hükümeti'ne teslimi istenmiştir. Ticaret Nezareti marifetiyle düzenlenen evrak ve defter 1879 yılının Ekim ayında Romanya Sefareti'ne teslim etmişse de Hırsova yöneticisi tarafından yapılan birçok araştırma sonucunda bölgeye ait evrakların teslim vaktinde kaybolduğu ve Hırsova kaymakamı İsbaki Fehmi Bey tarafından Dersaadet'e gönderildiği ifade edilmiştir. Romanya Hükümeti ise bu evrakların kendisine teslim edilmesi için gerekli emirlerin verilmesini rica etmiştir.¹⁵⁵

Romen himayesine geçen Dobruca topraklarında 1880 tarihinde Romanya ayrıyetten tapu senetlerinin Romence olmasına dair bir bildiride bulunmuştur.¹⁵⁶ Elinde tapusu bulunmayan kişilerin arazisi ise kendilerine tekrar satılmış veya Romanya hükümeti

¹⁵⁴ BOA, HR. TO 374/132, 13.11.1878, s.1.

¹⁵⁵ BOA, HR. TO 295/81, 05.02.1891, s.1.

¹⁵⁶Ülküsal, a.g.e, 1966, s.42-43.

tarafından el konulmuştur.¹⁵⁷ Hariciye Nezareti'ne ulaşan bir yazışmada Mehmet Zeki Efendi isimli bir kişinin verdiği dilekçe ile Dobruca Müslümanlarının tapu ile tasarrufları altında bulunan arazilerinin satışında Romanya Hükümeti'nin çıkardığı zorlukların ortadan kaldırılması istenmiştir. Ayrıca arazi satışlarının kolaylaştırılması hususunda Hariciye Nezareti tarafından gerekli girişimlerde bulunulması da dile getirilmiştir. Dobruca halkının emlak ve arazilerini satışı için hem konsoloslar hem de doğrudan Romanya hükümetine dilekçeler gelmiştir. Ancak Romanya Hükümeti'nin savaş sonrasında bulunduğu mevcut bunalımdan dolayı bu işlerle doğrudan ilgilenemediği ifade edilmiştir. Bu olay üzerine Mehmed Zeki Efendi, Romanya başvekili Mösyö Britaniu ve Dışişleri Bakanı Mösyö Kapineyanov (Campineanu) ile Dobruca halkının uğradığı adaletsizlikler ve karşılaştıkları zorlukların ortadan kaldırılması, şartların düzeltilmesi hususunda görüşmeler yapmıştır. Romanya'nın Yahudi meselesi ve ona ilişkin çeşitli siyasi durumlar sebebiyle Dobruca Müslümanları meselesi ile ilgilenilemediği ifade edilmiştir. Bu nedenle Britaniu bir ay müddet istemiştir.¹⁵⁸ Bu süreçten sonra Romanya Hükümeti 1880 yılında bir kanun yayınlamıştır. Bu kanun ile Romanya tapusu olmayan mülkleri tespit etmek için girişimlerde bulunmuştur.¹⁵⁹ Toprak Kanunu'nda yapılan düzenlemeler ile Romen göçmenlere toprak alabilmeleri için krediler ayarlanmış ve bankalar inşa edilmiştir. Bu süreçte Dobruca Müslümanlarının elinde bulunan topraklar da azalmaya başlamıştır. Tapusu olmayan topraklar kamulaştırılarak Romen göçmenlerine tahsis edilmiştir.¹⁶⁰

Dobruca'nın Romanya'ya ilhakı sonrası çeşitli zorluklarla karşılaşan Dobrucalı Müslümanlar bölgeyi terk etme kararı almıştır. Bunun üzerine Dobruca Müslüman ahalisinden Osmanlı Devleti'ne göç etmiş bulunanlar ve memleketi ile alakasını kesip çekilmek isteyen halk; bağ, bahçe bostan, emlak ve mülklerini sahip oldukları tapu ile müşterilere satmak istemişlerdir. Romanya Hükümeti ise birinci kısım emlak ve mülklerin ve padişah tarafından verilen ferman ile elde edilen çiftliklerin satılmasına karşı çıkmamıştır. Ancak ikinci kısım emlak ve mülklerin yani tapu ile kullanım hakkı bulunan arazilerin satışında muhalefet etmiştir. Arazi Kanunnamesi ve onunla ilgili son hükümleri içine alan kanunlara dayanarak tapu ile muhafaza

¹⁵⁷ Sansar, a.g.t., s.114.

¹⁵⁸ BOA, HR. HMŞ. İŞO 163/30, 28. Ş. 1296 (17.09.1879), s.2.

¹⁵⁹ Sansar, a.g.t., s.114.

¹⁶⁰ Ülküsal, a.g.e, 1966, s.42-43.

edilen arazilerin satılmasına izin vermemiştir. Bu gibi arazilerin satışına dair hükümleri şunlara dayandırmıştır:

- Miri arazi devlet tarafından tahsis edilmiş ve bu toprakların değerinde satın alınmayıp Osmanlı Devleti tarafından kira yoluyla veya iltizam usulüyle toplanan para karşılığında tasarruf hakkı elde edildiğini belirtmiştir. Ayrıca bu toprakların kullanımına dair belli şartlar ve kayıtlar tutulmuştur. Bu kayıt ve şartlara göre arazi devlete ait olmakla birlikte tasarruf hakkı kişilere bırakılmıştır. Bu topraklarda hükümetin izni olmadan kiremit, tuğla ve ekim işlerini yapılamayacağı ifade edilmiştir. Bu nedenle toprakların satış hakkının hükümet iznine bağlı olduğu söylenmiştir.
- Romanya hükümeti tarafından tarlaların satışı hususundaki girişimlerin engellenmesinin ve kaçınılmasının diğer sebebi ise vurguncuların ve Yahudilerin ellerine toprak geçmesinden kaynaklanmıştır. Bu nedenle tarlalarını satıp gidenlerin haklarını korumak amacıyla Arazi Kanunnamesinin 72. ve 130. maddelerine dayanarak ekili ve ikamet edilmek maksadıyla kurulmuş olan arazileri devretme hakkı bulunmadığı ve arazi sahiplerinin ise tarlalarını satma isteğinin kabul olunmayacağı beyan edilmiştir.¹⁶¹

Romanya'nın Müslümanlardan geriye kalacak arazilerin kendi himayesinde kalması ve bölgeyi Romenleştirme çabalarından dolayı bu şekilde bir tutum sergilediği söylenebilir. Nitekim Romanya hükümeti tarafından Rumenleri yerleştirmek ve eline fazla toprak geçmesi için 1880 yılında "MonitorulOfficial" gazetesinde bir kanun ile tapu sahibi olan kişilerin elindeki tapuların Romence'ye çevrilmesi şart koşulmuştur.¹⁶² Bunun üzerine Romen yetkililer tarafından mülklere dair yapılan başvuruların incelenmesi için girişimlerde bulunulmuştur. Başvuruların incelenmesi için Osmanlı Devleti'ndeki yetkililerden Dobruca'daki tapular istenmiştir. Romanya'nın İstanbul'daki yetkilisi olan Britianu, 15/27 Ocak 1880'de Osmanlı yetkilileri tarafından tapuların hazırlandığını ve Romen yetkililere gönderileceğini söylemiştir. Tapuların tasnifi için Osmanlı memuru olan Hacı Behçet Efendi görevlendirilmiştir. Romen memurlar ve Behçet Efendi çalışmaları birlikte

¹⁶¹ BOA, HR. HMŞ. İŞO 163/30, 28. Ş. 1296 (17.09.1879), s.2-3.

¹⁶²Ülküsal, a.g.e, 1966, s.42.

sürdürmüşlerdir. Ancak bazı sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durumlardan birisi Romen yetkililer, Müslümanlara ait tapuları kabul etmemiş ve Romen vatandaşı olma şartını ileri sürmüştür.¹⁶³ Bu maksatla tapu senetleri ve mülkiyet belgelerinin incelenmesi için komisyon oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar ile Türklerin çok az kısmının tapu senedine sahip olduğu ve tapu senedi sahibi olanların ise savaş esnasında kaybettikleri ortaya çıkmıştır.¹⁶⁴

Romanya Parlamentosu tarafından 1882 yılının Nisan ayında “Taşınmaz Mallara Dair Düzenlemeler” başlıklı yasa düzenlenmiştir. Bununla beraber Dobruca bölgesine Romen halkın ikamet etmesine dair telkinler gerçekleşmiştir.¹⁶⁵ 1882 yılında çıkarılan “Taşınmaz Mallarla İlgili Kanun” ile mülk sahibi olma hakkı sadece Romen vatandaşlara verilmiştir.¹⁶⁶ Müslüman halka ait olan arazilerin bazılarında Romanya hükümeti kamulaştırma yoluna gitmiştir. Böylece 127.483 hektarlık toprak himayesine geçmiştir. Bununla birlikte 82.127 hektarlık toprak da Romen ileri gelenlerine satılmıştır.¹⁶⁷ Böylelikle Türklerin elindeki topraklar azalmıştır.

İçişleri müsteşarı Ahmet Refik tarafından gönderilen yazı ile kaydedilmiş mülklerin karşılığı olarak Dobruca Müslümanlarına Romanya Hükümeti tarafından tahminen 3 milyon lira tazminat verilmesinin gerekli olduğu bildirilmiştir. Hariciye Nezareti ile imzalanmış mukavele gereğince bu tazminat bedelinin 2 milyon lirasının Osmanlı Devleti’ne ait olup kendisine ait olan 1 milyon liradan, 500 lirasını dahi hizmetlerinden dolayı Osmanlı Devleti’ne bırakılacağı Möşyö Glavani tarafından dilekçe ile bildirilmiştir.¹⁶⁸ Romanya elçiliğinden Dobruca ve Köstence sınırlarında bulunan nahiyelerde belediye ait arazilerin hak ve tasarruf şeklinin bir nizamla bağlı olup olmadığını içeren 1 Eylül 1894 tarihli önerge, Arazi Tapu Kayıtları İdaresine gönderilmiştir. Belediye ait olan bu arazilerden ne şekilde ve nasıl faydalandığı ve Arazi Kanunnamesi’nde hangi kısımda ve ne çeşit arazi olduğu hakkında ifadeleri içeren yazışma Osmanlı Devleti’ne gönderilmiştir.¹⁶⁹ Bunun üzerine 23 Ekim 1894 tarihinde Romanya Sefareti’nin gönderdiği yazı ile

¹⁶³ Ömer, a.g.t., s.43.

¹⁶⁴ Ülküsal, a.g.e, 1966, s.42.

¹⁶⁵ Hunt, a.g.m., s.74.

¹⁶⁶ Ömer, a.g.t., s.44.

¹⁶⁷ Bozçalışkan, a.g.m., s. 387.

¹⁶⁸ BOA, Y. PRK. DH 11/79, 20. S.1319 (08.06.1901), s.1.

¹⁶⁹ BOA, HR. TH 147/3, 26.09.1894, s.1.

Dobruca’da bulunan köy ve kasabalardaki terk edilen arazi ve sahipsiz toprakların ücretsiz olarak mı bırakıldığı yoksa usule uygun olarak mı kullanma yetkisinin elinde bulunup bulunmadığının da araştırılması istenmiştir. Ayrıca bu konuda mevcut bir nizamname var ise bir kopyasının tedarik edilmesi ve Vergi Dairesi tarafından elçiliğe bildirilmesi rica edilmiştir.¹⁷⁰

Sahipsiz ve terk edilmiş topraklar, Osmanlı toprak hukukunda metruk arazi olarak adlandırılmıştır. Bu araziler kimsenin özel mülkiyeti olmamıştır. Kamu yararına veya halkın serbestçe yararlanması için ayrılmış topraklardır. Metruk arazi ifadesi ilk defa 1858 Arazi Kanunnamesi ile ele alınmıştır. Bu kanunname de metruk arazi iki şekilde tanımlanmıştır.

*Birincisi umumun yararlanması için terk ve tahsis edilen genel yollar, meydanlar, namazgâhlar, mesire ve konak yerleri, pazar ve panayırlar, iskele vb. yerlerdir. İkincisi bir veya birden fazla köy ve kasabanın ahalisine terk ve tahsis edilen baltalık, mera, yaylak ve kışlak gibi topraklardır.*¹⁷¹

Bununla beraber sahipsiz toprak ve terk edilmiş topraklara dair uygulamaların Arazi Kanunnamesi’nin ikinci kısmında olduğu belirtilmiştir.¹⁷² Devlet bu gibi toprakları denetleme ve gözetleme yetkisine sahip olmakla beraber bu araziler üzerinden resm bedeli de alabilmektedir. Aynı zamanda halkın araziden genel ve eşit şekilde faydalanabilmesi için korumaya yönelik tedbirler almaktadır. Gerekli gördüğü takdirde ruhsat ve imtiyaz gibi idari tasarruflarla metruk araziden özel nitelikli yararlandırmalar yapabilir.¹⁷³ Dobruca sınırlarında bulunan Meydanköy ve Çalıkdere meşeliği bu arazi türüne örnek olarak verilebilir. Nitekim bu bölgeler üzerinde Romanya hükümetinin haksız şekilde muameleler yapmış olduğu görülmüştür. Meydanköy ve Çalıkdere meşeliklerinde ise işletme hakkına yetkisi olmadığı halde ağaçlar kesilmiştir.¹⁷⁴ Yaşanan bu hadiseler üzerine Osmanlı Devleti, Romanya Hükümeti’nin Berlin Antlaşması hükümlerine aykırı olarak hareket ettiğini ifade etmiş, sorunun çözümü için diplomatik müzakereler başlamıştır. Bu müzakereler

¹⁷⁰ BOA, BEO 511/38307, 7. Ca. 1312 (06.11.1894), s.3.

¹⁷¹ Hacı Mehmet Günay, “Metruk”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.29, Ankara 2004, s.416-417.

¹⁷² BOA, HR. TH 149/90, 21.11.1894, s.1.

¹⁷³ Günay, a.g.md., s.416-417.

¹⁷⁴ BOA, HR. SYS 2946/18, s.17-17/3, 03.03.1900.

neticesinde Osmanlı Devleti'ne göç etmiş Dobruca sakinlerinin toprak mülkiyeti sorunlarının incelenmesi kararlaştırılmıştır.¹⁷⁵

Osmanlı Devleti ile yapılan diplomatik görüşmeler sonrasında toprak mülkiyetine dair yapılan incelemelerde Romanya memurlarına, sahte emlak senetleri ile müracaatların yapıldığı görülmüştür. Bunun üzerine Dobruca'da bulunan halkın emlakları üzerindeki tasarruf haklarının korunması için o bölgelere mahsus kayıtların ve defterlerin bölge hükümetine teslimi istenmiştir. Bunun için elçiliğe memur gönderilmiş, bir komisyon oluşturularak kayıtların çıkarılması ve verilmesi istenmiştir. Bununla birlikte Romanya elçiliğine ayrıcalık tanınması ve bu konuda kolaylık sağlanmasının Osmanlı Devleti ve Müslüman halkın menfaatine olacağı ifade edilmiştir.¹⁷⁶ Bunun üzerine göçmenlerin meselelerinin halledilmesi için her iki tarafta komisyonun oluşturulması için girişimlerde bulunmuştur. Romanya'da oluşturulan komisyonda Osmanlı Devletini temsil etmek amacıyla Faik Efendi görevlendirilmiştir. Ayrıca İstanbul'da oluşturulan komisyon tarafından gönderilecek olan Dobruca'dan gelen göçmenlerin miktarı ve nereye yerleştiklerine dair verilerin incelemelerini yapmak da Faik Efendi'nin görevleri arasındadır.¹⁷⁷ Bu doğrultuda yapılan çalışmalar sonucunda Dobruca bölgesi içerisinde bulunan Silistre, Babadağı, Hırsova, Mangalya, Mecidiye, Köstence, Maçın, Pazarcık kazalarında Müslüman halka ait arazilerin dönümleri, kıymetleri ve miktarını içeren çizelge aşağıda verilen tabloda belirtilmiştir.

*Tablo 2.4 Dobruca bölgesinde bulunan Müslüman ahalinin arazi ve gayrimenkullerinin miktar ve kıymetlerini içeren çizelge.*¹⁷⁸

Kazalar	Emlakın Kıymeti/Guruş	Bab-ı Emlak	Tapu Senetlerinin Numarası	Arazi Dönümü
Silistre	235.325	68	102	12.089
Hırsova	285.500	156	123	16.248 ½

¹⁷⁵ Sansar, a.g.t, s.116-117.

¹⁷⁶ BOA, HR. TH 220/47, 12.12.1898, s.1.

¹⁷⁷ Sansar, a.g.t., s.117.

¹⁷⁸ BOA, HR. SYS 2946/18, 03.03.1900, s.29.

Mangalya	237.450	239	111	24.851 ½
Mecidiye	10.250	8	82	12.257
Köstence	331.300	132	182	41.923
Maçın	-	-	3	1.350
Pazarcık	21.700	4	2	1.837
Babadağ	5.000	5	125	24.306
Toplam	1.126. 525	612	730	134.869

Dobruca bölgesinde bulunan birkaç kasabadaki insanların kullanma yetkisinin kendisine ait olduğu arazilere dair verdikleri senetlerin sahte olduğunun meydana çıkmasından dolayı Osmanlı Devleti'nden Mangalya, Hırsova, Babadağı, Mahmudi, İsakça, Köstence, Tulca ve Mecidiye kazalarında bulunan arazilere ait kayıtların gönderilmesi rica olunmuştur.¹⁷⁹

Romanya idaresine geçen topraklarda Romen memurlar, Müslümanlara karşı olumsuz tavırlar sergilemiştir. Bilhassa Müslüman halkın Romence bilmemesinden dolayı haksız yere vergiler alınmış ve yolsuz işlemler gerçekleştirilmiştir.¹⁸⁰ Dobruca'dan göç etmiş kişiler, mülkiyet haklarının korunması için sık sık mahkemelere başvurmuş ise de bu davalar önemsiz maddi tazminatlarla ya da mülkiyet taleplerinin tamamen reddedilmesiyle son bulmuştur. Örneğin Dobruca bölgesinde bulunan Tayca Balkan ormanının Abdullah Efendi'nin tasarrufunda bulunduğu halde vakıf arazisi olduğu ileri sürülerek Dobruca'nın Romanya'ya bırakılmasıyla Romanya'nın himayesine geçtiği söylenmiştir. Ayrıca Tayca Balkan ormanı vakıf arazisi olduğu için satışının caiz olmadığı söylenmiştir. Bir diğer örnek ise Köstence karyesinde tüccar olan Hüseyin Ağa'nın 1500 hektarlık arazisine türlü bahaneler ile el konulmuş olmasıdır. Ölmeden önce oğluna bıraktığı arazi sebebiyle Bükreş'teki vekilleri aracılığıyla mahkemeye başvurmuş ancak oğluna verilen vekâletin geçersiz olduğu ifade edilmiştir. Arazinin ise kimsesizlere tâbi olduğu belirtilmiştir. Bunun üzerine Hüseyin Ağa'nın oğlu Romanya hükûmetine isyan

¹⁷⁹ BOA, HR. TH 245/51, 14.08.1900, s.1.

¹⁸⁰ Ülküsal, a.g.e., 1966, s.30.

etmiş, arazinin ya da arazinin değeri olan 150.000 frankın kendisine verilmesini istemiştir.¹⁸¹

Romanya Hükümeti Berlin Antlaşması gereğince Dobruca'da bulunan Müslüman emlaklarının bedelinin ödenmesine mecbur bırakılmıştır. Müslüman emlakına karşılık gelen tazminat miktarının ise akçe olarak üç milyon liraya tekabül ettiği belirtilmiştir. Romanya Hükümeti ve Osmanlı Devleti arasından imzalanan ticaret antlaşmasının süresinin de yenilenmesi için yapılacak görüşmelerde Romanya'nın bahsedilen tazminatın ödemesini gerçekleştirmesi belirtilmiştir. Romanya hükümeti, emlak sahiplerine haklarının ödenmesi için önce Mösyö Glavani'ye vekâleten senetlerini ve tapularını teslim etmeleri gerektiğini belirtmiştir. Ancak bu mesele çözüme kavuşmamıştır. Hâlbuki bu mesele görmezden gelinecek türden olmadığı için iki hükümet arasında kesin bir anlaşma imzalanması amacıyla gerekli girişimlerde bulunulacaktır.¹⁸² Yapılacak bu kesin anlaşma neticesinde bahsi geçen tazminat miktarının ödenmesi kabul edildiği takdirde Romanya Hükümeti'nce zorunlu olarak uyulacağı umulmuştur. Ayrıca Osmanlı Devleti himayesinde 25 senedir bulunan emlak sahiplerinin çeşitli bölgelere yerleştirilmesi ve ihtiyaçlarını karşılayacak kadar arazi bağışlanması kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra hayatta olmayan emlak sahiplerinin tazminat bedeli olan 2 milyon liranın devlet hazinesine aktarılmasıyla mali ihtiyaçları hafifleteceği de belirtilmiştir. Bununla birlikte Mösyö Alfred Glavani'ye tahsis edilen 1 milyon liradan 600.000 lirasının da Osmanlı Devleti'ne bırakılması kararlaştırılmış ve bunu onaylayan Alfred Glavani'den alınan 600.000 liranın ise askeri kurumların ihtiyaçlarının giderilmesinde kullanılacağı belirtilmiştir.¹⁸³

Dobruca ahalisinin mülk ve arazi sorununun bir komisyon tarafından çözülebileceği belirtilmiştir.¹⁸⁴ Bunun için Dobruca göçmenlerinin emlak ve arazi vesaire işlerine bakmak için Hariciye Nezareti bünyesinde bir komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyon emlak sahiplerinin bilmesi gereken meseleleri kapsayan ilannameleri düzenleyerek, Hariciye Nezareti ile müzakere ettikten sonra Dersaadet gazeteleri ve vilayet gazeteleri aracılığıyla yayınlanmasını sağlamıştır. Padişahın emri ile 10

¹⁸¹ BOA, HR. SYS 2946/18, 03.03.1900, s.6-18/3.

¹⁸² BOA, HR. SYS, 2946/18, 03.03.1900, s.1-2.

¹⁸³ BOA, HR. SYS, 2946/18, 03.03.1900, s.3.

¹⁸⁴ Sansar, a.g.t., s.117.

Kasım 1898 tarihli devlete ait tezkereye dayanarak emlak ve arazi işleri vesaire hakkında komisyonda alınan kararlar doğrultusunda gerekli işlemlerin başlatılacağı ifade edilmiştir. Hariciye Nezareti ve Romanya Elçiliği arasında alınan kararlar gereğince Dobruca göçmenlerinin terk ettikleri emlak ve arazi meselesi ve Osmanlı Devleti'nin bölgedeki kullanım haklarına ilişkin isteklerin devletlerarası delegelerden oluşan birleşik bir komisyon tarafından inceleneceği belirtilmiştir. Mevcut isteklerin incelenmesi ve araştırılması için ilk basamak Hariciye Nezareti'ne bağlı komisyon oluşturmaktır. Bu nedenle oluşturulan komisyon her hafta Salı ve Cumartesi olmak üzere haftada iki gün bir araya gelmiştir. Komisyon tarafından Dobruca'da bulunan emlak ve arazi sahiplerinin ilgili tarih ilanından itibaren 3 ay içerisinde bizzat veya vekâlet verdikleri kişilerin tapu senetlerini ve kimliklerini beraberinde götürerek Hariciye Nezareti'ne başvuru yapmalarının gerektiği belirtilmiştir.¹⁸⁵ Göçmenlerin arazilerini incelemek maksadıyla oluşturulan özel komisyona, emlak sahiplerinin senetleri ile başvurmaları gerekmiştir. Ancak mülk sahiplerinin birçoğu ellerinde bulunan senetleri zaman aşımı sebebiyle kaybetmiştir. Bu nedenle Defter-i Hakani'den senetlere dair kayıtlarının gönderilmesi istenmiştir. Ayrıca göçmenler, Tapu Genel Müdürlüğüne başvuru yaptıkları esnada engeller ile karşılaştıklarını da beyan etmiştir. Hâlbuki vaktin az olması sebebiyle emlak sahiplerinin arazi tetkiklerinin yapılmasına yardımcı olunması ve bu gibi kayıtların hızlandırılmasının gerekli bir durum olduğu Hariciye Nezareti'ne bildirilmiştir. Göçmenlerin işlerinin ertelenmiş olması haklarını kaybetmesine sebep olacağından gerekli uyarıların yapılması, emlak sahiplerinin işlerinin takip edilmesi ve hızlandırılması yönünde de taleplerde bulunulmuş ve gereğinin yapılarak sonuçların bildirilmesi istenmiştir.¹⁸⁶

Osmanlı Devleti, emlakları ile ilgili resmi belgelerin temin edilmesi için Dobruca halkına kolaylık sağlanması gerektiğine dair açıklamalarda bulunmuştur.¹⁸⁷ Nitekim bu doğrultuda Dobruca kıtasındaki emlak ve arazi kayıtlarının gönderilmesi istenmiştir. 1903 senesi Martından itibaren verilmiş olan birçok dilekçenin işlerinin derhal yapıldığı gibi şimdilik mevcut 16 dilekçe kaydının gönderilmiş ise de henüz sahipleri tarafından başvuru yapılmadığı ifade edilmiştir. Kalemiye sınıfında bu işlere gayretle bakılmakta olup bundan sonra da meydana gelecek olan taleplere

¹⁸⁵ BOA, Y.MTV 234/92, 12. C. 1320 (16.09.1902), s.1-2.

¹⁸⁶ BOA, BEO 1979/148387, 20. L. 1320 (20.01.1903), s.1.

¹⁸⁷ Sansar, a.g.t., s.117.

ilişkin işlerin süratle yerine getirilmesi hususunda ilgililere gerekli uyarılar yapıldığı belirtilmiştir. 16 dilekçe sahibinin senet kayıtlarının Defter-i Hakaniye'ye gönderilmesi hususunda Hariciye Nezareti'nin bilgilendirilmesi istenmiştir.¹⁸⁸ Ayrıca Meclis-i Vükela tarafından evraklar ve dilekçelerin teslimi esnasında pul resmi ödenmesi de kararlaştırılmıştır. Romanya'da bulunan arazilerine ait tapu senetlerini yitiren halk, haklarını almak için Defter-i Hakani'den evraklarının gönderilmesini talep etmiştir.¹⁸⁹

Dobruca halkının evrak teslim sürecinde yaşadığı sorunlardan birisi de arazinin tasarruf hakkının kendilerine ait olduğunu ispatlamak için İstanbul'a gelmelerinin şart koşulması olmuştur. Bu doğrultuda Dahiliye Nezareti'ne ulaşan dilekçeler incelendiği esnada Dobruca göçmenlerinin her birinin vekâletnamelerini İstanbul'a gelerek teslim edemedikleri gibi tek tek vekâletlerini düzenlemeye de güçlerinin yetmediği ifade edilmiştir. Bunun için özellikle vekâlet verilmesi hususunda karye muhtarlarının onayıyla yetinilmesi veya başkaca kolaylıklar sağlanması taleplerinde bulunulmuştur. Nitekim bu talepler karşılığında olumlu sonuçlar alınmıştır. Çözüm yolu olarak Dobruca'da arazisi bulunan göçmenlerin arazi üzerindeki kullanım yetkilerini kanıtlamak için İstanbul'da bulunmasına gerek kalmamıştır. Mahalli kaza yönetimlerine tek tek eski durumlarını içeren birer mazbata ile başvurmaları gerekmiştir. Talepte bulunan her arazi sahibinden kimlik, mahalle imamları veya muhtarları tarafından onaylanmış şahadetname, tapu senetleri gibi resmi evraklar istenmiştir. Şayet davacı verasete başvurmakta ise miras bırakan kişinin vefatıyla verasetin kimlere ait olduğu ve bunlardan başka varis olup olmadığını belirten mahalle imamı veya muhtarları tarafından onaylanmış şahadetnamenin de getirilmesi söylenmiştir. Ayrıca talep edilen belgelerin Dâhiliye Nezareti'ne gönderilmesinin yeterli olacağı da belirtilmiştir.¹⁹⁰

Romanya ve Osmanlı Devleti, Dobruca halkının işlerinin görüşülmesi için komisyon oluşturulması kararı almıştır. Bunun üzerine Romanya hükümeti tarafından karma bir komisyon oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti oluşturulacak bu komisyonun bölgede emlak sahibi olan göçmenlerin mevcut isteklerinin incelenerek kanun ve nizama uygun hale getirilmesi isteğinde bulunmuştur. Ancak komisyonun vazifesini yerine

¹⁸⁸ BOA, HR. MHC.02 68/15, 01.12.1318 (14.02.1903), s.1.

¹⁸⁹ Sansar, a.g.t., s.117.

¹⁹⁰ BOA, HR. MHC.02 68/18, 28.12.1318 (13.03.1903), s.1.

getirememesinden dolayı geçmişte alınan kararların unutulmaması ve yeni kararların öncekilere bağlı olarak korunması kaydıyla karşılıklı olarak bildiriler gönderilmiştir. Bunun üzerine protokol imzasıyla karma komisyon oluşturulmuştur. Hariciye Nezareti'ne bağlı oluşturulacak komisyon incelemelerini tamamlayamamıştır. Bu ise gazeteler yoluyla böyle bir komisyonun oluşturulacağını ilan edilmemiş olmasından kaynaklanmıştır. Bunun üzerine komisyonun oluşmasıyla göçmenlerin isteklerine dair dilekçelerin teslim edilmesi için belli bir süre tanımlanmış ve bu sürenin sonlanması üzerine dilekçelerin kabul edilmeyeceği İstanbul ve diğer illerde yayınlanacak gazeteler ile ilan olunması kararı alınmıştır. Ayrıca Dobruca halkının arazilerine dair tazminat bedelleri de tartışma konusu olmuştur. Bu doğrultuda Romanya elçisi ile tazminat ödemelerinin şekline dair imzalanacak komisyon kararlarının Romanya hükümetine ne kadar süre içerisinde ve ne şekilde bildirileceğine ve oluşturulacak komisyonun incelemelerini ne kadar sürede halledeceğinin belirtileceği, bu incelemelerin sonucunda Romanya hükümetince emlak sahiplerine verilecek tazminat miktarı Osmanlı Devleti tarafından uygun görülmez ise çeşit çeşit vergiler kalacağı ifade edilmiştir. Ayrıca komisyon, tarafların ne zaman ve ne şekilde devletlerarası görüşmeler içerisinde bulunacağına dair gerekli açıklamaları kapsayan bir bildiride de bulunacaktı. Dördüncü olarak Romanya'da oluşturulan komisyona tapu sicilinde görev yapan memurlardan birinin işleri kolaylaştırması için Hariciye Nezareti tarafından gönderilmesi hususu meydana gelmiştir. Bunun üzerine tapu sicili memurluğunda görev yapan Faik Efendi'nin gönderilmesi kararlaştırılmış ve bu memurun maaşının Romanya Hükümeti tarafından karşılanacağı belirtilmiştir. Romanya Hükümeti tarafından oluşturulacak bu komisyon Dobruca'dan gelen göçmenlerin miktarının tespitini ve nerelere gönderildiğini tespit ettikten sonra Hukuk Müşaviri Hakkı Efendi'ye açıklamalarda bulunacaktır. Aynı zamanda göçmenlerin verdikleri dilekçelerin ne kadar sürede kabul edilebileceğini İstanbul ve illerde gazete yoluyla ilan edileceği belirtilmiştir.¹⁹¹ 1903 yılında bu gelişmeler yaşanırken Dobruca emlak işleri için Hariciye Nezareti'nde uzun zamandan beri oluşturulan komisyonun yapacağı muamelelerin zaman kaybetmeksizin nihayete erdirilmesi istenmiştir. Ayrıca komisyon tarafından düzenlenecek raporların incelemelerine dair gereğinin yapılması hususunda Romanya'da oluşturulması kararlaştırılmış olan komisyona bilgi verilmek üzere

¹⁹¹ BOA, BEO 2178/163327, 5. B. 1321 (27.09.1903), s.1.

maaşı Romanya Hükümeti tarafından ödenmesi kaydıyla tapu sicili memuru Hacı Sabit Efendi Osmanlı Devleti tarafından seçilmiştir¹⁹²

Dobruca ve halkından Osmanlı Devleti'ne göç etmiş olan Müslümanların tasarruf hakkının kendilerine ait olduğunu iddia ettikleri emlak ve arazilerine değin verdikleri dilekçeler arasında kullanma yetkisini içeren senetler incelenmiş ve özel defterlere kaydedilmiştir. Bunlara gerekli muamele gösterilmişse de evrakları geçerli olmayanlar hakkında incelemeler yapılacağı belirtilmiştir. Resmi kayıtların halledilmesi pul bedeli ile gerçekleşecektir. Dilekçe sahiplerinden Osmanlı vilayetlerinde mülk sahibi olarak bulunanlar bu resimlerin kabul edilebilir olmadığını belirtmiştir. Bundan dolayı bu konudaki dilekçeler üzerine kayıt suretlerinin resmen çıkarılarak komisyona gönderilmesi gerektiğini içeren bu mazbata özel komisyona ve Hariciye Nezaretine verilmiştir.¹⁹³

Dobruca ahalisinin evraklarının temin edilmesi doğrultusunda sık sık telkinlerde bulunulmuştur. Kayıtların çıkarılması ve gönderilmesi için komisyonla işbirliği yapmıştır. Böylelikle Dobruca Müslüman göçmenlerine ait arazi ve emlaka dair Defter-i Hakani'de tutulan kayıtların gönderilmesi için görevlendirilmek üzere Hukuk Müşavirliğinden Cafer Bey Efendi'nin komisyona üye sıfatıyla atanmasının uygun olduğu bildirilerek gereğinin yapılması istenmiştir.¹⁹⁴ Yapılan incelemeler sonucunda düzenlenen defterler sadarete iletilmiştir. Verilmiş olan 2611 dilekçe üzerine kıymetleri istenen arazinin miktarı 504.046 ½ dönüm ve emlakın ise 2.363.261 guruş olduğu ayrıca kıymetleri gösterilen 263 hane ve değirmen vesaireden ibaret olduğu söylenmiştir.¹⁹⁵

Osmanlı Devleti komisyonun verilerine dayanarak Romanya Hükümeti'ne tazminat bedelinin miktarını bildirmesini istemiştir. Çalışmalara başlayan Romanya, göçmenlerden haklarını alamayanlar için yarım milyon frank ödeyeceğini belirtmiştir. Ancak Osmanlı Devleti bu bedelin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Ancak Romanya, Osmanlı Devleti'ne teklifi kabul etmemesi üzerine iki şık sunmuştur. Bu şıklardan ilki Lahey Hüküm Mahkemesi'ne başvurmadır.¹⁹⁶Dobruca'daki emlak

¹⁹² BOA, BEO 2178/163327, 5. B. 1321 (27.09.1903), s.3.

¹⁹³ BOA, BEO 2801/210038, 15. S. 1324 (10.04.1906), s.1.

¹⁹⁴ BOA, BEO 2848/213589, 19. R. 1324 (12.06.1906), s.1-2.

¹⁹⁵ BOA, HR. MHC. 02 74/32, 05.02.1322 (18.04.1906), s.1.

¹⁹⁶ Sansar, a.g.t., s.117.

işlerinin halledilmesi için sunulan iki şıktan durumun Lahey Hüküm Mahkemesi'ne gönderilerek çözüme kavuşturulması uygun görülmemiştir.¹⁹⁷ Sunulan şıklardan bir diğeri ise Romanya ile uzlaşma sağlanması olmuştur.¹⁹⁸ Osmanlı Devleti ikinci şıkkı tercih etmiştir. Ancak Osmanlı Devleti, Romanya Hükümeti'nce kararlaştırılan 1 milyon frangın ödemesini kabul ettiği takdirde emlak sahiplerine karşı zor bir duruma düşeceğini ifade etmiştir. Bu nedenle arazi ve emlakın miktar ve kıymetine göre sahiplerine adil bir muamele yapılması istenmiştir. Buna göre emlak ve arazi sahiplerine verilecek meblağın miktarı komisyon tarafından belirlenerek Romanya delegelerine bildirilecekti. Eğer Romanya delegeleri tarafından belirlenen miktar uygun bulunmazsa Avrupa Erbab-ı Hukuku'nda bilinen ve güvenilir bir kişi tarafından verilen hükmün geçerli olacağı belirtilerek sonucunun mazbata ile komisyona bildirilmesi istenmiştir.¹⁹⁹

1910 yılına kadar emlak meselesinin halledilemediği görülmüştür. Bu bağlamda tartışma konusu olan husus Romanya tarafından Osmanlı Devleti'ne teklif edilen tazminat miktarının yetersiz gelmiş olmasıdır. Osmanlı Devleti ile Dobruca arazisi için Romanya Hükümeti tarafından ödenmesi uygun görülen 1.750.000 frangın tekabül ettiği arazinin miktarı 765.902 dönümdür. Emlakın senet üstündeki kıymeti 4.651.436 guruş olduğundan 1.750.000 frangın, 3 milyon olması için çalışılmıştır.²⁰⁰ Osmanlı Devleti'nin bu beklentisinin de karşılıksız kaldığından dolayı Osmanlı ve Romanya arasında konsolosluk ve ticaret antlaşmalarının yapılması da gecikmiştir. Ancak bu antlaşmaların yapılacağı süreçte ön koşul olarak Dobruca ahâlisinin emlak ve arazilerinin halledilmesi şartı öne sürülmüştür.²⁰¹

2.1.3. Ticaret Antlaşmaları ve Konsolosluk Mukavelesi

2.1.3.1. Ticaret Antlaşması

Osmanlı Devleti ile Romanya arasında ticari ilişkiler de Romanya'nın bağımsızlığı sonrasında öne çıkan konular arasında olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti'nin iç

¹⁹⁷ BOA, BEO 3154/236526, 20. Ş. 1325 (28.09.1907), s.1.

¹⁹⁸ Sansar, a.g.t., s.117.

¹⁹⁹ BOA, BEO 3154/236526, 20. Ş. 1325 (28.09.1907), s.1.

²⁰⁰ BOA, BEO 3716/278641, 26. S. 1328 (09.03.1910), s.2.

²⁰¹ Sansar, a.g.t., s.118.

pazarlarının ihtiyacını karşılayan Romanya ile ticari münasebetleri geliştirmenin mühim olduğu söylenmiştir.²⁰² Romanya ve Osmanlı Devleti arasındaki ticari ilişkilerin geliştirilmesi; Osmanlı pazar ihtiyacının karşılanması, Romanya'nın ihracat gelirlerini arttırmak istemesi ve bağımsızlığını meşrulaştırmak istemesinden dolayı önem arz etmiştir.²⁰³

Osmanlı Devleti ve Romanya arasında genellikle gıda ürünlerinin temini için ticari münasebetlerde bulunulmuştur. Sansar, Osmanlı Devleti'nin Romanya'ya ithal ettiği ürünlerden bazılarını; lakerda balığı, sardalya balığı, palamut, limon, portakal, üzüm, fıstık, badem, hurma, tahin helvası, zeytin ve susam yağı, ham pamuk olarak sıralamıştır. Yine Romanya'nın Osmanlı Devleti'ne; küçükbaş ve büyükbaş hayvan, hayvansal gıdalar ve tarım ürünlerinin yanı sıra petrol, kereste, ispiro gönderdiğini belirtilmiştir.²⁰⁴ Bu doğrultuda iki devlet arasındaki ticari istatistik incelendiğinde Osmanlı Devleti'nin 1878 yılında 620.476 altın lira olan dışsatımın, 1800 yılında 1.414.872 altın liraya yükselmiştir. Bunun yanı sıra dış alım gücü payı yükselmiştir.²⁰⁵ Buradan Osmanlı Devleti ve Romanya arasında yapılacak ticaretin bir antlaşma doğrultusunda geliştirildiği çıkarımında bulunmak mümkündür.

Romanya'nın bağımsız devlet statüsüne ulaşması ile Berlin Antlaşması hükümlerine uygun şekilde Osmanlı Devleti ile 1880 yılında geçici bir ticaret antlaşması yapmıştır. Antlaşma ile Romanya'ya gönderilen Osmanlı eşyasından Avusturya-Macaristan'a uygulanan tarife; Osmanlı'ya gönderilen ürünler için ise Rusya'ya uygulanan tarife üzerinden vergilendirmelerin yapılması kararlaştırılmıştır.²⁰⁶ Bunun üzerine tütün ve alkollü içecekler dışında Osmanlı Devleti'nin Romanya'dan aldığı ürünler üzerinden %8, Romanya'ya gönderilen ürünlerden ise %1 vergi alınması kararlaştırılmıştır.²⁰⁷ Rüsumat Emaneti, Romanya'ya gönderilen tütünlerden ise %4 vergi alınmasını ifade etmiştir.²⁰⁸

²⁰²Feyzullah Uyanık, "Devletlerarası İlişkilerde Hukuki Çerçeveyi Çizmek: II. Abdülhamid Döneminde Romanya ile İmzalanan Ticaret Antlaşmaları", Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, s.28, Bahar 2020, s.103.

²⁰³ Uyanık, a.g.m., s.103-104.

²⁰⁴ Sansar, a.g.t., s.119-120.

²⁰⁵ Uyanık, a.g.m., s.103.

²⁰⁶ Sansar, a.g.t., s.120.

²⁰⁷ Uyanık, a.g.m., 103-104.

²⁰⁸ Sansar, a.g.t., s.120.

1885 yılına gelindiğinde Romanya dış ticarete uyguladığı tarifede değişikliğe gitmiştir. Bu değişiklik kendisi ile ticaret antlaşması imzalamayan devletlerin eşyaları ve malları üzerinden alınan gümrük vergisine yönelik olmuştur. Gümrük vergisini arttırmaya yönelik girişimleri Osmanlı Devleti'ni de etkilemiştir. Osmanlı Devleti ise Romanya'ya bir nota vererek kendi eşya ve mahsulâtlarında tarife değişikliğini uyguladığı takdirde Romanya'dan gelen mallar üzerinden daha yüksek vergi alacağını belirtmiştir.²⁰⁹ Bu misilleme üzerine Mösyö Blaçatanov (Balaceanu)²¹⁰ Osmanlı Devleti ve Romanya arasındaki ticari münasebetleri düzenlemek maksadıyla gönderilmiştir. O, her ne meydana gelirse gelsin bir şekilde bu münasebetlerin sonuçlandırılması için antlaşma yapılması gerektiği ve Osmanlı Devleti gözetiminde ticari münasebetlerin üstünde durulması ile görevlendirilmiştir. Mösyö Blaçatanov bu talimatı bildirdiği esnada başvekil, Osmanlı Devleti'nce ziyadesiyle gerekli olan ve vergilerin indirilmesi isteğinde bulunulan Osmanlı mallarının neden ibaret olduğunu anlamak istediğini belirtmiştir. Bu gaye doğrultusunda sorumlu olacağı vergilerin Mebusan Meclisi tarafından kabul edilmez ise bunları hepten Ayan Meclisi'ne kabul ettirileceği kendisine taahhüt edilmiştir.²¹¹ Bunun üzerine Romanya, Bükreş'te ticaret antlaşması için görüşmelerin başlatılacağını Osmanlı sefiri Ahmed Ziya Bey'e bildirmiştir.²¹² Daha sonra ise Romanya'yı temsilen Dışişleri Bakanı Mihail Pherekyd, İstanbul'a gönderilmiş ve görüşmeler başlamıştır. Her iki ülke arasında ticarete konu alan mahsulâtlara dair ayrıntılı tarifelerin listesinin çıkarılması kararlaştırılmış, 24 Aralık 1887 tarihinde mutabakata varılan ticaret antlaşması imzalanmıştır. Böylece Osmanlı-Romanya arasındaki ticari münasebetler resmiyet kazanmıştır.²¹³

Osmanlı Devleti ve Romanya arasında yapılan ticaret antlaşmasının süresi 4 yıl olarak belirlenmiştir.²¹⁴ Antlaşma süresinin bitimine doğru Hariciye Nezareti'ne 12 Haziran 1891 tarihinde Bükreş Sefareti tarafından bir yazı gönderilmiştir. Yazı ile Maliye Nazırı Mösyö Verensko(!), Romanya Ayan ve Mebusan Meclisleri'nce düzenlenmek üzere bulunan genel tarifenin uygulanma şeklinin incelenmesini

²⁰⁹ Sansar, a.g.t., s.121.

²¹⁰ Ion Balaceanu 10 Nisan 1886-16 Mart 1889 tarihleri arasında Romanya'nın, İstanbul'da görev yapan elçilerinden birisidir. Bknz. Sansar, a.g.e., s.76.

²¹¹ BOA, HR. İD 2096/34, 21.05.1886, s.1.

²¹² Sansar, a.g.t., s.122.

²¹³ Uyanık, a.g.m., s.106.

²¹⁴ Sansar, a.g.t., s.126.

istemiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nden Romanya'ya olan ihracatın ve bunların sebep olduğu gelişmelerin önem derecesini kaydetmek maksadıyla 11 Temmuz'da süresi bitecek olan ticaret antlaşmasının 6 ay daha uzatılması isteğinde bulunmuştur. Mösyö Verensko bu emir üzerine Umumi Tarife Layihası'nı hazırlayarak Mebusan Meclisi'ne takdim etmiştir. Özellikle Umumi Tarife Layihası'nda Osmanlı Devleti'ne ait olan kısımların şimdiki tarifeden daha faydalı olacağını belirtmiştir. Parlamentoda meydana gelecek görüşmeler sonucunda her iki taraf için de faydalı değişiklikler yapılacağı vaadinde bulunmuştur. Bu nedenle mevcut tarifenin 6 ay daha uzatılması talep edilmiştir.²¹⁵ Ticaret antlaşmasının uzatılması Romanya tarafından kabul edilmez ise ayrıcalıklı statüsünden mahrum bırakılacağı ve resim bedellerinin ağırlaştırılacağına yönelik Meclis-i Vükelaca kararlar alınmıştır. Ancak 6 yıl boyunca Romanya Hükümeti tarafından ticaret antlaşmaları sürüncemede bırakılmıştır.²¹⁶

Osmanlı Devleti ve Romanya arasında sürüncemede kalan ticaret antlaşması ile ilgili müzakereler 1897 yılında tekrar başlamıştır. 1897 yılında yapılan bu mukavelenameye göre;

- Osmanlı Devleti, Romanya'ya ithal ettiği ürünler üzerinden diğer devletler ile yaptığı antlaşmaları göz önünde bulundurarak, Romanya'ya en düşük tarifeden ücretlendirme yapacaktır.
- Romanya, Osmanlı Devleti'ne ürünlerden diğer devletlerin ücretlendirmesini göz önünde bulundurarak en düşük tarifeyi uygulayacaktır. Bu tarife içerisinde bulunan bazı ürünler tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2.5 1897 Osmanlı Devleti Gümrük Tarifesi.

No	Ürünün İsmi	Miktar	Vergi (Frank)
1	Çiroz ve Lakerda	100 kg	4
2	Mürekkep Balığı	100 kg	10

²¹⁵BOA, HR. İD 2096/39, 13.06.1891,s.1.

²¹⁶ Sansar, a.g.t., s.126.

3	Keçiboynuzu, siyah incir, adi kuru üzüm (kutu içinde olmayan üzümler)	100 kg	1
4	Limon, portakal, turunç, ağaç kavunu, nar	100 kg	2
5	Kutu inciri, 3 numarada belirtilen dışında kalan üzümler	100 kg	4
6	Kabuklu badem ve badem içi, hurma, fıstık, fındık	100 kg	10
7	Afyon	100 kg	350
8	Helva, tahin	100 kg	6

- Tarifede bulunmayan ürünler için işlem yapıldığı gün mevcut fiyatlar göz önünde bulundurulacaktır.
- Her iki taraf mal değiş-tokuşu sırasında ithalat ve transit vergilerini en düşük tarifieden uygulayacaktır.
- Osmanlı Devleti ve Romanya gemileri ve taşıdıkları ürünleri en düşük tarifieden vergilendirmeye tabi tutacaktır.
- Taşınan ürünlerin ülkeye aidiyetliklerini belirlemek için ithalat sevk bölgelerinden ya da çıkış iskelelerinde bulunan görevli memurlardan şahadetname alacaktır.
- Ticaret mukavelesi 2 yıl geçerli olacaktır. Ardından İstanbul da görüşmeler yapılacaktır.²¹⁷

Ticaret Mukavelesi'nin müddetinin mali yılın Eylül ayında bitmesi sebebiyle yeni bir ticaret sözleşmesinin imzalanması için görüşmelerin yapılması gündeme gelmiştir.²¹⁸ Romanya ile 1897 yılında yapılan bu mukavelenin mütekabiliyet esasına dayandığını söylemek mümkündür. Her iki devletin de ticari münasebetleri iyileştirmek adına adım attığı söylenebilir. Nitekim bir süre sonra ticaret antlaşması için yapılan görüşmelerde Dobruca ahalisinin emlak ve arazi bedellerinin temini de mevzubahis

²¹⁷ Uyanık, a.g.m., s.107-115.

²¹⁸ BOA, HR. SYS 2946/18, 03.03. 1900, s.16/2.

olmuştur. Şöyle ki Romanya Hükümeti ile imzalanacak ticaret antlaşmasının görüşmelerinde Dobruca işinin halledilmesi için Hariciye Nazırı'na emir verilmiş ve elçilikle söyleşilerde bulunulmuştur. Romanya'dan ticaret antlaşmasının görüşmeleri için görevliler gelmiş ve görüşmeler başlamıştır. Ticaret antlaşmaları esnasında memurların yalnızca ticaret antlaşmasını düzenleyip gidecekleri ve Dobruca işlerini erteleyecekleri belirtilmiştir. Bu nedenle Dobruca işlerinden dolayı alınacak milyonların çürüyüp gideceği ifade edilmiştir. Ancak bu işin sonuçlandırılması halinde üç milyon liradan, bir milyon lirasının dahi hazineye büyük faydası olacağı belirtilmiştir. Bu nedenle müzakerelere ticaret antlaşmasıyla son verilmeyip Dobruca işinin de birlikte halledilmesi için Hariciye nazırı paşa kullarına kesin emirler vermiş ve Mösyö Glavani tarafından bu konu ile ilgili verilen dilekçeler de takdim edilmiştir.²¹⁹Dobruca göçmenlerinin emlak ve arazi işlerinin sürüncemede bırakılmasından dolayı ticaret antlaşmaları da uzun süreli olmamıştır.

1897 yılında yapılan ticaret mukavelesinin 2 yıl boyunca geçerli olacağı önceki kısımda değinilmişti. Bu bağlamda Romanya Hükümeti ile imzalanmış olan gümrük ve ticaret antlaşmasının 20 Şubat 1900 tarihinde sona ereceğinin belirtilmesi üzerine Hasan Fehmi Paşa başkanlığında Romanya Hükümeti ile 19 Ağustos-1 Eylül 1900 tarihleri arasında görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler neticesinde gümrük antlaşmalarının 10 ay müddetle yenilenmesi kararı alınmıştır. Bu karar ile 1 Temmuz 1901 tarihine kadar her iki devletin gümrük ve ticaret işlerinde yeniden serbestçe hareket edebileceği de belirtilmiştir.²²⁰

Osmanlı Devleti ile Romanya arasında gerçekleştirilen ticaret mukavelesinde ihraç olunan tütünler üzerinden alınan vergilerin eskisi gibi alınacağı açıkça belirtilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti ile Romanya arasındaki mukavele sırasında Romanya delegeleri tarafından ihracat vergilerinin ortadan kaldırılmasına dair fikirler üzerine bu, padişah emri ile uygun görülerek imzalanmıştır. İhraç olunan tütünlerden kıyye başına alınan dört guruş verginin ortadan kaldırılması maddesi Osmanlı Hükümeti tarafından incelenmiştir. Bu verginin kaldırılmasının devletin faydasına olmayacağı Osmanlı delegeleri tarafından ticaret antlaşması görüşmeleri sırasında belirtilerek ayrıca konsolosluk mukavelesi ve emlak işlerinin de sürüncemede bırakılmaması,

²¹⁹ BOA, Y. PRK. DH 11/79, 20. S.1319 (08.06.1901), s.1.

²²⁰ BOA, HR. HMŞ. İŞO, 221/68, 30.05.1317 (12.08.1901), s.1.

neticeye ulaştırılması beyan edilmiştir. Ayrıca tütün ihracat vergisi ve Reji İdaresi'ne bağlı diğer işlere dair araştırmaların da birlikte yapılması uygun görülmüştür.²²¹

Dobruca Müslümanlarının emlak meselesinin halledilmesine dair bir yol bulunana kadar ticaret ve konsolosluk mukavelenamelerinin Avrupa Erbab-ı Hukuk'u tarafından alınan güvenilir bir kişinin verdiği hüküm doğrultusunda tarifelerin düzenleneceği söylenmiştir. Rumi aylardan olan Nisanın başında farklı tarifelerin uygulamaya konulması kararlaştırılmıştır. Bu kararın ilanını ve ayrıntılarını içeren Gümrük İdaresi'nin tezkeresi üzerine özel komisyon tarafından verilen mazbata, ekleriyle Hariciye Nezareti'ne ulaşmış ve Meclis-i Vükela'da incelenmiştir. Bunun üzerine emlak işlerinin bir mahkeme heyetine gönderilmesini fakat bu işin görüşülerek iyi bir neticeye ulaştırılmasına ve Romanya delegelerinin önceden teklif ettikleri meblağdan fazla bir akçeyi kabul etmeye yetkili olmadıkları Romanya elçisi tarafından ifade edilmiştir. Romanya Hükümeti'nin bir hal çaresi bulmaya gayret ettiği sırada farklı tarifelerin uygun olmayacağı belirtilmiştir. Romanya'nın dahi Osmanlı'dan gelen eşyalar için aynı muameleyi yapmak üzere sona eren ticaret antlaşmasının hükümlerinin bitiş tarihinden itibaren 3 ay daha uzatılması kararlaştırılmıştır.²²²

Osmanlı Devleti ile Romanya arasında imzalanmış olan ticaret antlaşması müddetinin son bulmasına bağlı olarak yenilenmiş ve bunun da sona ermesine 3 ay kalmıştır. Ayrıca bu antlaşma esnasında Dobruca'daki Müslümanlara ait arazi işleri henüz sonuçlanmadığından Müslümanların haklarını korumak maksadıyla yapılacak görüşmelerin takip edilmesi ve hızlandırılması istenmiştir. Aynı zamanda iyi sonuçlandırılmasına da gayret edilmesi istenmiştir.²²³

1902'den beri beş sene müddetle Romanya Hükümeti'yle imzalanan ticaret antlaşmasının devam etmesi her iki hükümet memurları arasında görüşülerek kararlaştırılmıştır. Hükümete ulaşan imza işleri geciktirilmiş olan yeni mukavele, Dobruca'da emlak meselesinin halledilmesine kadar ertelenmiştir. Rüsumat Emaneti'ne yeni mukavelenin feshedilmesine dair itirazlar gelmesi üzerine görüşmeler yapılmıştır. Meclis-i Vükela yapılan görüşmeler sonrasında oluşturulan

²²¹BOA, BEO 1910/143226, 4. Ca. 1320 (29.08.1902), s.1-2.

²²²BOA, BEO 3304/247736, 29. Ra. 1326 (21.04.1908), s.1.

²²³BOA, BEO 3317/248710, 19. R. 1326 (21.05.1908), s.1.

komisyonda alınan kararlar aşağıda görüldüğü gibidir. 17 Kasım 1908 tarihli tezkerede itirazlar özellikle Suriye, Rusya ve Anadolu’da işlenmiş ve dokunmuş; marangoz ve tornacılar mamul ettiği başlıca ihracatımızı oluşturan nesnelerin raporda anılması yönünde olmuştur. Bahsi geçen nesnelerin Avrupa şehirlerinden Romanya’ya geldiği ifade edilmiş, Osmanlı Devleti’nden ise cüzi miktarda bu ürünler ithal olunduğu söylenmiştir. Bu nedenle Romanya’nın yaptığı indirimlerden kendi eşyasının daha fazla faydalanmış olduğu belirtilmiştir. Bu konuda Romanya eşyasının en ayrıcalıklı bulunan devletin gümrük antlaşmasına tabi tutulması zaruri olmuştur. Osmanlı Devleti’nden, Romanya’ya ithal edilen diğer ürünler hakkında gerek farklı ticaret odalarından ve gerek Bükreş Elçiliği’nden ve Romanya’daki elçilerimiz tarafından ulaşan kararlar ve raporlardan ve gerek bazı tüccar tarafından verilen layihalar ve dilekçelerden gerekli araştırmalar yapıldığı anlaşılmıştır. Buna göre ihracatımızın kısımlarından sayılan rahat-ı halkum²²⁴, helva, halı, hamsi, incir gibi ürünler üzerinde gerekli iyileştirmelerin yapılması komisyon tarafından kabul edilmiştir. Yaş üzümlere gelince Romanya Hükümeti sonradan memleketinde şarap imalatını kolaylaştırma emrinde üzüm ziraatını teşvik etmeye azmetmiştir. Bundan böyle fıçı ve büyük küplerde gönderilen şaraplık üzümlerimizin girişine müsaade edilmeyeceği ve hatta bu noktada tarafımızdan meydana gelecek antlaşmanın iptaliyle alınacak kuru üzümlere karşılık yaş üzümler de indirim yapılacağı belirtilmiştir. Ayrıca halılarımıza koyulan vergiler için esas tutulan bir metre dokunmuş halının kilosunun üçten iki kiloya düşürülmesi söylenmiştir. Hamsi balığı gibi ihracatı yapılan bazı maddelerde de vergi indirimi lazım gelmiştir. Katran, sarımsak, enginar konservesi gibi eşyaların da tarifeye eklenmesi teklifi kararlaştırılmıştır. Romanya’nın ihracatımız hakkında yapacağı indirimlere karşılık Osmanlı Devleti’nin dahi Romanya’ya gönderilecek tütünlerden eskiden beri eline gelen reftiye vergisinin tamamen kaldırılmasının sağlanacağı Osmanlı Devletine tebliğ edilmiştir. Bunların dışında taşıma ve taşıma belgelerine dair gerekli düzenlemelerin yapılacağı da belirtilmiştir. Romanya gümrüklerinde ve “1895 Kanunu” denilmiş kanun gereğince kilosunda 1.66’dan fazla ekşilik bahanesiyle

²²⁴ Rahat-ı halkum: Lokum.

zeytinyağlarımızın ithalinin yapılmasının önündeki engellerin kaldırılması istenmiştir.²²⁵

Osmanlı Devleti ve Romanya arasında imzalanmış olan ticaret antlaşmasının raporlarının bir an önce imzalanması istenmiştir. Bu nedenle imzadan kaçınıldığı takdirde o gün yürürlükte bulunan antlaşmanın feshine mecburiyet gerekeceği şeklinde Romanya Hariciye Nazırı tarafından yapılan tüm açıklamalar Bükreş Elçiliği tarafından Sadaret'e bildirilmiştir. Sonradan ticaret antlaşmasının imzalanmasının neden geciktiğine dair Hariciye Nazırı bir açıklama istemiştir. Bunun üzerine antlaşmanın gecikmesine dair Meclis-i Mebusan'da gerekli açıklamaların yapılacağı söylenmiştir. Bu meselenin İstanbul'da incelendiği ve komisyonun yaptığı müzakerelerin yakında sona ereceği söylenmiştir. Bununla beraber Mösyö Cuvara antlaşmanın bir an evvel imzalanmasının Romanya Hükümeti tarafından şiddetle arzu edildiğini Osmanlı Devleti'ne bildirmiştir. Osmanlı Devleti antlaşmada bazı düzenlemeler yapılmasını istemektedir. Ancak Mösyö Cuvara oradaki Ecnebi sefirlerden biriyle gerçekleşen görüşme esnasında Romanya Hükümeti'nin, Osmanlı-Romanya ticaret antlaşmasında düzeltmeyi kabul etmemiş olduğunu ve antlaşmayı şimdiki haliyle imzalamaktan kaçındığı takdirde Osmanlı Devleti tarafından yürütmede olan antlaşmanın da geçersiz olduğunun ilan edileceği belirtilmiştir.²²⁶

Sonuç olarak Osmanlı Devleti ve Romanya Hükümeti arasında 1912 yılına kadar kapsamlı bir ticaret mukavelesi yapılamamıştır. Bunun sebepleri göz önüne alındığında göçmenlerin emlak meselesinin sürekli ertelenmiş olması, Romanya açısından da konsolosluk mukavelesi yapılmadığı takdirde uzun süreli ticari ilişkilerin hayata geçirilememesi olduğu görülmüştür.

2.1.3.2. Konsolosluk Mukavelesi

Romanya ve Osmanlı Devleti arasında bir konsolosluk ve ticaret antlaşması imzalanması kararı Berlin Antlaşması ile alınmıştır. Her iki taraf da aralarında antlaşma yapmadan konsolosluk açmıştır. Fakat ilerleyen süreçte Osmanlı Devleti

²²⁵BOA, BEO 3716/278641, 26. S. 1328 (09.03.1910), s.2.

²²⁶ BOA, BEO 3716/278641, 26. S. 1328 (09.03.1910), s.3-4.

konsolosluk mukavelesi yapılması hususunda Romanya ile görüşmeler yaparak antlaşmayı şart koşmuştur.²²⁷ Bu doğrultuda 1886, 1906 ve 1907 senelerinde komisyon oluşturulması kararlaştırılmasına rağmen Romanya konsolosluk antlaşmasını imzalamaktan kaçınmıştır. Ancak Romanya'nın İzmir ve Beyrut'a konsolos ataması ve Osmanlı Devleti tarafından bu atamanın onaylanmaması üzerine konsolosluk mukavelesi yapılması gündeme gelmiştir.²²⁸ Bunun üzerine Romanya konsolos vekili Aleksander Ghica²²⁹ tarafından gönderilen bir yazı ile konsolosluk mukavelesinin ve Dobruca'da bulunan emlak ve arazilere dair meselelerin halledilmesi için görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitekim konsolosluk mukavelesi ve Dobruca'daki ahalinin emlak ve arazi hususlarındaki görüşmeleri gerçekleştirmek maksadıyla Mebusan Meclisi reisi Em Porompard, elçi Mösyö Lahovari (Lahovary)²³⁰ ve Darülfünun muallimleri ve Ayan Meclisi adına Mösyö Meysiri 28 Ocak 1902 yılında yola çıkmıştır.²³¹

Konsolosluk antlaşması yapılması Romen vatandaşları kadar Osmanlı vatandaşları için de önem teşkil etmiştir. Şöyle ki ticari amaçla Romanya topraklarına gitmek isteyen Osmanlı vatandaşları, bulundukları bölgede konsolosluk bulunmaması sebebiyle vize almadan geçiş sağlamaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti bu sorun üzerine Romanya Hükümeti'ne iki seçenek sunmuştur. Seçeneklerden biri konsolosluk bulunmayan yerlerdeki Osmanlı vatandaşlarına vizesiz geçiş hakkı tanınması, diğeri ise bölgedeki diğer yabancı devletlerin konsolosluklarından alınan izinlerin geçerli sayılması olmuştur.²³² Bu iki seçenek de Romanya'nın çıkarlarını zedelemiştir. Bu sebeptendir ki Romanya Hükümeti ve Osmanlı Devleti arasında imzalanacak olan konsolosluk mukavelesi ve emlak işlerinin halledilmesi için 1902 yılı Eylül ayında görüşmelerin başlaması uygun görülmüştür. Konsolosluk mukavelesi ve emlak işlerinin halledilmesine dair görüşmeler, 15-28 Şubat 1902 yılında İstanbul'da başlamış ve bu görüşmelerin 14-27 Ağustos 1902 tarihine kadar süreceği belirtilmiştir. Emlak meselesi ve konsolosluk mukavelesinin halledilmesi hususunda Romanya Hükümeti görevini yerine getirmediği takdirde beş sene boyunca sürdürülecek ticaret mukavelesinin müddetinin dolmasını beklemeksizin iki

²²⁷Sansar, a.g.t., s.77.

²²⁸ Bedir, a.g.m., s.68.

²²⁹ Romanya'nın İstanbul'da 1899-1902 yıllarında görev yapmış elçisidir. Bknz: Sansar, a.g.t., s.76.

²³⁰ M. Lahovary: İstanbul'daki Romen sefiri. bknz. Bedir, a.g.m., s.65.

²³¹ BOA, HR. İD 2096/73, 23.01.1902, s.1.

²³² Sansar, a.g.t., s.79.

buçuk sene geçtikten sonra feshedilmesine dair özel bir madde de eklenmiştir. Bu iki meselenin halledilmesine dair ilk görüşmelerin Eylül ayında yapılması, ikinci görüşmenin ise Mart ayının sonuna ertelenmesi kararı alınmıştır. Ayrıca komisyonun toplanması kararlaştırılmıştır.²³³ Romanya Hükümeti bu girişimleri de yanıtsız bırakmıştır. Berlin Antlaşması'nın 50. maddesinde belirtilen konsolosluk mukavelesine yanaşmayan Romanya; Osmanlı Devleti'nin Yunanistan ile arasındaki sorunlar, 1897 savaşı, Ermeni Meselesi gibi konuları öne sürmüştür.²³⁴

Romanya Hükümeti ile ticaret ve konsolosluk anlaşmaları imzalamak ve Dobruca Müslümanlarının emlak meselelerini halletmek üzere Romanya delegeleriyle görüşmelere dair komisyonca ele alınan 15 Eylül 1907 tarihli ve 1716 numaralı tezkere Meclis-i Vükela tarafından incelenmiştir.²³⁵ Berlin Antlaşması'nın 57. maddesine uygun olarak Osmanlı Devleti ve Romanya Hükümeti arasında Muamele-i Mesail-i Esasi Dairesi'nde konsolosluk mukavelesi düzenlenmesi gerekmiştir. Osmanlı Devleti, konsolosluk antlaşmasının imzalanması kabul etmedikleri sürece Romanya konsoloslarının, Osmanlı memleketlerinde görev yapmalarını ortadan kaldırmıştır. Romanya Hükümeti ise karşılık olarak Osmanlı Devleti tarafından görevlendirilen elçileri onaylamaktan kaçınmıştır. Elçilerimizin görevlerinin onaylanması hakkında Bükreş elçiliği tarafına Romanya Hükümeti gözetiminde meydana gelen girişimlerin her seferinde konsolosluk antlaşmasının bir an önce imzalanması teklifine karşı böyle bir antlaşmaya hazır olmadıklarını ifade etmiştir. Bu süreçte elçiliklerin birbirinin memuriyetlerini tanımaması yüzünden ortaya çıkan zorlukların ortadan kaldırılması için konsolosluk mukavelesinin ileride yapılması savunulmuş ve kararlaştırılmıştır. Memurların durumunu belirlemek üzere geçici uygulamalar terk edilerek görevlerini yapmalarına izin verilmiştir. Bunun üzerine Romanya Hükümeti antlaşmanın imzalanmasına yanaşmak istediğini belirtmiş ve nezaret işi hızlandırmak ve bir an evvel sonuca erdirmek istemiştir. Bunun üzerine Bükreş Sefareti'ne 22 Aralık 1901 tarihinde gerçekleşen konsolosluk antlaşması esnasında Dobruca Müslümanlarının emlak işlerinin bir an önce halledilmesini isteyen Osmanlı Devleti, Romanya'ya şu şekilde şart koşturmuş: *Romanya ile imzalanmış ticaret antlaşması feshedilecek ve Romanya eşya ve ürünleri farklı*

²³³ BOA, BEO 1910/143226, 4. Ca. 1320 (29.08.1902), s.1-2.

²³⁴ Sansar, a.g.t., s.78.

²³⁵ BOA, BEO 3154/236526, 20. Ş. 1325 (28.09.1907), s.1.

tarifelere mecbur kılınacaktır. Bu nota üzerine Romanya Hükümeti antlaşmanın hemen yapılması için bir hal çaresine bakılacağını söyleyerek ortamı yatıştıracak vaatlerde bulunmuştur. Romanya Hükümeti, Osmanlı Devleti'nin mevcut bölgelerinde yeniden konsolosluk oluşturmak için atama talebi ayrıcalığı istemekten geri durmamış ve Osmanlı Devleti, topraklarında açılacak konsolosluklara Devletlerarası Hukuk Kuralları'na uygun olarak atama gerçekleştirebileceğini ifade etmiştir. Romanya konsolosluk antlaşması ile Dobruca işinin halledilmesini başlatmak için 15(27) Aralık 1902 tarihinde Romanya, delegelerini göndereceğini belirtmiştir. Ancak Makedonya Sorunu'nu bahane ederek bu vaadinden de geri dönmüştür. 1906-1907 tarihinde Osmanlı Devleti'nin izniyle her iki tarafın delegeleri toplanmış ve mukavele hazırlanmışsa da imza edilememiş ve Romen delegeleri evine dönmüştür.²³⁶ Buradan da anlaşılacağı üzere konsolosluk antlaşması hususunda Osmanlı Devleti ve Romanya arasında istenilen yönde bir sonuca ulaşılamamıştır.

²³⁶ BOA, HR. HMŞ. İŞO 112/26, 06.09. 1324 (19.11.1908), s.14-15.

3. ROMANYA VE BULGARİSTAN ARASINDAKİ İLİŞKİLER VE BALKAN SAVAŞLARI

Hariciye Nezareti'ne Bükreş Elçiliği tarafından 4 Nisan 1897 tarihinde ulaşan yazıya göre Bulgaristan'ın bir süredir Romanya'ya karşı aldığı saldırgan tavırlardan dolayı zihinleri bulandırdığı ifade edilmiştir. Dobruca'daki Bulgar halkının acı ve eziyetlere maruz bırakıldığına dair gerek Sobranya Meclisi ve gerekse Bulgar basınında bazı ifadelerin ortaya atıldığı belirtilmiştir. Romanya ise bu konuda Sofya'da sağlam ve tesirli bir dil kullanmış, Bulgaristan nazırı tarafından da durum inkâr edilmiştir. Ancak fırsat buldukça Romanya'yı memnun etmeyecek davranışlarda bulunmaya devam edilmiştir. Hatta Rusçuk'tan Silistre'ye kadar 30 kadar top ve topçu bloğunun gönderildiği söylenmiş, Bulgaristan'ın Rusçuk taraflarında asker topladığı belirtilmiştir. Sonradan alınan habere göre ise Bulgarların, Romanya'nın askeri hareketlerine tedbir amaçlı hazırlıklar yaptığını bu nedenle Tuna boyunda ve Dobruca sınırında askeri birlik topladığı yönünde iddialar ortaya atılmıştır. Hatta ortada hiçbir sebep yokken Bulgaristan, yaptığı hazırlıklara gereklilik süsü vermek için Rusya'ya müracaat ederek Romanya'nın fazlasıyla düşmanca tavırlar sergilediğinden şikâyetçi olmuştur. Romanya ise gerek Petersburg gerek Viyana ve gerekse Berlin kabinelerine Bulgarların düşmanca tavır sergilemelerinden dolayı şikâyetle bulunmuştur. Ayrıca Silistre ve Rusçuk'ta tehditkâr bir şekilde asker topladığını ve Romanya'nın şu an mevcut olmayan askeri teçhizatını bahane ederek Bulgaristan'ın her tarafından asker toplamaya başlamakla itham etmiştir. Bununla birlikte Bulgarlar gerek karayolu gerekse nehir yolu ile hazırlıklarını sürdürmüş hatta Tuna filosu Rusçuk önüne getirilmiştir. Romanya, Bulgarların Dobruca üzerindeki emellerinin ortadan kaldırılması hususunda tüm yönüyle bilgiye sahip olduğundan dolayı Bulgarların yalnız bu maksada dayanarak Romanya üzerine hücum etmesinin kabul edilemez olduğunu, Bulgaristan'ın ancak Avrupa'da genel bir savaşın alevlenip tuttuğu yani Romanya'nın ülkesini korumakla meşgul olduğu ve Tuna'nın öbür tarafındaki kısmını savunamayacağı bir zamanda Dobruca'ya el uzatabileceği ve Bulgarların savaş isteyen bir tavır ve hareketle bulunarak Makedonya taraflarında olaylar çıkarması, burası için mutlak bir hazırlık yapıldığını göstermektedir. Bulgarların tavır ve hareketleri sonucunda Makedonya üzerindeki

hayallerinin ortaya çıkması maksadıyla Balkan ülkeleri arasında anlaşma yapılmıştır. Makedonya'daki Bulgar ve Sırp komitelerinin faaliyetlerini sürdürmesi, Girit Buhranı'nın uzaması ve Yunanistan'ın Romanya'ya karşı düşmanca tavırlarda bulunma ihtimalinden dolayı anlaşmazlıklar olduğu rivayet edilmiştir. Bunun yanı sıra Karadeniz limanlarında çıkacak deniz savaşına karşı Rusya'nın askeri hazırlık girişiminde olması ve Avusturya'nın da bu ihtimaller üzerinde askeri hazırlıklarda bulunması Romanya'yı da bu durumlara karşı hazırlıklı olmaya mecbur etmiştir. Bu nedenle Romanya Hükümeti askeri düzenlemeler esnasında yaklaşık 3 milyon franga ulaşan askeri düzenlemeleri tartışmadan kabul etmiştir. Askerin düzeni sebebiyle daha iyileri için Harbiye Nazırı tarafından talep edilen bu düzenleme Doğu'nun siyasi durumlarının meydana getireceği ihtimallere karşı askeri teçhizatların önceki masraflarına karşılık olsa gerektir. 9 Nisan da Abazya'ya gitmek niyetinde olan kral, bu hayallerinden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Bunun yerine Harbiye Nezareti'ne giderek devletlerarası meydana gelmesi muhtemel büyük savaş sebebiyle tersaneleri ve güzergâhları denetleyeceği belirtilmiştir.²³⁷ Aynı sıralarda Rusya ve Sırbistan'a da askeri mühimmat göndermekteydi. Hariciye Nezareti'ne 6 Eylül 1897 tarihiyle Bükreş elçiliğinden ulaşan 186 numaralı yazışmaya göre Rusya'nın Sırbistan'ın Radoyovaç Limanı'na 4 milyon hartuç gönderdiği ifade edilmiştir. Romanya Hükümeti'nin ise çoktan beri Sırbistan tarafına gönderilecek silahlar ve askeri mühimmatlardan haberi olduğu ve bu hartuçları taşıyan gemilerin geçtiği vakit Musul'a ulaşacakları ve Ahval ve Nizami Dairesi'nin bu durumları anlamak istedikleri ise bu gibi ihtiyaçların gönderilmesi hakkında ortaya atılan haberler Rusya tarafından inkâr ederek hoşuna gitmediği belirtilmiştir. Ayrıca Müslümanlardan oluşan silahlı kişilerin Bulgaristan'a gelerek Dobruca sınırını tehdit ettiklerine dair bazı söylentiler olduğu da ifade edilmiştir.²³⁸

Bükreş'te yayınlanan Romen gazetesi olan "İndependence" gazetesine göre 1901 yılının başından itibaren Dobruca sınırları boyunca Bulgar askerleri tarafından Romanya tarafına sığınan Müslümanların vahşi bir şekilde öldürüldüğüne dair haberler yapılmaktadır. Ayrıca Bulgaristan'da askeri hizmetlerini yerine getiren iki kişi bu suçları itiraf etmiş ve Romanya sınırlarına dahil olsalar dahi Müslümanlara ateş açılmasına dair emir aldıklarını belirtmişlerdir. Bu vahşice olaylara son vermek

²³⁷ BOA, Y. PRK. HR 24/5, 2. Za. 1314 (04.04.1897), s.1.

²³⁸ BOA, HR. SYS 1954/28, 06.09. 1897, s.1-2.

amacıyla diplomasi yoluna başvurulmuş ve Bulgar halkından bile olsa Romanya hükümetinin keyfi saldırılarda bulunmayacağı söylenmiştir.²³⁹ Avusturya ve Romanya hükümeti Varna ve Rusçuk kazalarının Romanya'ya bağlanması için Bulgaristan hükümetine karşı bir ittifak oluşturmuş hatta Romanya hükümeti Dobruca hududu taraflarında bulunan askeri birliklerine tedbir amaçlı takviyelerde bulunmuştur.²⁴⁰

3.1. Balkan Savaşları

Romanya Balkan Savaşları esnasında Güney Dobruca bölgesinin Bulgar lehine genişleyeceği endişesiyle bölge sınırlarına herhangi bir müdahaleye karşı tedbir amaçlı askerlerini konuşlandırmıştır. Ancak Balkan Savaşları öncesinde Bulgaristan, Romanya ile Osmanlı Devleti'ne karşı bir ittifak oluşturma talebinde bulunmuş fakat Romanya kendi taraflarına herhangi bir saldırı olmadığı takdirde savaşta tarafsız kalacağını belirterek bu talebi Rus-Bulgar gizli anlaşmaları sebebiyle de reddetmiştir. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa gibi devletlerle münasebetlerini geliştirmeye çalışmıştır.²⁴¹

Makedonya topraklarının paylaşımı meselesinden dolayı Bulgaristan ile münasebetleri kötü olan Sırbistan, Rusya'nın Balkanlardaki faaliyetleri dolayısıyla 1912 yılında anlaşma yoluna gitmiş, Sırbistan ile münasebetlerini iyileştiren Bulgaristan, Karadağ ve Yunanistan ile de anlaşmalara vararak Osmanlı karşısında Balkan ittifakını oluşturmuştur. Osmanlı ise bu hamlelere yönelik Arnavutluk ve İtalya ile uzlaşma yoluna gitmiştir. Nitekim bu anlaşma neticesinde İtalya; Trablusgarp, Bingazi ve Oniki Ada'yı ele geçirmiştir. 1912 yılında tezahür eden Balkan Savaşı ile Bulgaristan Osmanlı Devleti'ne Trakya toprakları üzerinden saldırıya başlarken Sırp ve Yunan birlikleri Makedonya topraklarında mücadele etmiştir. Karadağ ise İşkodra üzerinden ilerlemeye başlamıştır. Osmanlı'ya karşı gerçekleştirilen teşebbüsler üzerine Avrupalı Devletler devreye girmiş ve 1913 yılında Londra Konferansı düzenlenerek şu kararlar alınmıştır:

²³⁹ BOA, Y. PRK. HR 30/79, 21. S. 1319 (09.06.1901), s.1.

²⁴⁰ BOA, HR. SFR 04, 779/114, 19.08.1902, s.1 .

²⁴¹ Ömer Metin, "Balkan Savaşlarında Romanya'nın Askeri ve Siyasi Stratejisi", *Tarih ve Gelecek Dergisi*, , c.6, s.3, Eylül 2020, s.965.

- Arnavutluk'un bağımsızlığı Osmanlı Devleti tarafından tanınacak.
- Osmanlı himayesindeki Edirne toprakları Bulgar himayesine bırakılacak.
- Girit Yunan himayesine bırakılacak.
- İstanbul ile Osmanlı'nın Avrupa'daki toprakları arasında Midye-Enez hattı oluşturulacaktır.

Nitekim anlaşma metinlerinden de anlaşılacağı üzere Bulgaristan ve Sırbistan arasında çatışmaya sebep olan Makedonya meselesi hakkında herhangi bir girişimde bulunulmamıştır. Bu meselenin çözümsüz bırakılması Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan arasında mücadelelere sebep olmakla birlikte II. Balkan Savaşı'nın gerçekleşmesine sebep olacaktır. Yine Arnavutluk'un bağımsızlığı maddesi İtalya ve Avusturya tarafından desteklenirken Rusya, Balkan devletlerinin çıkarları doğrultusunda bir karar alınması gerektiğini savunuyordu.²⁴²

Toprakların paylaşımı konusunda memnun olmayan Balkan devletleri yeni bir savaşın çıkmasına sebep olmuştur. I.Balkan Savaşı'na katılmamasına rağmen Bulgaristan'dan Silistre alınarak Romanya'ya verilmiş, ancak Romanya bu toprak parçasının kendisine verilmesinden tatmin olmamıştır. Sırbistan ve Yunanistan ise Makedonya topraklarının büyük bir kısmının Bulgaristan'a bırakılmasından rahatsız olmuştur.²⁴³ Arnavutluk'un bağımsız olmasıyla Adriyatik Denizi'ne ulaşmakta sorun yaşayan Sırbistan, Ege Denizi'ne ulaşmak istemiştir. Bu amaçla Makedonya'dan daha fazla toprak elde etmenin yollarını aramış ve Bulgaristan'ın, Batı Cephesi'nde kendisine yardım etmediğini ileri sürmüştür. Nitekim kendisinin Edirne'nin işgali için 50.000 asker gönderdiğini söylemiştir. Yunanistan ise, Kavala ve Dedeoğlu topraklarını istemiştir. Ancak bu topraklar da Bulgaristan tarafından işgal edilmiştir.²⁴⁴ Bunun üzerine Sırbistan ve Yunanistan, Bulgaristan'a karşı ittifak görüşmelerine başlamıştır.²⁴⁵ Makedonya topraklarına hâkim olma ideali ile Bulgaristan, Yunanistan ve Sırbistan'a savaş ilan etmiştir. II. Balkan Savaşı olarak

²⁴²Jelavich, a.g.e, s.104.

²⁴³ Cevdet Küçük, "Balkan Savaşı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul 1992, s.24.

²⁴⁴ Atilla Birbir, *Yunan Basınında Balkan Savaşları (1912-1913)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2018, s.20-21.

²⁴⁵ Ayşe Özkan, *Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'na Sırp (1878-1918)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013, s.291.

bilinen bu savaşa daha sonra Romanya, Karadağ ve Osmanlı İmparatorluğu da dahil olmuştur.²⁴⁶

29 Haziran 1913 tarihinde Bulgar ordusu GeneralSavof komutasında Sırbistan ve Yunanistan'a karşı saldırıya geçmiş ve II.Balkan Savaşı başlamıştır. Sırbistan ve Yunanistan, Bulgar ordusu tarafından gerçekleşen saldırıya hazırlıklıydı. Bundan dolayıdır ki Bulgar ordusu, Sırp ve Yunan ordusu tarafından hezimete uğramıştır. Romanya ise Bulgaristan'a yapılan bu darbeyi fırsat bilerek savaşa dahil olmuştur.²⁴⁷ Bunun üzerine Romanya, savaştan da istifade ederek Dobruca sınırlarında bulunan Tutrakan, Balçık ve Pazarcık bölgelerini istila etmiştir.²⁴⁸

Osmanlı Devleti, eski başkenti olan Edirne'yi geri almak istemiştir. Ancak hükümet içerisinde savaşa dahil olmak istemeyen bir kesim bulunmaktaydı. Bunun üzerine Talat Paşa, Edirne'nin kurtarılması için Başkumandan Vekili Ahmet İzzet Paşa'nın onayını almış ve Sait Halim Paşa hükümeti de Türk ordusunun Doğu Trakya topraklarını alması için harekete geçmesine karar vermiştir. Bu esnada Bulgar ordusu Makedonya'da Sırp ve Yunan ordusuna karşı savaşmıştır. Osmanlı Devleti ise Doğu Trakya'da Bulgar ordusunun bulunmamasını fırsat bilerek ele geçirmiştir. Bunun üzerine büyük devletler, Osmanlı Devleti'ne Londra Antlaşması'nı ihlal etmesi sebebiyle nota vermiştir. Buna rağmen Osmanlı Devleti, Edirne topraklarından geri çekilmemiştir.²⁴⁹

Romanya, Güney Dobruca meselesinin lehine çözümlenmesi için Almanya, Fransa, Avusturya ve Rusya'dan destek istemiştir. Bu esnada Bulgarlar ise Makedon topraklarındaki Sırp ve Yunanlarla çatışma yaşamıştır. Bu nedenle yönünü Rusya'ya çevirmiş ancak Rusya'dan dilediği desteği Avusturya-Macaristan ile iyi münasebetler içerisinde olduğundan dolayı görememiştir. Rusya ise Avusturya-Macaristan etkisi altında hareket eden Bulgarlara karşı Dobruca'nın güneyinin Romenler tarafından istilasını durumunda Romenleri destekleyeceğini belirtmiştir.²⁵⁰

²⁴⁶ Jelavich, a.g.e, s.104-105.

²⁴⁷ İbrahim Erkek, *1912-1913 Balkan Savaşı'nda Türklere Yapılan Zulüm ve Katliamlar*, Öncü Kitap, Ankara 2019, s.78.

²⁴⁸ Metin, a.g.m, Eylül 2020, s.969.

²⁴⁹ Erkek, a.g.e, s.79-80.

²⁵⁰ Metin, a.g.m, 2020, s.967-968.

Savaş sonucunda Bulgaristan hezimete uğramış ve 1913 yılında Bükreş Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre; Sırbistan ve Yunanistan arasında Makedon toprakları paylaşılırken Arnavutluk'un bağımsızlığı ibaresi burada da yer almıştır. Güney Dobruca toprakları Bulgar himayesinden alınarak Romanya sınırlarına dahil edilmiştir. Osmanlı Devleti ise Birinci Balkan Savaşı sonrasında kaybettiği Edirne topraklarını Bulgaristan'dan geri almıştır ancak Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarındaki himayesine de son verilmiştir.²⁵¹

Romanya, Berlin Antlaşması ile Bulgaristan'a verilen Güney Dobruca'yı ve bu meseleyi lehine olacak şekilde çözmek istemiştir. Çünkü Romenler ataları olan Daciaların eski çağlardan beri bu bölgede yaşadığı gerekçesiyle bölgeyi sınırlarına katmak istemiştir. Ancak sonraki dönemlerde Türklerin, Bulgarların, Tatarların yerleşmesi ile bölge üç medeniyetinde ilgisini çekmiştir. Rusya, Berlin Antlaşması ile Güney Dobruca'nın Bulgarlara bırakılması taraftarıydı nihayetinde savaş sonucunda Dobruca'nın güneyi Bulgar himayesine girmiştir. Bunun üzerine bölgeye Makedonya ve Trakya'da yaşayan Bulgarlar iskân ettirilmiştir.²⁵² Bu iskân faaliyeti sonucunda aşağıdaki tabloda da belirtileceği üzere nüfus yoğunluğunun Silistre bölgesinde çoğunluğu Türk-Tatar toplumu oluştururken Kalikliya bölgesinde Bulgarlar çoğunluğu oluşturmaktadır. Güney Dobruca'nın genel nüfus yoğunluğu incelendiğinde Türk- Tatar halkın çoğunlukta olduğu görülmektedir.

Tablo 3.6 Güney Dobruca'dan yaşayan halka dair veriler.²⁵³

	Silistre	Kalikliya	Toplam
Romen	5.314	1.288	6.662
Bulgar	53.168	68.307	121.925
Türk-Tatar	68.400	67.827	136.324
Çingeneler	-	-	11.000
Diğer Azınlıklar	-	-	7.000

²⁵¹Jelavich, a.g.e, s.104-105.

²⁵²Ömer Metin, "Balkan Savaşlarında Romanya-Bulgaristan Anlaşmazlığı: Güney Dobruca", *Türk Yurdu Dergisi*, s.303, Kasım 2012, s.2-4.

²⁵³ Metin, a.g.m., 2012, s.4.

Toplam	126.882	137.422	282.911
---------------	---------	---------	----------------

Bulgarların Sırlarla giriştiği mücadelelerde bitap düşmesi üzerine Romanya, ordusuyla birlikte Dobruca bölgesini istila etmiş ve Bulgarların elinde olan Dobruca'nın güneyindeki Silistre ve Kalikra bölgesi 1913 Bükreş Antlaşması ile Romen idaresine geçmiştir. Güney Dobruca'nın nüfus sayımı 1910 yılında Bulgaristan himayesinde iken yapılmış, Silistre ve Kalikra bölgesindeki nüfus 257.300 olarak belirlenmiş ve bölgede Bulgar, Türk, Tatar, Rumen topluluklarının nüfusu aşağıda bulunan tabloda belirtildiği gibi belirlenmiştir. Bulgarların yaptığı bu tabloda Türkler azınlık durumunda gösterilmiş, Gagauz ve Rumları da Bulgar olarak belirttiği Güney Dobruca'nın Romen himayesine geçmesiyle yapılan nüfus sayımlarında ortaya çıkmıştır.

*Tablo 3.7 Güney Dobruca'a bulunan toplumların nüfusları.*²⁵⁴

KAZALAR	BULGAR	TÜRK	TATAR	RUMEN	TOPLAM
Tutrakan	16.855	24.442	1608	4.447	47.312
Silistre	42.201	33.810	1014	969	77.994
Pazarcık	42.821	19.577	6040	657	68.896
Balçık	20.460	6.439	2249	84	28.232
Kurtpınar	11.482	22.770	673	242	35.167
	133.119	106.038	11585	6.369	257.300

²⁵⁴Ülküsal, a.g.e, 1966, s.45-46.

4. SONUÇ

Osmanlı Devletinin himayesi altında bulunan “Memleketeyn” olarak adlandırılan Eflak ve Boğdan beylikleri, Avrupalı devletlerin de etkisi ile Romanya adı altında birleşerek bağımsız olmuştur. Nitekim bu süreçte Osmanlı-Rus münasebetlerinin çekişmeli olması ve 1877-1878 yıllarında zuhur eden Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Romanya’nın Rus ordusuna destek vermesi üzerine birtakım ayrıcalıklar elde etmiştir. Bu ayrıcalıklardan birisi çalışmamızda da görüldüğü üzere Dobruca topraklarının Romanya’ya ilhak edilmesi olmuştur. Dobruca, Karadeniz ticareti bakımından ve nehir yollarının geçiş güzergâhında bulunmasından dolayı stratejik öneme sahip bir bölge olarak nitelendirilmiştir. Bu nedenle 1878 Berlin Antlaşması ile bölgenin Romanya-Bulgaristan arasında paylaşılmış olması çatışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Çatışmaların yanı sıra Romanya tarafından Dobruca topraklarının Romanya hükümetine uyumu sürecinde emlak ve arazi meseleleri, göç, ticaret antlaşmaları ve konsolosluk mukaveleleri gibi nedenlerden dolayı Osmanlı ile sık sık irtibata geçilmiştir. Çalışmamızda da belirttiğimiz üzere Dobruca pek çok etnik yapıyı içerisinde barındıran bir bölge olmasından dolayı Romanya’ya entegrasyonu kolay olmamış, halk ile hükümet arasında sorunlar çıkmaya başlamıştır. Bu sorunlardan birisi Romanya yönetiminden hoşnut olmayan Müslüman ve Müslüman olmayan Yahudi ve Alman aileler, Osmanlı topraklarına göç etmek istemiştir. Osmanlı Devleti’nin ise bu taleplerini karşılıksız bırakmadığı Hüdavendigar, Aydın, İzmir, Ankara gibi illere yerleşmelerini sağladığı görülmektedir. Berlin Antlaşması’ndan Balkan Savaşları’na kadar olan süreçte ayrıca ticari ilişkilerin sürdürülmesi ve konsoloslukların açılması hususunda da Romanya ile münasebetlerde bulunulmuştur. Bu münasebetler sonucunda Osmanlı Devleti’nin yaş üzüm, kuru üzüm, sofralık zeytin, zeytinyağı vs. ihraç ettiğine rastlanmıştır. Müslümanlara ait arazi ve emlakların nasıl idame ettirileceği de bir diğer problem konusu olmuştur. Müslümanlara ait arazilerin bazılarını Romanya tarafından el konulmuş olup kamulaştırma yoluna gittiği görülmektedir. Bu nedenle Müslümanların ve arazi sahibi olan kişilerin haklarının korunması için özel komisyonlar oluşturularak verilen kararların incelenmesi sağlanmıştır. Romanya Hükümeti’nin, bazı problemler yanında Dobruca’ya uyum sürecinde halka dostane

tavırlar sergilediği de görülmektedir. Şöyle ki bölge halkına kendi okullarında eğitim hakkı tanımıştır. Aynı zamanda bulundukları bölgede dini işlerinin yürütülmesi için camiler oluşturulmuş ve müftüler de atanmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere bu süreçte Romanya ile çoğunlukla bölgenin menfaatine olacak şekilde kararlar alındığı görülmüştür. Ancak zaman içerisinde Romanya hükümetinin asimile etme ve bölgede Romen nüfusu arttırmaya yönelik girişimleri, bölgedeki Osmanlı vatandaşlarının emlak meselelerinde adilane olmayan tavırlarından dolayı bölgedeki Türk nüfus azalmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti ve Romanya arasında bir diğer sorun olan konsolosluk ve ticaret münasebetlerinin de Romanya tarafından sonuçsuz bırakıldığı görülmüştür. Böylelikle Berlin Antlaşması ile başlayan Dobruca Meselesi, Balkan Savaşları sonrasında da varlığını sürdürmüştür. Bundan sonra ise Osmanlı himayesinden çıkan Dobruca toprakları Balkan Savaşları ile Romanya ve Bulgaristan arasında çekişmelerin yaşanmasına sahne olmuştur.

Günümüzde Dobruca toprakları hala Bulgaristan ve Romanya arasında olan bir toprak parçasıdır. Tarihsel süreç incelendiğinde Türk nüfusu fazla olan Dobruca topraklarında günümüzde ise büyük bir azalma meydana gelmiştir. Mevcut nüfus yapısında ise Romen ve Bulgar halklar çoğunluğu oluşturmaktadır. 1878-1913 yılları arasında yaşanan anlaşmazlıkların günümüzde çok şiddetli şekilde görülmediği söylenebilir. Bunun sebebi yapılan antlaşmalar ve devletlerin sınırlarının son şeklini almasından kaynaklanmaktadır.

Dobruca Meselesi konusu geniş bir çalışma alanına sahip olup her noktası ayrı şekilde önem teşkil etmektedir. Bu mesele üzerine ilerleyen süreçlerde sadece şahıs emlakına dair dahi çalışma yapılacak olursa kapsamlı bir çalışma yapılabileceği söylenebilir. Ayrıca Romanya ve Osmanlı Devleti arasındaki ticaret antlaşmaları da ılg tutacak nitelikte bir meseledir.

EKLER

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

امداد مضبوطی مقابل اولدره دوریک اهلای اندیه سه رومانی حکومتی طرفه تحمیل اوج مبلویه لای تقصبات
اعطین اقتضا ایروب وقتیه فایضه نظاری و تحمیل عقد اندیک مقاوله موجب بوند ایکی مبلویه لایس حکومتیه لایه عاقله
کدونه عاقله اولدره مبلویه لایه رضی سه بوند لایس بر خدنه مفتوحه اولدره حکومتیه لایه ترکه رضی اولدره
موسیو غنودا قودری با ایضا غنیه عبا حقیقه لایه عرصه الحمید رومانی حکومتی لایه عقد اولدره تحارف
معاهده نامسند حیه مذکره سه بوا یسه قلمی فایضه نظاری یا قودریه امروزمه بوطیه و صایه بوند
او بولدره اجرائی ایجابیه قرار و بطیه ای سالف الوضه تجارت معاهده نامسند مذکره ایچونه رومانیاره بکره
مأمور رکلمه و تجارت معاهده نامسند مذکره سه با سلفدره روسه حالده استلال اولدره کوره بوند
دوریک ایستی نه صکره بر خدنه یا کد تجارت معاهده نامسند تنظیم ای کده صکره بوجیه دوریک طویله
آر ایست بوجیه مبلویه لای موسیو قلمه صکره بوا یسه توبه اولدره بجه لایس حالده یعنی اوج مبلویه لایه
دکوره مبلویه لای رضی آنسه اولدره خدیه حمیدری ایچونه ماضع عظیمه تاسیه ایدر صکره یا کد تجارت معاهده نامسند
مذکره سید ایشه نظریه و بطیوبه سه حال بو دوریک ایست رضی تجارت معاهده نامسند بکره توبه ایچونه
فایضه نظاری یا قودریه امربیع و قطع اعصی بالاضه و کوهه امروزمه لایه بوجیه حقیقه صکره
غنودا قودریه بوا یسه کی عرصه سندن ده بطیوبه عرصه و تقیم قندقی معروضه قاطعه احوالده
امروزمه حضرت حق الامراقموزکره
رامده مایه
محمد رصه توبه

Y.PRK.DH 11/79

Y.PRK.DH.00011.00079.001

EK 2.1.2.1: Romanya'nın Dobruca Müslüman ahalisine tazminat vermesi ve Romanya ile yapılan ticaret muahedenamesinin müzakeresi (BOA, Y.PRK.DH. 11/79 20.S.1319 -08.06.1901).

KAYNAKÇA

1.ARŞİV BELGELERİ

1.1. Devler Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

1.1.1. Dahiliye Nezareti Katalogları (DH.)

DH. MKT 1417/50, 1426/13, 1434/3, 1448/110, 1462/29, 1476/9, 1471/24, 1512/39, 1535/63, 1603/88, 1899/57, 1964/24, 2013/33, 2031/122.

1.1.2. Hariciye Nezareti Katalogları

Hariciye Nezareti İdare (HR. İD)

HR. İD 95/24, 2096/34, 2096/39, 2096/73.

Hariciye Nezareti Hukuk Müşavirliği İstişare Odası (HR. HMŞ. İŞO)

HR. HMŞ. İŞO 163/30, 221/68, 112/26.

Hariciye Nezareti Mütenevviaa Kısmı (HR. MTV)

HR. MTV 58/28.

Hariciye Nezareti Tahrirat (HR. TH)

HR. TH 147/3, 149/90, 220/47, 245/51.

Hariciye Nezareti Tercüme Odası (HR. TO)

HR. TO 374/132, 521/1, 295/3, 365/36, 368/80, 41/57, 41/78, 295/81.

Hariciye Nezareti Paris Sefareti (HR. SFR.04)

HR. SFR 04, 779/114.

Hariciye Nezareti Romanya (HR. MHC.02)

HR. MHC.02 68/15, 68/18, 68/26, 74/32.

Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS)

HR. SYS 1954/28, 2946/18.

1.1.3.Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO)

BEO 511/38307, 1910/143226, 1979/148387, 2178/163327, 2801/210038, 2848/213589, 3154/236526, 3304/247736, 3317/248710, 3716/278641.

1.1.4.Yıldız Perakende Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik (Y. PRK. EŞA)

Y.PRK. EŞA 2/5.

Yıldız Esas Evrakı (Y.EE)

Y.EE 42/252.

Yıldız Hariciye Nezareti Maruzatı (Y. PRK. HR)

Y.PRK. HR 24/5, 30/79.

Yıldız Dahiliye Nezareti Maruzatı (Y. PRK. DH)

Y.PRK. DH 11/79.

Yıldız Mütenevvi Maruzatı (Y. MTV)

Y.MTV 234/92.

Tetkik Eserler

AGUIÇENOĞLU, H., “Romanya’da Türk Azınlık”, *Balkanlar El Kitabı* 2, (ed: Gökdağ Bilgehan, Karatay Osman, Akçağ Yayınları, Ankara, 2013, s.713-725.

AKTEPE, M., “Babadağı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.4, İstanbul 1991, s.371-372.

ARMAOĞLU, F., *19.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Kronik Yayınları, 19.Baskı, İstanbul 2020.

AYDIN, M., “Doksanüç Harbi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.9, İstanbul 1994, s.498-499.

BEDİR, Ö., “Osmanlı İmparatorluğuyla İlişkiler Bağlamında Voyvodalıklardan Modern Romanya’ya: Osmanlı-Romanya Diplomatik İlişkileri(1878-1908)”, *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, c.5, s.2, 2020, s. 56-72.

- BİRBİR, A., *Yunan Basınında Balkan Savaşları (1912-1913)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2018, 119 s.
- BOZÇALIŞKAN, A., AVANER T, “Göç Yönetimine Dair Bir Kesit: Dobruca’dan Türkiye’ye Göçler”, *Belgi Dergisi*, s.21, Kış 20221, s.383-396.
- BOZKURT, G. S, “Geçmişten Günümüze Romanya’da Türk Varlığı”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitü Dergisi*, c.5, s.17, Bahar 2008, s.1-17.
- ERKEK, İ., *1912-1913 Balkan Savaşı’nda Türklere Yapılan Zulüm ve Katliamlar*, Öncü Kitap, Ankara 2019.
- GENCER, A. İ, “Ayastefanos Antlaşması”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.4, İstanbul 1991, s. 225.
- GENCER, A. İ, “Berlin Antlaşması”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul 1992, s. 516-517.
- GİRBUDAK, T. S., *Romanya’nın Bağımsızlığını Kazanması*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2014, 261 s.
- GÜNAY, H. M. “Metruk”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.29, Ankara 2004, s.416-417.
- HAKER, E., *93 Harbi: Tunada Son Osmanlı Yahudileri*, (çev: Canan Elitez), Timaş Yayınları, İstanbul 2011.
- HALAÇOĞLU, Ahmet “Balkanlar’dan Anadolu’ya Yönelik Göçler”, *Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları*, Yeni Türkiye Yayınları, c.13, Ankara 2002, s.887-895.
- HORATA, O., “Kuzey ve Batı Türklüğünün Kesişme Noktasında Küçük Bir Türk Topluluğu Romanya Türkleri”, *Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı* (der: Erhan Türbedar), Asam Yayınevi, Ankara 2003, s.151-167.
- HUNT, C., “Seeing Like a State: Romanian Policies in Northern Dobruca and Muslims, 1878-1914”, *Studia et Documenta Turcologica*, Presa Universitară Clujeana, 2013, s. 55-86.

- İLGÜREL, M., “Abaza Paşa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.1, İstanbul 1988, s.11-12.
- İNALCIK, H., “Türkler ve Balkanlar”, *Balkanlarda İslam Miadı Dolmayan Umut* (Ed: Muhammet Savaş Kafkasyalı), TİKA, c.2, Ankara 2016, s. 9-39.
- JELAVİCH, B., *Balkan Tarihi 1 (18 ve 19. yüzyıllar)*, Küre Yayınları, İstanbul 2009.
- JELAVİCH, B., *Balkan Tarihi 2 (20. Yüzyıl)*, Küre Yayınları, II. Baskı, İstanbul 2009.
- KAFALI, M., “Batu Han”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul 1992, s.208-210.
- KAMİL, İ., ALPAY E., “Osmanlı-Rus Savaşı Sonucunda Romanya ve Kuzey Dobruca Sorunu (1877-1878)”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c.7, s.12, 2021, s.75-93.
- KARPAT, K., “Dobruca”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.9, İstanbul 1994, s.482-496.
- KARPAT, K., “Balkanlar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul 1992, s.25-32.
- KÜÇÜK, C. “Balkan Savaşı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.5, İstanbul 1992, s.23-25.
- MAXİM, M., “Romanya”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.35, İstanbul 2008, s.168-172.
- MAZOWER, M., *Bizans'ın Çöküşünden Günümüze Balkanlar*, Alfa Yayınları, İstanbul 2010.
- MENEKŞE, M., “Bingazi Mutasarrıflığı Dahilindeki Cebel-i Ahdar'ın Coğrafi, Sosyo-Ekonomik Yapısı ve Bölgedeki Bazı Islah Girişimleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c.34, s.2, 2019, s.629-665.
- METİN, Ö., “Balkan Savaşlarında Romanya'nın Askeri ve Siyasi Stratejisi” *Tarih ve Gelecek Dergisi*, c.6, s.3, 2020, s.963-973.
- METİN, Ö., “Balkan Savaşlarında Romanya-Bulgaristan Anlaşmazlığı: Güney Dobruca”, *Türk Yurdu Dergisi*, c.32, s.303, 2012.
- ÖMER, M., Romanya'daki Türk-Tatar Toplumu ve Türkiye'ye Göçleri (1918-1941), *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2018, 394 s.

- ÖNAL, M. N., “Romanya Türklerine Bakış”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, s.93, 1994, s.117-190.
- ÖZBEK, S., ÖNAL, T., “Ocak 1918 Tarihli Rapora Göre Dobruca’nın İdari, Siyasi ve Demografik Yapısı”, *Akademik Bakış Dergisi*, c.11, s.21, 2017, s. 261-276.
- ÖZCAN, A., “Boğdan”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.6, İstanbul 1992, s. 269-271.
- ÖZKAN, A., *Bağımsızlıktan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı’na Sırp (1878-1918)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2013.
- PUSTU, Y., “Osmanlı Döneminde Ankara’ya Muhacir İskânı (1856-1918)”, *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2020, c.1, s.2, s. 591-636.
- PEHLİVANLI, H., “Yirminci Yüzyılın Başlarında Romanya Musevilerinin Osmanlı Topraklarına Göç Etme Çabaları”, *Türkiye-Romanya İlişkileri: Geçmiş ve Günümüz Uluslararası Sempozyumu* (Köstence, 4-6 Ekim 2017), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2019, s.818-819.
- SAYDAM, A., *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2010.
- SÜMER, F., “Tatarlar”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.40, İstanbul 2011, s.168-170.
- ŞAHİN, C., XIII. Yüzyıldan Günümüze Eskişehir Yöresinde Tatarlar, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, 354 s.
- TURAN, Ö., “Geçmişten Günümüze Bulgaristan Türkleri”, *Balkan Türkleri Balkanlarda Türk Varlığı* (der: Erhan Türbedar), Asam Yayınevi, Ankara 2003, s.18-43.
- ÜLKÜSAL, M., *Dobruca’dan*, Kırım Yayınları, İstanbul 2007.
- ÜLKÜSAL, M., *Dobruca ve Türkler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966.
- ÜRKMEZ, N., “Savaşın Öteki Yüzü Romanya’daki 93 Harbi Esirleri”, *Belleten*, c.84, s.300, 2020, s.789-824.

YALÇINKAYA, M. A., “Osmanlılar Döneminde Eflak ve Boğdan (Memleketeyn)”,
Balkanlar El Kitabı (der: Osman Karatay-Bilgehan A. Gökdağ), Karam
Yayıncılık & Vadi Yayınları, c.1, Ankara 2006, s.386-396.

Harita

<https://islamansiklopedisi.org.tr/berlin-antlasmasi>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Yasemin DEMİR
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih

İŞ DENEYİMİ

Görevi / Pozisyonu	Tarih Grubu Stajyer Öğretmen Tarih Öğretmenliği
Tecrübe Süresi	4 ay 9 ay

KATILDIĞI KURSLAR

Kurslar	Hayrat Vakfı Osmanlıca Kursu BTK Akademi Bilgi Teknolojileri BTK Akademi İngilizce
---------	--